

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ОМОК ГАННА АНАТОЛІВНА

УДК 378.048.2:658(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ПТНЗ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Г. А. Омок

Науковий керівник – **Сущенко Андрій Віталійович**
доктор педагогічних наук, професор

Запоріжжя – 2020

АНОТАЦІЯ

Омок Г. А. Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020.

Дисертацію присвячено проблемі підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Показано, що у складні часи реформ та інтеграції нашого суспільства в європейську систему життєвих стандартів і цінностей українська професійно-технічна освіта (ПТО) поступово набуває додаткової ваги та сенсу, адже мільйони випускників закладів ПТО активно реалізують нині свої трудові навички в країнах ближнього та далекого зарубіжжя.

Зазначено, що підготовка студентів спеціальності 017 Фізична культура та спорту має багаторічні традиції, що стали предметом дослідження вітчизняних науковців, які експлікували й поставили в центр своєї уваги низку дотичних до цієї дисертації проблем. Зокрема, досить добре висвітлено такі аспекти, як:

– загальнотеоретичні основи професійно-технічної освіти та особливості організації в ній освітнього процесу;

– науково-педагогічні засади формування й розвитку здатності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) до педагогічної діяльності;

– теорія й методика професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до педагогічної діяльності.

Доведено, що пройдений ученими шлях демонструє наявність потужної наукової платформи для посилення якості спортивно-фізкультурної складової професійної освіти кваліфікованих виробничих кадрів, нормативну базу для

якої вже закладено, викладено вимоги до якості підготовки як фахівців для виробничої галузі й сфери обслуговування, так і фахівців з фізичної культури та спорту, місією яких є орієнтація освіти на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних і духовних сил кожного майбутнього представника виробничої професії.

Включені спостереження за системою ПТНЗ показали, що педагогічно-початківці не здатні забезпечити навчання, виховання та соціалізацію учнів ПТНЗ, застосовуючи різні педагогічні прийоми й методи, тоді як державним стандартом зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» передбачено формування цих умінь і навичок на етапі підготовки майбутніх бакалаврів на профільних факультетах.

Доведено, що зазначені негативні тенденції є наслідком наявних в освітній галузі суперечностей, зокрема між:

- суспільним очікуванням від майбутнього викладача здатності до професійно-педагогічної діяльності й ефективної взаємодії з учнями ПТНЗ та домінуванням у підготовці майбутніх бакалаврів з фізичної культури й спорту вузькоспеціалізованої спортивно-методичної, технічної та суто фізкультурної спрямованості;

- декларуванням важливості набуття в процесі фахової підготовки майбутніми викладачами досвіду ефективної поведінки в конкретних педагогічних ситуаціях та дефіцитом ефективних методів формування готовності до професійно-педагогічної діяльності в специфічних умовах ПТНЗ;

- інтегративним характером вимог до педагогічних працівників та відірваністю педагогічної практики від реалій освітнього процесу в закладах ПТНЗ.

В роботі обгрунтовано й експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до реалізації професійно-педагогічних функцій у закладах професійно-технічної освіти.

Такими умовами визначено: моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проєкцією на роботу в умовах ПТНЗ; інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією в практику роботи в ПТНЗ.

Числений аналіз літературних джерел дав змогу визначити дефініцію готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ як інтегративного комплексу знань (фахових у галузі фізичної культури та спорту, психолого-педагогічних); спеціальних фізкультурно-спортивних умінь і здібностей; навичок методичної, організаційної, спортивно-оздоровчої, виховної, просвітницької, аніматорської роботи; особистісного прагнення та психофізичної здатності працювати з учнівською молоддю.

Запропоновано вдосконалений зміст виробничої практики, а також навчально-методичні комплекси дисциплін, які безпосередньо передбачають формування готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ. Зокрема, розроблено низку змістових модулів, якими збагачено процес викладання дисциплін: «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (модулі «Педагогічні ситуації» та «Артистичні засади педагогічної майстерності»); «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ» (модулі «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» і «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ»); «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології» (модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ»). Крім цього, розроблено ефективний діагностичний інструментарій для визначення рівня готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Уточнено й деякі інші понятійні конструкти, дотичні до теми дисертації, що надало змогу сформулювати такі положення:

– здоровий спосіб життя – це сукупність обраних та інтеріоризованих патернів перманентної щоденної індивідуальної активності, унаслідок якої відбувається фізичне, професійне, моральне й духовне самовдосконалення людини;

– фізичне виховання – це одна зі складових цілісного педагогічного процесу, що спрямована на зміцнення здоров'я й загартування організму, розвиток та вдосконалення основних кінестетичних навичок і вмінь, фізичних якостей (витривалості, гнучкості, координованості, швидкості, сили тощо), підготовку людини до активної та продуктивної діяльності в межах майбутньої професії й автономної поведінки.

Процес формування готовності майбутніх викладачів фізичної культури до професійно-педагогічної діяльності унаочнює модель, яка включає чотири блоки: цільовий, організаційно-методологічний, змістово-реалізаційний та результативний.

Цільовий блок репрезентує мету (формування готовності до професійно-педагогічної діяльності) і завдання (досягнення високого і достатнього рівня означеної готовності).

Організаційно-методологічний блок утворюють підходи, принципи та організаційно-педагогічні умови (зазначені вище). Концептуальні підходи (компетентнісний, аксіологічний, професійно орієнтований, діяльнісний, акмеологічний, культурологічний) стали методологічними орієнтирами дослідження, а дотримання педагогічних принципів (гуманізму; оздоровчої спрямованості; індивідуалізації; практичної спрямованості; міждисциплінарної інтеграції; фасилітації; оновлення освіти) сприяє досягненню поставленої мети.

Змістово-реалізаційний блок моделі окреслює чотири етапи підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту: адаптаційний, когнітивний, діяльнісний і професійно спрямований. У процесі їх реалізації застосовують відповідні форми (аудиторні та позааудиторні заняття), методи (словесні, «мозкова атака», ситуаційне моделювання, імпровізація, тренінги, кейс-методи, майстер-класи, аналіз педагогічних ситуацій) і засоби

(підручники, довідкова література, спортивне спорядження та тренажери, комп'ютери й інтерактивний проектор, дистанційна онлайн-платформа, дидактичні комплекси, фільми). Усі вони спрямовані на формування зазначених компонентів готовності: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного та оцінно-результативного. Саме ці компоненти й утворюють зміст підготовки до професійно-педагогічної діяльності.

Результативний блок через систему критеріїв і показників завдяки авторському комплексу оцінювання компонентів готовності надає змогу діагностувати рівень сформованості готовності. За умови, що він досяг достатнього або високого рівня, вважається, що готовність майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності сформована успішно.

У роботі описано систему оцінювання готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності; подано зміст і результати пілотних досліджень, проведених з метою вдосконалення цієї системи; виявлено особливості освітнього процесу, побудованого на авторських інноваційних засадах; висвітлено організацію та хід педагогічного експерименту з перевірки ефективності організаційно-педагогічних умов, а також проаналізовано його результати.

Педагогічний експеримент, який проходив за стандартною схемою, надав змогу:

- зіставити на констатувальному етапі дві відібрані групи й довести їх однорідність;

- здійснити візуальний аналіз гістограм розподілу студентів двох груп за рівнями сформованості в них готовності до професійно-педагогічної діяльності та впевнитися в розбіжностях між ними на користь експериментальної групи;

- порівняти середні значення індексів сформованості компонентів готовності, які в ЕГ були значно вищі, ніж у контрольній (мотиваційно-ціннісний компонент: ЕГ – 0,62, КГ – 0,45; когнітивно-змістовий: ЕГ – 0,64, КГ

– 0,47; операційно-діяльнісний: ЕГ – 0,66, КГ – 0,44; оцінно-результативний: ЕГ – 0,66, КГ – 0,47);

– перевірити статистичні гіпотези за допомогою критерію Манна-Уїтні, що довело достовірність відмінностей між ЕГ і КГ на рівні значущості ($p \leq 0,01$).

Аналіз та інтерпретація отриманих результатів педагогічного експерименту підтвердили припущення про те, що впровадження організаційно-педагогічних умов у процес підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ зробить цей процес ефективнішим.

Проведене дослідження закладає основу для подальшого теоретичного та методичного пошуку ефективних методик підготовки інших майбутніх бакалаврів інших спеціальностей до професійно-педагогічної діяльності в умовах закладів ПТО. Отримані в дослідженні емпіричні дані щодо змісту готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ можуть стати основою для вдосконалення освітньо-професійних програм спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

Ключові слова: здоровий спосіб життя, компетентність, майбутні бакалаври з фізичної культури та спорту, науково-методичне забезпечення, організаційно-педагогічні умови, освітній процес, професійно-педагогічна діяльність, професійно-технічний навчальний заклад.

SUMMARY

Omok H. A. Preparation of future bachelors in physical culture and sports readiness for professional and pedagogical activity under the conditions of vocational – technical school. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in pedagogical sciences, specialty 13.00.04 - Theory and Methods of professional education. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2020.

The dissertation is devoted to the problem of preparation of future bachelors in physical culture and sports for professional and pedagogical activity in Vocational Technical Schools.

It is stated that in difficult times of reforms and integration of our society into the European system of values and standards of living, Ukrainian vocational education (Vocational Technical Schools) is gradually gaining additional importance and meaning, because millions of Vocational Technical Schools graduates are now actively practicing their skills in former Soviet Union and foreign countries.

It is noted that the training of students majoring in 017 Physical Culture and Sports has a long tradition, which has been the subject of research by Ukrainian scientists, who explained and focused on a number of issues related to this dissertation. In particular, such aspects as:

- general theoretical foundations of vocational education and features of the organization of the educational process in it;
- scientific and pedagogical principles of formation and development of the ability of pedagogical workers of vocational and technical educational institutions (Vocational Technical Schools) to conduct pedagogical activity;
- theory and methods of professional training of future specialists in physical culture and sports for pedagogical activity.

It has been proved that the scientists have accumulated a powerful academic platform to ensure the quality of sports and physical education as one of the component of professional education of qualified personnel, the regulatory

framework for which has already been laid, the requirements for training of specialists for industry and service, as well as specialists in physical culture and sports, whose mission is to focus educational process on health, development of physical and spiritual strength of each future representative of the vocational profession.

Included observations of the vocational school system show that novice teachers are not able to provide training, education and socialization of vocational school students, using various pedagogical techniques and methods, while the state standard for specialty 017 "Physical Culture and Sports" provides for the formation of these skills training of future bachelors at the Physical Culture and Sports department.

It has been proved that these negative trends are the result of existing contradictions in the field of education, in particular between:

- public expectations for the future teacher to have the abilities to perform professional and pedagogical activities and effective interaction with students of vocational schools while the essential part of future bachelors in physical culture and sports training is highly specialized sports, methodological, technical aspects and purely physical education;

- declaring the importance of gaining the experience of effective behavior in specific pedagogical situations in the process of professional training of future teachers when in reality there is a lack of effective methods to form readiness for professional and pedagogical activities in the specific conditions of vocational schools;

- the integrative nature of the requirements for teachers and the isolation of pedagogical practice from the realities of the educational process in vocational schools.

The scientific work defines and experimentally checks the effectiveness of organizational and pedagogical conditions for the preparation of future bachelors in physical culture and sports to implement professional and pedagogical functions in vocational education institutions.

The following conditions have been determined: modeling of acmeological professionally oriented educational environment in the Free Economic Zone taking into account the conditions of vocational schools; internalization of emotional and value positions of successful specialists of industrial training by means of non-directive influence; organization of quasi-professional activities of future specialists in physical culture and sports with extrapolation to the practice of work in vocational schools.

Numerous analysis of literature sources allowed to determine the definition of readiness of future bachelors in physical culture and sports for professional and pedagogical activities in vocational schools as an integrative set of knowledge (professional in the field of physical culture and sports, psychological and pedagogical); special physical culture and sports skills and abilities; skills of methodical, organizational, sports and health, educational, animation work; personal desire and psychophysical ability to work with students.

The improved content of industrial practice has been offered, as well as educational and methodical complexes of disciplines, which directly aimed at the formation of students' readiness for professional and pedagogical activity in the conditions of vocational schools. In particular, a number of content modules have been developed, which enrich the process of teaching disciplines: "Pedagogical skills of a physical education teacher" (modules "Pedagogical situations" and "Artistic principles of pedagogical skills"); "Methods of teaching physical education in vocational schools" (modules "Specifics of the organization of the process of physical education in vocational schools" and "Features of professional and applied physical training of students in various fields in vocational schools"); "Theory and methods of physical education and modern educational technologies" (module "Innovative technologies for teaching physical education in vocational schools"). In addition, an effective diagnostic toolkit has been developed to determine the level of readiness of the future bachelor of physical culture and sports for professional and pedagogical activities in vocational schools.

Some other conceptual constructs related to the topic of the dissertation have been clarified making it possible to formulate the following provisions:

– a healthy lifestyle is a set of selected and internalized patterns of permanent daily individual activity, as a result of which there is a physical, professional, moral and spiritual self-improvement of a person;

– physical education is one of the components of a holistic pedagogical process aimed at strengthening the health and hardening of the body, development and improvement of basic kinesthetic skills and abilities, physical qualities (endurance, flexibility, coordination, speed, strength, etc.), human preparation for active and productive activities within the future profession and autonomous behavior.

The process of formation of the readiness of future teachers of physical culture for professional and pedagogical activities illustrates the model, which includes four blocks: target, organizational and methodological, content-implementation and resultative.

The target block represents the purpose (formation of readiness for professional and pedagogical activity) and tasks (achievement of a high and sufficient level of the specified readiness).

The organizational and methodological blocks are formed by the above mentioned approaches, principles, organizational and pedagogical conditions. Conceptual approaches such as competence, axiological, professionally oriented, activity, acmeological, culturological have become methodological guidelines for research, and adherence to pedagogical principles of humanism; health orientation; individualization; practical orientation; interdisciplinary integration; education; facilitation assist reaching the goal.

The content realization block of the model outlines four stages of preparation of future bachelors in physical culture and sports: adaptive, cognitive, active and professionally oriented. In the process of their implementation, the appropriate forms both classroom and extracurricular activities can be used, it demands application of various methods, namely, verbal, "brainstorming", situational modeling, improvisation, training, case studies, workshops, analysis of pedagogical situations

and such tools as textbooks, reference books, sports equipment and simulators, computers and interactive projector, remote online platform, didactic complexes, movies. All of them are aimed at the formation of such elements of readiness as motivational and axiological component, cognitive and semantic component, operational and pragmatic component, and finally resultative and evaluative component. These are the set of components which form the content of preparation for professional and pedagogical activity.

The resultative block enables to diagnose the level of formation of readiness using the system of criteria and indicators due to the author's complex of estimation of components of readiness. Provided that it has reached a sufficient or high level, it is considered that the readiness of future bachelors in physical culture and sports for professional and pedagogical activities is formed successfully.

The research describes the system of assessing the readiness of future bachelors in physical culture and sports for professional and pedagogical activities; it presents the content and results of pilot studies conducted to improve this system; the peculiarities of the educational process, built on the author's innovative principles are revealed. The dissertation covers the organization and the implementation of the pedagogical experiment on checking the effectiveness of organizational and pedagogical conditions, as well as analysis of its results.

The pedagogical experiment, which took place according to the standard scheme, made it possible to reach the following results:

- to compare at the ascertaining stage two selected groups and to prove their homogeneity;
- to carry out the visual analysis of histograms of students distribution of two groups according to their levels of formation of readiness for professional and pedagogical activity and to reveal the differences between them in favor of experimental group;
- to compare the average index value of the formation of the components of readiness, which in experimental group (EG) were significantly higher than in the control group(CG) (motivational and axiological component: EG - 0.62, CG - 0.45;

cognitive and semantic: EG - 0.64, CG - 0,47, operational and pragmatic: EG - 0.66, CG - 0.44; resultative and evaluative: EG - 0.66, CG - 0.47);

– to test statistical hypotheses using the Mann-Whitney test, which proved the significance of the differences between experimental and control groups at the level of significance ($p \leq 0.01$).

Analysis and interpretation of the results of the pedagogical experiment have confirmed the assumption that the introduction of organizational and pedagogical conditions in the process of preparing future bachelors in physical culture and sports for professional and pedagogical activities in vocational schools will make this process more effective.

The study lays the foundation for further theoretical and methodological search for effective methods of training future bachelors of other specialties for professional and pedagogical activities in Vocational Technical Schools. The empirical data obtained in the study on the content of the future bachelor's degree in physical culture and sports for professional and pedagogical activities in vocational schools can be used as the basis for improvement of the educational and professional programs of the specialty 017 "Physical Culture and Sports".

Key words: healthy lifestyle, competence, future bachelors in physical culture and sports, scientific and methodological support, organizational and pedagogical conditions, educational process, professional and pedagogical activity, vocational school.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Омок Г. А. Наукові витoki та дефінітивний аналіз ключових понять дослідження проблеми підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання до педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 3. Вип. 69. С. 69–73.

2. Омок Г. А. Термінологічний базис професійної підготовки та професійної діяльності майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту в умовах професійно-технічної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / ред.-упоряд. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 28. Т. 3. С. 153–157.

3. Омок Г. А. Формування у майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в закладах професійно-технічної освіти як наукова проблема: перспективний вітчизняний досвід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 3. Вип. 70. С. 166–169.

4. Омок Г. А. Особливості контингенту учнів сучасної професійно-технічної освіти та проблема формування у майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту готовності до фахової взаємодії з ними. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 2. Вип. 71. С. 177–181.

5. Омок Г. А. Сутність і специфіка готовності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр.

молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / ред.-упоряд. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 29. Т. 3. С. 180–185.

6. Омок Г. А. Організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в професійно-технічній освіті. *Збірник наукових праць національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 2 (21). С. 147–164.

Матеріали конференцій

7. Омок Г. А. Розгляд деяких базових дефініцій проблеми підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до виховної діяльності в ПТНЗ. *Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика* : матеріали II Міжнар. літнього наукового симпозіуму (м. Одеса, 26–27 липня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 28–30.

8. Омок Г. А. Уточнення теоретичних позицій щодо формування у майбутніх фахівців фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності у професійно-технічних навчальних закладах. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1–2 травня 2020 р.). Київ : ГО «Київ. наук. організація педагогіки та психології», 2020. Ч. 1. С. 59–62.

9. Омок Г. А. Когнітивно-змістовий компонент готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання до професійної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього* : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 травня 2020 р., м. Одеса). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. С. 129–132.

10. Омок Г. А. Принципи підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори*

впливу та взаємодії: матеріали Міжнар. наук. конф. (22 травня 2020 р. м. Суми). Суми, 2020. Т. 3. С. 76–80.

11. Омок Г. А. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Сучасний вимір психології та педагогіки* : зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22–23 травня 2020 р.). Львів : ГО «Львів. пед. спільнота», 2020. С 111–114.

12. Омок Г. А. Операціонально-діяльнісний компонент готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання до професійної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27–29 травня 2020 р., м. Мелітополь). Мелітополь, 2020. С. 341 – 346.

13. Омок Г. А. Наукові підходи до моделювання підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Менеджмент розвитку сучасного закладу освіти в умовах інформаційного освітнього простору* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (29 травня 2020 р., м. Полтава). Полтава, 2020. С. 73–82.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	19
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПТНЗ.....	28
1.1. Наукові витоки та дефінітивний аналіз ключових понять дослідження.....	28
1.2. Особливості професійно-педагогічної діяльності викладачів фізичної культури в умовах ПТНЗ.....	44
1.3. Формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ як наукова проблема: вітчизняний і зарубіжний досвід.....	67
Висновки до першого розділу	83
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПТНЗ.....	86
2.1. Сутність і структура готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності як результату їхньої підготовки до роботи у ПТНЗ.....	86
2.2. Організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ	107
2.3. Модель підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.....	118
Висновки до другого розділу	137

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	139
3.1. Система оцінювання готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ	139
3.2. Особливості освітнього процесу, побудованого на авторських інноваційних засадах.....	152
3.3. Організація педагогічного експерименту та аналіз його результатів.....	181
Висновки до третього розділу.....	189
ВИСНОВКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТКИ.....	224

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕГ	– експериментальна група
ЗВО	– заклад вищої освіти
ЗНУ	– Запорізький національний університет
КГ	– контрольна група
КПУ	– Класичний приватний університет
КЗ	– когнітивно-змістовий компонент готовності
МЦ	– мотиваційно-ціннісний компонент готовності
ОД	– операційно-жіяльнісний компонент готовності
ОР	– оцінно-результативний компонент готовності
ПТНЗ	– професійно-технічний навчальний заклад
ПТО	– професійно-технічна освіта
ППФП	– професійно-прикладна фізична підготовка

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У складні часи реформ та інтеграції нашого суспільства в європейську систему життєвих стандартів і цінностей українська професійно-технічна освіта (ПТО) поступово набуває додаткової ваги та сенсу. Мільйони випускників закладів ПТО активно реалізують нині свої трудові навички в країнах ближнього та далекого зарубіжжя, поповнюючи валютні надходження держави завдяки кваліфікованій праці у сферах послуг, будівництва, промислового виробництва тощо. При цьому значний контингент трудових мігрантів, які ретранслюють наш менталітет і цінності в Європі та світі, будують свою компетентнісну природу завдяки самовідданій праці українських педагогів ПТО: майстрів виробничого навчання, викладачів спецдисциплін та загальноосвітніх предметів тощо. Важливу соціокультурну й психофізичну роль серед згаданих фахівців реалізують і викладачі фізичної культури – професіонали, що здобувають нині право на таку роботу в закладах вищої освіти, зокрема в межах підготовки за оновленими в 2015 р. спеціальностями – 017 Фізична культура та спорт і 014 Середня освіта («Фізичне виховання»).

Варто зазначити, що така підготовка має багаторічні традиції та патерни, що стали предметом дослідження вітчизняних науковців. Автори експлікували й поставили в центр своєї уваги низку дотичних до цієї дисертації проблем. Зокрема, досить добре висвітлено такі аспекти, як:

– загальнотеоретичні основи професійно-технічної освіти та особливості організації в ній освітнього процесу (І. Гриценко, Р. Гуревич, В. Луговий, П. Лузан, А. Макаренко, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, В. Радкевич, Л. Сергеева, Л. Сушенцева, О. Щербак та ін.);

– науково-педагогічні засади формування й розвитку здатності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) до педагогічної діяльності (М. Бирка, З. Єрмакова, В. Ковальчук, О. Кривильова, Н. Оверко, Л. Сушенцева, О. Щербак та ін.);

– теорія й методика професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до педагогічної діяльності (О. Ажиппо, Н. Башавець, М. Буренко, Т. Воскобойник, Ю. Драгнев, Є. Захаріна, Р. Клопов, А. Конох, В. Мазін, О. Надтока, В. Пономарьов, А. Сватсьєв, А. Сущенко, Л. Сущенко, С. Табінська, К. Царенко та ін.).

Пройдений ученими шлях демонструє наявність потужної наукової платформи для посилення якості спортивно-фізкультурної складової професійної освіти кваліфікованих виробничих кадрів, нормативну базу для якої закладено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», «Про професійно-технічну освіту», «Про фахову передвищу освіту»; Національній доктрині розвитку освіти; Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту; Постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад», «Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах» та інших документах. У них викладено вимоги до якості підготовки як фахівців для виробничої галузі й сфери обслуговування, так і фахівців з фізичної культури та спорту, місією яких є орієнтація освіти на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних і духовних сил кожного майбутнього представника виробничої професії.

Між тим, практика оцінювання реальної якості випускників спортивно-фізкультурних закладів освіти упереднює й підтверджує побоювання щодо того, що виконання бакалаврами з фізичної культури та спорту покладеної на них державою й суспільством місії значно відхиляється від бажаних орієнтирів, а фізичний розвиток і виховання майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ часто здійснюються не на належному рівні. Як наслідок, педагоги-початківці не здатні забезпечити навчання, виховання та соціалізацію учнів ПТНЗ, застосовуючи різні педагогічні прийоми й методи, тоді як державним стандартом зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» передбачено формування цих умінь і навичок на етапі підготовки майбутніх бакалаврів на

профільних факультетах.

Зазначені негативні тенденції є наслідком наявних в освітній галузі суперечностей, зокрема між:

– суспільним очікуванням від майбутнього викладача здатності до професійно-педагогічної діяльності й ефективної взаємодії з учнями ПТНЗ та домінуванням у підготовці майбутніх бакалаврів з фізичної культури й спорту вузькоспеціалізованої спортивно-методичної, технічної та суто фізкультурної спрямованості;

– декларуванням важливості набуття в процесі фахової підготовки майбутніми викладачами досвіду ефективної поведінки в конкретних педагогічних ситуаціях та дефіцитом ефективних методів формування готовності до професійно-педагогічної діяльності в специфічних умовах ПТНЗ;

– інтегративним характером вимог до педагогічних працівників та відірваністю педагогічної практики від реалій освітнього процесу в закладах ПТНЗ.

Необхідність розв'язання сформульованих суперечностей, корекції системи підготовки майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту з окресленої проблематики визначило актуальність формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в професійній освіті, що й зумовило вибір теми дисертації: *«Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету «Роль творчої особистості в історії та теорії педагогіки» (номер державної реєстрації 0114U006397), одним із виконавців якої є здобувач.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 1 від 31.08.2016).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* – наукове

обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до реалізації професійно-педагогічних функцій у закладах професійно-технічної освіти.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

1) з'ясувати ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до здійснення професійно-педагогічної діяльності;

2) уточнити зміст готовності майбутнього викладача фізичної культури до педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ та розробити методики її оцінювання;

3) визначити й теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх викладачів фізичної культури та спорту до виконання професійно-педагогічної діяльності в закладі ПТНЗ;

4) розробити модель підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до виконання професійно-педагогічної діяльності, що уможливить створення визначених умов;

5) експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах закладу ПТНЗ.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано такі методи:

– *теоретичні*: аналіз наукових джерел та сучасної нормативної бази з подальшим узагальненням і систематизацією його результатів – для з'ясування рівня розробленості проблеми й конкретизації сутності ключових понять дослідження, для розробки авторського конструкта готовності майбутніх

бакалаврів з фізичної культури та спорту до виконання професійно-педагогічної діяльності в умовах закладів ПТО; узагальнення й систематизація методичного досвіду – для створення перспективної методики підготовки студентів спеціальності 017 «Фізична культура та спорт» до професійно-педагогічної діяльності; моделювання – з метою розробки цілісної системи підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання та спорту до виконання професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, а також унаочнення зв'язків між елементами цієї системи;

– *емпіричні*: спостереження, бесіда, анкетування – для вивчення актуальних характеристик професійно-педагогічної діяльності викладачів фізичної культури в ПТНЗ; експертне оцінювання, тестування, анкетування, опитування та оцінювання ситуативних завдань – для встановлення рівня підготовленості майбутніх викладачів фізичної культури до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ; пілотний експеримент – для визначення коефіцієнтів вагомості компонентів готовності, а також визначення границь рівнів індексу сформованості готовності; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до виконання професійно-педагогічної діяльності в умовах закладу ПТО;

– *статистичні*: первинна обробка даних педагогічного експерименту (графічне подання даних, обчислення основних описових статистичних показників, визначення процентилей, побудова таблиці крос-табуляції), непараметричний критерій Манна-Уїтні – для перевірки ефективності впроваджених в освітній процес експериментального ЗВО організаційно-педагогічних умов.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено авторську модель підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, яка інтегрує мету, методологічні засади, організаційно-педагогічні умови, навчально-

методичне забезпечення підготовки протягом адаптаційного, когнітивного, діяльнісного й професійно-діяльнісного етапів та досягнення очікуваного результату – високого або достатнього рівня готовності їх до цього виду активності;

– *уперше* розроблено професіографічний конструкт «готовність майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ», який операціоналізує зміст мотиваційно-ціннісного, когнітивного-змістового, операційно-діяльнісного та оцінно-результативного компонентів готовності педагога до реалізації професійно-педагогічної діяльності при викладанні учням ПТНЗ дисципліни «Фізична культура»;

– *уперше* експліковано організаційно-педагогічні умови відповідного процесу, зокрема: моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ; інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією в практику роботи в ПТНЗ;

– *уточнено* дефініцію готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ як інтегративного комплексу знань (фахових у галузі фізичної культури та спорту, психолого-педагогічних); спеціальних фізкультурно-спортивних умінь і здібностей; навичок методичної, організаційної, спортивно-оздоровчої, виховної, просвітницької, аніматорської роботи; особистісного прагнення та психофізичної здатності працювати з учнівською молоддю;

– *удосконалено* процес підготовки майбутніх викладачів фізичної культури до здійснення професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ шляхом збагачення змісту, форм, методів і засобів навчання майбутніх бакалаврів освітньої програми «Фізична культура і спорт»; методика визначення рівня готовності майбутніх викладачів до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ;

– *набули подальшого розвитку* наукові положення діяльнісного й

контекстного підходів у фаховій підготовці бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вдосконалено зміст виробничої практики, а також навчально-методичних комплексів дисциплін, які безпосередньо передбачають формування готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ. Зокрема, розроблено низку змістових модулів, якими збагачено процес викладання дисциплін: «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (модулі «Педагогічні ситуації» та «Артистичні засади педагогічної майстерності»); «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ» (модулі «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» і «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ»); «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології» (модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ»). Крім цього, розроблено ефективний діагностичний інструментарій для визначення рівня готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Авторські практичні здобутки використовують у процесі підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту в Запорізькому національному університеті (довідка № 132/0101-13 від 29.06.2020), Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького (№ 01 33/323 від 22.06.2020), Класичному приватному університеті (довідка № 808 від 18.06.2020), Запорізькому політехнічному центрі професійно-технічної освіти (довідка № 13/01 від 22.06.2020).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження обговорювалися на наукових, науково-методичних і науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема:

– *міжнародних*: «Інноватика в сучасній освіті та науці» (м. Одеса, 2019 р.); «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (м. Київ, 2020 р.); «Сучасний вимір психології та педагогіки» (м. Львів, 2020 р.); «Сучасні наукові

дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (м. Одеса, 2020 р.); «Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії» (м. Суми, 2020 р.); «Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації» (м. Мелітополь, 2020 р.);

– *всеукраїнських*: «Менеджмент розвитку сучасного закладу освіти в умовах інформаційного освітнього простору» (м. Полтава, 2020 р.).

Публікації. Основні наукові положення й результати дослідження відображено в 13 публікаціях, із них: 7 – статті в наукових фахових виданнях, 6 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 233 сторінки, з них основний текст – 165 сторінок. Список використаних джерел включає 255 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПТНЗ

У розділі висвітлено теоретичні засади підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ як наукової проблеми; окреслено наукові витоки та здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження; схарактеризовано вітчизняний і зарубіжний досвід формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

1.1. Наукові витоки та дефінітивний аналіз ключових понять дослідження

Вибір та обґрунтування теоретичних позицій щодо підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійної діяльності в умовах ПТНЗ містить традиційні для української педагогічної науки аналітичні зусилля щодо уточнення та адаптації ключових понятійних конструкцій дисертації.

Зокрема, дослідження проблеми підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності вимагає розкриття змісту й сутності таких понять: «фізична культура», «фізичне виховання», «здоровий спосіб життя», «професійна діяльність», «педагогічна діяльність», «професійно-педагогічна діяльність», «педагогічна майстерність», «педагогічна творчість», «готовність до професійної діяльності».

Найзагальнішим поняттям у контексті нашого дослідження є *«фізична культура»* (як один зі складників суспільної культури в цілому), спрямована на: зміцнення здоров'я кожної людини зокрема й усієї нації загалом; розвиток її

фізичних можливостей, інтелектуального потенціалу, вольових якостей, моральної поведінки тощо.

Згідно з Законом України «Про фізичну культуру і спорт», термін «фізична культура» тлумачиться як «...діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя» [175].

Автори розглядають фізичну культуру як сукупність досягнень суспільства, яка націлена на створення та використання засобів удосконалення фізичного стану людей [225, с. 8].

Наведені визначення подібні та наголошують, що фізична культура і спорт націлені на покращення фізичного стану людей. Вважаємо, що найбільш повно поняття «фізична культура» розкривається в законодавчому документі України, тому в своєму дослідженні будемо спиратися саме на нього.

Щодо досягнень суспільства, то у різні історичні періоди зміст і сутність фізичної культури змінювалися, урізноманітнювалися згідно з тими змінами, що відбувалися в економічному, політичному, соціальному, науковому, мистецько-художньому житті суспільства. Дослідники звертають увагу на соціальне значення фізичної культури, що розкривається в оздоровленні та забезпеченні фізичного здоров'я різних верств населення [50; 206]. Однак сьогодні з'являються нові сучасні технології, які крім безперечних перспективних можливостей створюють людству проблему недостатньої рухової активності, що з часом викликає різні хвороби. А для майбутніх працівників промислових підприємств України і світу якісна фізична підготовка є чинником для ефективного та кваліфікованого виконання своєї діяльності, оскільки одні групи робітничих професій потребують фізичної витривалості (прокатники, вальцювальники, будівельники та ін.), інші – точності й уважності в малорухливих умовах (збирачі дрібних механізмів, працівники на конвеєрах, швачки, кравці та ін.).

У цьому контексті доречним є окреслення сутності та значення фізичної культури для фізичного розвитку учнівської молоді в умовах ПТНЗ. Важливо, що цей процес здійснюється в закладах професійно-технічної освіти. У цих освітніх закладах заняття фізичною культурою забезпечують здоров'я та соціалізацію молодих людей, необхідний рівень їх фізичного розвитку [206, с. 119].

Загальновідомо, що фізичний розвиток розглядають як процес і як стан. Згідно з першим аспектом фізичний розвиток – це «процес морфофункціональних перетворень організму дитини в міру його росту й розвитку, що виявляється в зміні розмірів і пропорцій тіла; на динаміку фізичного розвитку впливає і спрямованість фізичного виховання» [148, с. 234]. За другим (як стан) – «це комплекс ознак, які характеризують морфофункціональний стан організму, рівень розвитку фізичних якостей і здібностей, необхідних для його життєдіяльності» [213, с. 11].

У контексті нашого дослідження необхідно пам'ятати, що фізичний розвиток учня ПТНЗ визначається рівнем оволодіння руховими (кінестетичними) навичками і вміннями, сформованістю важливих фізичних якостей (витривалості, гнучкості, координованості, швидкості, сили тощо). Тому ми погоджуємося з тим, що фізичний розвиток учня ПТНЗ – це процес, який сприяє вдосконаленню морфологічних і функціональних ознак організму та обумовлений впливом зовнішніх умов, в першу чергу заняттями фізичною культурою і спортом.

Ключовим поняттям нашої наукової розвідки є *«фізичне виховання»*, розгляд якого буде не повним без тлумачення феномену «виховання». У широкому розумінні «виховання» розглядають як систематичний вплив «...на культурний розвиток, світогляд, моральні принципи кого-небудь у певному напрямі» [20, с. 159].

Це термін є об'єктом вивчення педагогіки. У словнику з педагогіки виховання визначається як «...процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією об'єктивних і

суб'єктивних факторів» [32, с. 53]. А в «Енциклопедії освіти» це поняття тлумачиться як «цілеспрямована перетворювальна діяльність системи навчальних закладів; у вузькому педагогічному сенсі виховання – це виховна робота, спрямована на формування в дітей певних якостей, поглядів переконань, що базуються на соціально значущих цінностях; у ще вужчому значенні – розв'язання конкретних виховних завдань» [51, с. 87].

Поняття «фізичне виховання» трактується неоднозначно:

– як процес виховання «гармонійно розвиненої, морально й фізично здорової особистості», яка оволоділа відповідними знаннями та вміннями застосовувати їх у повсякденному житті, набуття нею навичок рухової активності для всебічного розвитку й оздоровлення свого організму через дотримання здорового способу життя [2, с. 1];

– педагогічний процес, спрямований на фізичне і духовне вдосконалення людини, оволодіння нею систематичними знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя [237, с. 16];

– «складова частина загального виховання, соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я й загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок та умінь», що здійснюється в єдності з розумовим, моральним, трудовим і естетичним вихованням [32, с. 345];

– педагогічний процес, спрямований на функціональне вдосконалення організму людини, формування та поліпшення її основних життєво важливих рухових навичок, умінь і пов'язаних з ними знань [225, с. 9];

– спеціалізований педагогічний процес цілеспрямованого систематичного впливу на людину фізичними вправами, природними силами, гігієнічними факторами з метою зміцнення здоров'я, розвитку фізичних якостей, удосконалення морфологічних і функціональних можливостей, формування, розвиток й удосконалення необхідних знань з фізичної культури, основних рухових навичок, умінь; забезпечення готовності людини до активної участі в суспільному житті [213, с. 11].

У наведених визначеннях виділяються наступні важливі положення: фізичне виховання розуміється як частина педагогічного процесу; спрямований на зміцнення здоров'я та вдосконалення організму; розвиток основних видів рухової активності; вдосконалення основних фізичних якостей. Аналіз цих визначень, дав змогу виділити три ключові моменти в них: 1) автори розуміють його як один з різновидів педагогічного процесу; 2) в ході його реалізації здійснюється ціла низка дій; 3) процес і діяльність призводять до певного результату (табл. 1.1).

Вище окреслене тісно пов'язано з прописаними завданнями, визначеними нормативно-правовими актами: Законом «Про фізичну культуру і спорт» [175] Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту [115] та Цільовою комплексною програмою «Фізичне виховання – здоров'я нації» [229]. Основні ідеї цих документів зводяться до удосконалення системи фізичного виховання в закладах освіти, що сприятиме духовному і фізичному розвитку молоді.

Отже, у нашому розумінні *фізичне виховання* – це одна зі складових цілісного педагогічного процесу, що спрямована на зміцнення здоров'я й загартування організму, розвиток та вдосконалення основних кінестетичних навичок і вмінь, фізичних якостей (витривалості, гнучкості, координованості, швидкості, сили тощо), підготовку людини до активної та продуктивної діяльності в межах майбутньої професії й автономної поведінки.

Наше розуміння поняття «фізичне виховання» корелюється з його основними завданнями, наведеними в науковій публікації І. Гринченка: зміцнення здоров'я, сприяння особистому розвитку, покращення всіх видів діяльності [34, с. 41].

Вважаємо також за доцільне в контексті професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ розглянути понятійну категорію «*здоровий спосіб життя*».

Узагальнення аналізу визначень поняття «фізичне виховання»

Автор	Розуміння	Дія	Результат
О. Ажиппо	процес виховання	<ul style="list-style-type: none"> – оволодіння знаннями та вміннями; – набуття навичок рухової активності 	гармонійно розвинена, морально й фізично здорова особистість
Б. Шиян, В. Папуша	педагогічний процес	<ul style="list-style-type: none"> – фізичне і духовне вдосконалення людини; – здобуття систематичних знань, фізичних вправ та способів їх використання 	самостійне використання фізичних вправ протягом усього життя
С. Гончаренко	складова загального виховання соціально-педагогічний процес	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини; – формування життєво важливих рухових навичок та умінь 	зміцнення здоров'я й загартування організму
С. Присяжнюк	педагогічний процес	– формування та поліпшення основних життєво важливих рухових навичок, умінь і пов'язаних з ними знань	функціональне вдосконалення організму людини
Т. Круцевич	спеціалізований педагогічний процес	<ul style="list-style-type: none"> – вплив фізичними вправами, природними силами, гігієнічними факторами; – зміцнення здоров'я; – удосконалення морфологічних і функціональних можливостей; – формування, розвиток й удосконалення необхідних знань з фізичної культури, основних рухових навичок, умінь 	готовність людини до активної участі в суспільному житті

На думку Ю. Лісичина, спосіб життя – певний, історично зумовлений тип, вид або певний спосіб життєдіяльності, з його особливостями повсякденного життя людини, її трудової діяльності, дозвілля, участі в суспільному житті; нормами та правилами поведінки. Як зауважує вчений, спосіб життя людини на 50–55% визначає стан її здоров'я [83]. Науковці Л. Сущенко [210] і С. Попов [163] трактують спосіб життя як біосоціальну категорію, що інтегрує певний тип життя людини. Складниками способу життя, на думку дослідників, є різні види діяльності (професійна, суспільна, побутова тощо), серед яких чільне місце належить і фізичній активності.

Звичайно, спосіб життя значною мірою зумовлюється певними соціально-економічними умовами країни, в якій проживає людина, проте не можна забувати про те, що він залежить і від мотивації конкретного індивіда, його інтересів, хисту, від стану його здоров'я та функціональних фізичних можливостей організму [163]. Більшість дослідників у сфері фізичної культури і спорту, медичні працівники стверджують, що здоров'я людини більше, ніж на 50%, залежить від її способу життя і є одним з найважливіших показників здоров'я нації, соціально-економічного та духовного розвитку суспільства [19]. Здоровий спосіб життя найбільшою мірою відповідає індивідуальним особливостям людини, сприяючи формуванню, зміцненню та збереженню її здоров'я [7].

На нашу думку *здоровий спосіб життя* – це сукупність обраних та інтеріоризованих патернів перманентної щоденної індивідуальної активності, унаслідок якої відбувається фізичне, професійне, моральне й духовне самовдосконалення людини.

У сучасних умовах загрози технологічної й екологічної кризи, пролонгованої нестабільності соціально-економічної ситуації в Україні доводиться констатувати, здоров'я нації значно погіршилося останнім часом, про що свідчать темпи зростання кількості серцево-судинних захворювань, тенденції до гіподинамії молоді через проведення свого дозвілля за моніторами гаджетів, безцільна і невиправдано марна трата часу в соціальних мережах тощо. Саме тому турбота

про зміцнення здоров'я, дотримання принципів здорового способу життя загартування організму повинна стати постійним процесом з юного віку протягом всього життя людини. Сучасні студенти в процесі професійної підготовки повинні зрозуміти, що здоровий спосіб життя – це шлях до їхньої фізичної, професійної, моральної та духовної досконалості.

Ознайомлення з проблемою підготовки до діяльності змусило нас сфокусувати свою увагу на понятті «діяльність». Цей конструкт вивчає філософія, соціологія, психологія, педагогіка. Діяльність тлумачать як:

- «здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною зміни в бутті» [226];
- спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність (природу або суспільство) зміни [32, с. 98];
- «складний, динамічний процес, спрямований на отримання значущих результатів» [5, с. 76].

Діяльність розглядається як послідовний процес, який здійснюється в такі етапи: потреба; мотивація; мета; дії з використанням засобів; результат; рефлексія [180, с. 18]. Ці послідовні етапи важливі для нас, і в подальшому ми будемо орієнтуватися на них при розробці компонентної структури професійно-педагогічної діяльності майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту.

Загалом, *професійна діяльність* – це сфера трудової діяльності, що потребує наявності спеціальних знань, умінь і навичок, які здобувають майбутні фахівці в закладах вищої освіти відповідного профілю. Педагогічна відноситься до основного виду діяльності викладача, хоча дослідники вивчають здобуття здатності до виконання психолого-педагогічної, професійно-педагогічної, соціально-педагогічної, виховної та інших її видів активності педагога.

Важливим видом професійної діяльності є педагогічна, особливістю якої є спеціальний психолого-педагогічний вплив на учнів з опертям на їхні вікові й індивідуальні характеристики, на інтереси, нахили, очікування, захоплення; специфіка такої діяльності полягає в педагогічному управлінні процесом формування та розвитку особистості [183]. *Педагогічна діяльність* є процесом

розв'язання педагогічних завдань, мета виконання яких – «формування особистості, її світогляду, переконань, свідомості, поведінки» [149, с. 24].

Педагогічна діяльність вимагає від викладача, вчителя, вихователя, тренера гуманістичної позиції, яка передбачає врахування інтересів, цінностей та ідеалів тих кого навчають (студентів, учнів, вихованців). На думку А. Сущенка, «педагогічна діяльність на засадах гуманізму – це активна гуманістично спрямована самореалізація вчителя у вільному вияві ним людяності в почуттях, свідомості та професійних діях з метою гармонійного та всебічного розвитку й саморозвитку унікальності та своєрідності суб'єктів педагогічного процесу, яка забезпечує свободу особистості в усіх аспектах розумової, трудової, фізичної і громадської діяльності, використовуючи потенціал її активності, самодіяльності, самостійності та творчості» [207, с. 49]. Для цього виду діяльності дуже важливі професійно значущі особистісні риси: комунікативність, оперативність, емоційна стабільність, перцептивні здібності, креативність тощо.

Останнім часом дуже багато досліджень пов'язані з підготовкою майбутніх вчителів фізичної культури до фахової діяльності, тому проведемо дефінітивний аналіз понять «професійна діяльність учителя фізичної культури» та «педагогічна діяльність учителя фізичної культури»:

– «професійна діяльність учителя фізичної культури є дією, спрямованою на формування фізичної культури особистості школяра» [2, с. 12];

– професійна діяльність учителя фізичної культури – цілісний феномен, який охоплює взаємопов'язані між собою фізичну працю та розумову, чим більше розвинена когнітивні здібності особистості – тим глибше вона аналізує й диференціює свої рухи тощо [57];

– педагогічна діяльність розглядається як навчальний та виховний вплив викладача на учня або студента, «спрямований на його особистісний, інтелектуальний розвиток, який одночасно виступає як основа його саморозвитку та самовдосконалення» [199, с. 93].

– педагогічна діяльність учителів фізичної культури «значною мірою забезпечує відтворення інтелектуального потенціалу та здоров'я суспільства, є

соціально формувальною, творчою, конструктивною, організаторською, діагностичною тощо» [204, с. 40].

Більш наближеним до теми нашого дослідження є поняття «педагогічна діяльність фахівця з фізичної культури та спорту», яка є, насамперед, організаторською, діагностичною, соціально-формувальною, творчою, конструктивною, в зв'язку з чим постійно розширюються освітня, виховна, розвивальна, організаційно-управлінська функції фізичного виховання.

Проведений аналіз доводить, що педагогічну діяльність розуміють як процес і результат. Ми вважаємо, що *професійно-педагогічна діяльність викладача фізичної культури* є безперервним процесом фізичного виховання студентської або учнівської молоді, націленим на формування в них здорового способу життя, зміцнення їх здоров'я, розвиток основних фізичних якостей, значущих для майбутньої професії.

Завжди слід пам'ятати, що «майбутня професійна діяльність виступає у свідомості студента не лише як соціально важливе об'єктивне явище, а й як суб'єктивна, особистісна цінність» [149, с. 110]. Оволодіння цією цінністю означає, що він став суб'єктом професійної педагогічної діяльності, засвоїв весь спектр педагогічних дій, оволодів предметним змістом, здатний до самовдосконалення. Це оволодіння здійснюється в процесі професійної підготовки.

Ще наприкінці ХХ ст. дослідниця К. Дурай-Новакова надала таке визначення: «професійна підготовка до практичної діяльності – це не що інше, як формування готовності до неї» [49, с. 54]. Дослідники Т. Однолеток і М. Лянной підготовку майбутніх учителів фізичного виховання розглядають як: «неперервний процес набуття студентами необхідного рівня освіченості (одержання знань, напрацювання вмінь і навичок, розвиток професійно та соціально значущих якостей, формування ціннісних орієнтацій і первинного досвіду діяльності, що забезпечує готовність до виконання трудових функцій)» [123, с. 108]. Категорія «підготовка» збагачує поняття «готовність», адже

підготовку до професійної діяльності (в тому числі – професійно-педагогічної) розуміють як процес формування готовності до неї.

Отже, формування здатності до професійно-педагогічної діяльності здійснюється в процесі професійної підготовки.

Думка К. Дурай-Новакової доводить, що поняття «професійна підготовка» та «готовність до професійної діяльності» тісно корелюються. Погоджуємося з науковцями, які зазначають, що будь-яка професійна готовність виступає «результатом професійної підготовки, яка розпочинається з професійного самовизначення, професійної освіти, виховання, розвитку, самовиховання» [49]. Тому в подальших формулюваннях тексту дисертаційної роботи будемо вживати поняття «формування готовності», корелюючи його з терміном «підготовка».

Це змусило нас ретельно вивчити поняття «готовність», яке розуміють як:

– установку на певну поведінку, стан особистості, мобілізованість сил для виконання поставленого завдання [219, с. 57];

– установку, що спричиняє активність суб'єкта, зокрема, визначає певну форму поведінкового реагування, знаходження оптимального шляху вирішення тієї чи іншої ситуації [218];

– «інтегративне стійке утворення, що виявляється на основі сформованості потреб і здібностей та характеризується соціально-нормативним рівнем суспільних відносин у систему функцій індивіда, що визначає його ставлення до діяльності та її результативність» [24, с. 23];

– внутрішню властивість особистості, що виражає власну симпатію до трудової діяльності, ступінь засвоєння соціального-значущого досвіду та можливість використати набутий досвід у майбутній фаховій діяльності [185, с. 6];

– складне особистісне утворення та розглядають її на двох рівнях: на першому – як бажання, прагнення оволодіти професійними навичками, на другому – як здатність, підготовленість до фахової діяльності, тобто, сформованість вмінь, навичок і знань, яких вимагає конкретна діяльність [59];

– «здатність особистості до правильного виконання професійної діяльності,

яка містить в собі настанови та спонукає особистість ретельно і практично безпомилково виконувати поставлені перед нею завдання» [198, с. 78].

Окремий інтерес викликає поняття «готовність майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійної діяльності» О. Омельчук розуміє її як комплекс спеціальних знань, умінь і здібностей, результат професійної освіти та виховання, складниками якої є науково-теоретична, педагогічна, практична, психологічна, фізична та психофізична готовність [125].

Наведені твердження доводять, що науковці розуміють готовність в цілому як особистісне утворення або властивість особистості. З них простежується, що готовність вважають: комплексом різних професійно важливих якостей, знань, умінь, навичок і здібностей; прагнення до здійснення відповідної діяльності; здатністю до її виконання. У завершальній стадії готовність реалізується через виконання конкретних професійних функцій, дій, що відповідають певній професійній діяльності.

Ми вважаємо, що готовність є інтегративним комплексом знань, умінь, навичок, здібностей, за умови наявності особистісного прагнення і здатності до виконання певної діяльності.

Одночасно готовність до педагогічної діяльності пов'язують з оволодінням педагогічними здібностями, педагогічною майстерністю, педагогічною творчістю. Розглянемо визначення цих понять.

Педагогічні здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості педагога, які найбільшою мірою визначають успішність оволодіння та продуктивність виконання педагогічної діяльності [147, с. 551–552]. Здібностями, необхідними для педагогічної діяльності є: «комунікативні; перцептивні (професійна передбачуваність, емпатія, педагогічна інтуїція); динамічні (здатність до вольового впливу й логічного переконання, до рефлексії); емоційно-почуттєві (самовладання, використання позитивних почуттів); оптимістичне прогнозування» [208, с. 180].

Таблиця 1.2

Дефінітивний аналіз поняття «готовність»

Автор	Ключове значення					Результат
	установка	утворення	властивість	здатність	комплекс	
В. Копорулін	+					<ul style="list-style-type: none"> – певна поведінка; – стан особистості; – мобілізованість сил
Д. Узнадзе	+					<ul style="list-style-type: none"> – форма поведінкового реагування; – вирішення ситуації
Д. Воронін		+				<ul style="list-style-type: none"> – сформовані потреби; – сформовані здібності; – ставлення до діяльності; – результативність діяльності
А. Резанович			+			<ul style="list-style-type: none"> – симпатія до діяльності; – засвоєння соціального-значущого досвіду; – використання набутого досвіду
Е. Зеєр		+				<ul style="list-style-type: none"> – бажання і прагнення; – сформованість вмінь, навичок і знань
В. Сластьонін				+		<ul style="list-style-type: none"> – настанови на вирішення завдань
О. Омельчук					+	<ul style="list-style-type: none"> – спеціальні знання, уміння і здібності

Педагогічні здібності вчителя / викладача, його професіоналізм, прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення створюють підґрунтя для майстерності, яку трактують як «властивість особистості, придбана з досвідом, як вищий рівень професійних вмінь у певній галузі, досягнутий на основі гнучких навичок і творчого підходу» [183, с. 407].

Педагогічна майстерність – це характеристика високого рівня педагогічної діяльності, яка ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді; це – «комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [149, с. 25]; «сукупність професійно важливих якостей визначається як професійна майстерність фахівця і характеризується якістю роботи (продуктивністю праці, сучасної техніки і технологій, виробничою самостійністю, свідомим виконанням робіт, творчим ставленням до праці)» [51, с. 730].

В «Енциклопедії освіти» серед важливих властивостей педагогічної майстерності вказується на гуманістичну спрямованість діяльності вчителя, його професійну компетентність, педагогічні здібності й педагогічну техніку; наголошується на таких особливостях: 1) педагогічна майстерність у структурі особистості – це система, здатна до самоорганізації, системно-утворювальним чинником є гуманістична спрямованість; 2) підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність (спрямованість і професійні знання забезпечують цілісність системи); 3) педагогічні здібності, що забезпечують швидкість самовдосконалення; 4) техніка, що спирається на знання і здібності, дає змогу виявити внутрішній потенціал учителя, гармонізуючи структуру педагогічної діяльності [51, с. 642]).

О. Язловецька зауважує, що в європейському науковому просторі педагогічну майстерність тлумачать як втілення вчителем у професійній діяльності цілого комплексу інтелектуальних, психологічних і духовних якостей [242].

Критеріями педагогічної майстерності є: гуманність, науковість,

педагогічна доцільність, оптимальний характер, демократичність, творчість, результативність [32, с. 251]. Цей тезис видатного українського педагога-науковця І. Зязюна свідчить про близький зв'язок між поняттями «педагогічна діяльність» та «педагогічна майстерність».

Педагогічна майстерність вчителя фізичного виховання розглядається як «вияв найвищої та раціональної форми активності ... в професійній діяльності, активності, що ґрунтується на гуманізмі, і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії в кожній конкретній ситуації навчання й виховання; як вияв педагогом свого «Я» у професії; як самореалізація особистості вчителя в педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості учня» [208, с. 177].

Як зауважує В. Кремень, для педагогічної майстерності важливі індивідуальні передумови успішної діяльності, стимулятори професійного зростання, здібності. Вони залежать від особливостей перебігу психічних процесів, що сприяють успішній педагогічній діяльності» [51, с. 643].

У межах нашого дослідження актуальним є поняття *«педагогічна творчість вчителя (викладача)»*, що виявляється в «цілісному проектуванні педагогічного процесу, прогнозуванні його результатів, але, все ж таки, центральною ланкою педагогічної творчості є взаємодія, в якій учитель та учень (викладач і студент) виступають суб'єктами творення розвивального навчального середовища, формування пізнавальних інтересів і потреб учнів, вибору засобів їх досягнення, контролю та самоконтролю. Така педагогічна взаємодія є особистісно зорієнтованою, а процеси творчого розвитку в кожного її суб'єкта – взаємозумовленими та взаємопов'язаними. Творчі можливості людини реалізуються не тільки в предметній діяльності, а й у самому процесі її життя, самореалізації як засобі самоствердження та саморозвитку» [51, с. 651].

Ми вважаємо, що педагогічні здібності, педагогічна майстерність і педагогічна творчість взаємопов'язані через педагогічну підготовку майбутніх викладачів. Як узагальнення можна визнати, що досягнення готовності до професійно-педагогічної діяльності здійснюється в процесі педагогічної

підготовки і ґрунтується на наявних у студента педагогічних здібностях (рис. 1.1). З іншого боку найвищою метою кожного викладача є оволодіння педагогічною майстерністю, що здійснюється в процесі професійно-педагогічної діяльності з максимальною реалізацією педагогічної творчості чому сприяють педагогічні здібності (рис. 1.2).

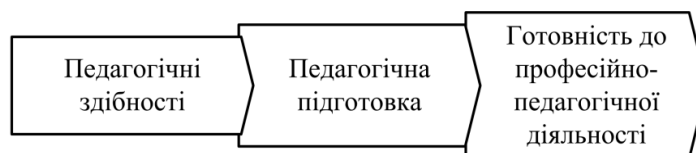

Рис. 1.1. Процес здобуття готовності до професійно-педагогічної діяльності

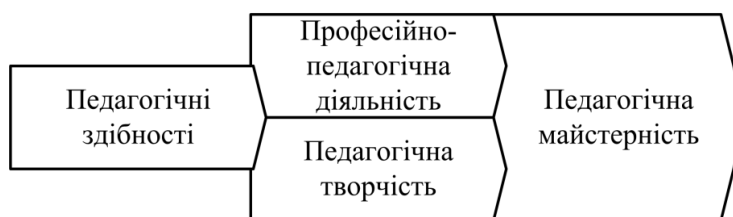

Рис. 1.2. Процес розвитку педагогічної майстерності

Отже, здійснивши дефінітивний аналіз ключових понять дослідження та відстеживши наукову дискусію навколо них, було запропоновано авторські тлумачення таких важливих для дослідження феноменів як «фізичне виховання» та «професійно-педагогічна діяльність викладача фізичної культури та спорту». Проведений термінологічний аналіз поняття «готовність» дав змогу визначити її як інтегративний комплекс знань, умінь, навичок, здібностей, за умови наявності особистісного прагнення і здатності до виконання певної діяльності. Отримні результати стануть в нагоді при формулюванні конструкту «готовність майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ». Для цього необхідно ознайомитися з особливостями професійно-педагогічної діяльності педагогів ПТНЗ і викладачів фізичної культури.

1.2. Особливості професійно-педагогічної діяльності викладачів фізичної культури в умовах ПТНЗ

Сьогодні, як ніколи, економіка України потребує висококваліфікованих кадрів для різних сфер виробництва, а їх якісна підготовка лягає на систему професійно-технічної освіти та її заклади – ПТНЗ. В українській професійній освіті є достатня кількість досліджень, на які слід зважати в нашій науковій розвідці. Досить згадати досвід А. Макаренка, який фактично стояв у джерел розробки філософських і світоглядних засад процесу виховання людини в умовах професійно-технічних навчальних закладів. Видатний педагог впевнено стверджував, що даний контингент суб'єктів професійного навчання має свої специфічні особливості, а самі заклади ПТО є складним соціальним середовищем, де слід дотримуватися базової формули побудови педагогічних та особистісних відносин в колективі – «максимальна повага та одночасно максимальна вимогливість до людини» [92, с. 288].

Його послідовники, наші сучасники, сприяють розвитку важливої для економіки держави сфери освіти. Серед них виділяються такі видатні постаті як Р. Гуревич, З. Курлянд, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Радкевич, Л. Сергеева, О. Щербак та ін.

Ідеї А. Макаренка досі залишаються актуальними, про що свідчать публікації сучасних науковців. Так у Київському професійно-педагогічному коледжі імені Антона Макаренка живуть і вдосконалюються його педагогічні ідеї: поєднання демократії та дисципліни; навчання, спрямоване на продуктивну працю; розвиток економічного мислення; формування особистої відповідальності кожного студента за своє професійне становлення; навчання в командній роботі [240, с. 348].

Академік Н. Ничкало є співавтором «Концепції розвитку професійної освіти в Україні» (1991), концепції «Державного стандарту ПТО» (1998), Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти (2004). В її науковому доробку відображені провідні ідеї трансформації української професійно-технічної освіти в умовах європейської інтеграції. На її думку ринок праці безпосередньо впливає на

формування концептуальних положень розвитку професійно-технічної освіти. В її науковому доробку виділяється ідея інтеграції професійної освіти і науки [118, с. 87].

Якщо сконцентрувати увагу на цьому твердженні в аспекті здобутків педагогічної науки, то існує достатня кількість досліджень проблем підготовки майбутніх викладачів і майстрів виробничого навчання для закладів професійно-технічної освіти (Т. Кашпур [68], О. Кривильова [79], О. Кривошеєва [80], О. Макаренко [93], М. Мефанік [98], З. Туряниця [217] та ін.) та розвитку педагогічної майстерності та професійних якостей викладачів, які працюють в ПТНЗ (М. Бирка [12], З. Єрмакова [52], В. Ковальчук [71], Н. Оверко [122], В. Олійник [124], та ін.). Ці дослідження узгоджуються з важливим для ПТО принципом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів ПТНЗ.

Необхідність реформування професійно-технічної освіти визнають Р. Гуревич [36], В. Радкевич [181] і О. Щербак [239], які пов'язують її в тому числі з впровадженням в освітній процес ПТНЗ інноваційних методів і технологій навчання. Ця проблема вирішується шляхом вдосконалення підготовки кваліфікованих робітників за рахунок розвитку в учнів ПТНЗ знань, умінь, професійно важливих якостей та компетентностей. Останнім часом професійно-педагогічна освіта збагатилася науковими доробками Н. Голованової [30], М. Кушнірука [81], О. Лісовської [85], Л. Лук'янової [86], Ю. Павлова [144], О. Проценко [178], Л. Руденко [192] та ін.

З метою аналізу особливостей роботи педагога в умовах ПТНЗ ми сфокусували увагу на основних аспектах педагогічної діяльності викладачів закладів ПТО (М. Бирка [12], З. Єрмакова [52], В. Ковальчук [71], О. Кривильова [79], Н. Оверко [122]).

Ретельне вивчення освітнього процесу в ПТНЗ дало змогу З. Єрмаковій виявити його особливості [52]. Ми зупинимося лише на тих, які стосуються безпосередньо нашого дослідження.

Поєднання в освітньому процесі ПТНЗ навчально-виховного і навчально-

виробничого процесів [52, с. 71]. Викладач фізичної культури має пряме відношення до навчально-виховного процесу, однак його професійно-педагогічна діяльність не може оминати такі дії як реалізація взаємозв'язку між загальноосвітньою і професійною підготовкою, оновлення навчально-методичного забезпечення, вдосконалення навчально-виховної роботи, відповідають за професійну підготовку учнів.

Питанням професійної спрямованості фізичної підготовки учнів ПТНЗ звичайно ж можна й нехтувати, хоча ретроспективне дослідження, проведене В. Ковалем [70] доводить: професійно-прикладна фізична підготовка була важливою складовою фізичного виховання робітничих кадрів ще в 50–90-ті роки попереднього століття. Цей вид підготовки ґрунтується на трьох видах переносу рухових навичок: різнорідний перенос тренуваності – адаптацію до мікрокліматичних умов виробництва та підвищення витримки до професійних шкідливих умов (шуму, вібрації тощо); перенос загальних рухових навичок і перенос із запам'ятовуванням вправ на засвоєння виробничих дій та операцій; однорідний перенос тренуваності – покращення тих фізичних якостей учнів, які в першу чергу необхідні для виконання специфічної професійної діяльності [70, с. 57]. Ці особливості враховані в дослідженнях Н. Голованової [30] та Ю. Козерук [72], які займалися вдосконаленням професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх робітниць швейного виробництва та перукарок.

Специфіка освітнього середовища, який охоплює три напрямки: загальноосвітнє, загальнотехнічне і спеціальне навчання [52, с. 75]. Загальноосвітня підготовка, до якої належить фізична, створює підґрунтя для подальшої успішного загальнотехнічного і спеціального навчання. Додатковим аргументом на користь сказаного є думка Н. Ничкало про те, що для професійно-технічної освіти принциповим є співвідношення природничо-математичної, гуманітарної, загальнотехнічної, професійно-теоретичної, професійно-практичної та фізичної підготовки [43, с. 34]. Отже фізична підготовка має беззаперечне значення для подальшої загальнотехнічної та спеціальної підготовки. В табл. А.1 (Додатку А) наведені зведені результати оглядового аналізу, систематизації та

добору професійно-прикладних видів спорту та їх елементів для різних груп робітничих професій [30; 70; 72].

Відповідно викладачі фізичної культури, які працюють в ПТНЗ, мають враховувати це в своїй професійно-педагогічній діяльності. Розробляти робочі програми, навчально-методичне забезпечення, що орієнтуються на професійну кваліфікацію учнів ПТНЗ, і застосовувати такі фізичні вправи, які допоможуть відпрацювати рухові навички, потрібні в майбутній праці.

Більшість викладачів і майстрів ПТНЗ мають інженерно-технічну освіту і до професійно-педагогічної діяльності недостатньо підготовлені [52, с. 76]. Відповідно втрачається традиція наставництва притаманна закладу середньої освіти, тобто молодий викладач фізичної культури має здобувати досвід педагогічної діяльності майже без підтримки старших колег або постійно займатися самовдосконаленням. Тому зрозуміло, що заклад вищої освіти має максимально підготувати його до цього виду активності педагога.

Професійно-педагогічна діяльність викладача ПТНЗ є багатокomпонентною системою, до якої входять когнітивна, методична, психолого-педагогічна, комунікативна, інформаційна, управлінська і правова компетентності [52, с. 73]. На думку О. Кривильової до елементів педагогічної діяльності викладача ПТНЗ відносяться проєктувальний, стимулюючо-мотиваційний, планувальний, організаційний, контрольо-корекційний, результативно-аналітичний і комунікативний [79, с. 174]. А з точки зору М. Бирки для педагогічної діяльності викладача ПТНЗ важливі: загальнокультурна, нормативно-правова, психолого-педагогічна, саморозвиваюча, інформаційно-комп'ютерна, предметна та діяльнісно-комунікативна компетентності [12, с. 50]. Варто зазначити, що професійно-педагогічна діяльність викладача ПТНЗ позначена певними особливостями, зумовленими характером фахової підготовки майбутніх носіїв робітничих професій, специфікою контингенту учнів, профорієнтаційними мотивами вибору майбутньої спеціальностей, чинниками впливу на професійно-педагогічну діяльність тощо.

Узагальнюючи ці думки вважаємо, що в діяльності викладача будь-якої загальноосвітньої дисципліни в ПТНЗ важливі такі функції: предметна (пов'язана з дисципліною, яку він викладає); соціально-педагогічна; психолого-педагогічна; проєктувальна; навчально-методична; індивідуально особистісна.

Серед особливостей контингенту учнів сучасних професійно-технічних навчальних закладів ми виокремлюємо:

– мотиви їхнього вступу до ПТНЗ (які часто не пов'язані з одержанням майбутньої професії, в результаті чого виникає стійка байдужність до навчання загалом, в тому числі – до занять фізичною культурою);

– ускладненість соціалізації цього контингенту учнів, які здебільшого у школі мали слабкі здібності до навчання й не проявили стійких інтересів й можуть нести в собі потенційну загрозу девіантної, асоціальної поведінки в межах ПТНЗ і соціумі загалом, що нерідко є для них єдино можливим способом соціалізації;

– нерідко негативне ставлення до навчання й до викладачів, що стало результатом роботи з такими учнями некваліфікованих педагогів у школі;

– неоднозначне ставлення учнів до викладачів, навчальних предметів, одногрупників, оскільки в групах, що формуються за професійним принципом, зібрані учні з різних шкіл, яких навчали різні вчителі, використовуючи різні підходи, методи та прийоми виховання;

– переважно одностатевий склад навчальних груп через специфіку тієї чи іншої професії, що породжує недостатність об'єктивно необхідного для підлітків та юнаків спілкування з однолітками протилежної статі.

Розглянемо особливості професійної діяльності викладача (вчителя) фізичної культури.

Фізична культура як навчальна дисципліна суттєво відрізняється від інших дисциплін, які викладаються в ПТНЗ. Специфіка її змісту має прояв в багатоаспектності освітньо-інструктивних, оздоровчо-рекреаційних, виховних і розвивальних функцій. Ця специфіка детермінує особливості підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту. Порівнюючи їхню

діяльність з роботою вчителів інших предметів, зазначимо, що вона забезпечує навчально-виховний вплив не лише розумового, а й фізіологічного характеру, оскільки мета і практична спрямованість навчальної дисципліни «Фізична культура» передбачає розвиток як інтелектуальних, так і фізичних якостей учнів [154, с. 59].

На думку Д. Вороніна педагогічна діяльність – «...складний багатофакторний процес виконання системи дій для розв'язання різноманітних навчально-виховних завдань» [24, с. 23]. До цієї системи дій учителя фізичної культури він відносить психологічні, науково-теоретичні, практичні, фізичні та психофізіологічні.

Спираючись на результати наукових досліджень низки вітчизняних та зарубіжних учених, Н. Степанченко стверджує, що ефективність професійно-педагогічної діяльності фахівця фізичної культури і спорту визначається сукупністю функціональних компонентів професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, конструювально-проектувального, організаційно-управлінського, операційно-технологічного, аналітико-рефлексивного. Дослідниця звертає увагу саме на педагогічну сутність вищезгаданих компонентів [204].

Сучасного вчителя фізичної культури, на думку О. Ажиппо, має характеризувати ціла низка дій. Ми погоджуємося з ним в тому, що це особистісні якості (усвідомлення і прийняття завдань, установок педагогічної діяльності, здатність до рефлексії та потреба в ній, спрямованість на постійне самовдосконалення, внутрішня незалежність від зовнішніх впливів) та здатність до здійснення педагогічної діяльності, відповідальність за результати цієї діяльності, активна позиція вчителя, спрямованість на розкриття індивідуальності та унікальності учня [2, с. 12].

У педагогічній майстерності викладача фізичної культури виокремлюють і педагогічну техніку та кінестетичну культуру, в яких закладено вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, прийоми володіння собою (своїм організмом, настроєм, мовленням, увагою й

уваю) та прийоми впливу на інших (вербальними й невербальними засобами) [208]. Рухові здібності, витривалість, швидкість, гнучкість, спритність, сила відіграють у професійній діяльності майбутнього фахівця з фізичної культури та спорту [187].

Розроблення педагогічних умов формування здатності майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності розглядають в аспекті формування у нього базових професійних компетентностей: предметно-теоретичної – володіння основними поняттями і термінами, інноваційними науковими ідеями; інформаційно-дослідницької – здатність до пошуку, аналізу, опрацювання й представлення відомостей; профільної – здійснення методичної, рухової та здоров'язбережувальної роботи; комунікативна – здатність до професійного спілкування; соціокультурна – вплив на фізичну та моральну підготовку учнів; рефлексивна – володіння способами і засобами рефлексії; творча – творча організація навчання [140].

Останнім часом педагогічна діяльність учителя збагачується новим видом діяльності – анімаційної. Так, А. Сидорук розглядає цей вид професійно-педагогічної діяльності як спосіб забезпечення зростання активності, самосвідомості, соціальної творчості особистості дитини на соціальному і виховному рівнях [195, с. 24].

Дослідниці С. Сисоєва і Т. Поясок акцентують увагу на професіограмі як ідеальній моделі вчителя і педагога; як еталон, в якому представлені основні якості особистості, якими повинен володіти вчитель; як документ, в якому надано повну кваліфікаційну характеристику вчителя з позиції вимог, що пред'являються до його знань, умінь і навичок, його особистості, здібностям, психофізіологічним можливостям і рівню підготовки. Вчені підкреслюють, що професіограма вчителя фізичної культури містить не тільки загальне, що є типовим для педагогічної професії взагалі, але й те особливе, що є характерним лише для діяльності вчителя фізкультури. Вона містить характеристику основних педагогічних функцій вчителя фізичної культури, його особистісних

якостей, загальнопедагогічних та професійно-методичних умінь, що забезпечують реалізацію цих функцій [197].

На думку Н. Степанченко [204], професіограма вчителя фізичної культури – це перелік вимог, що пред'являються до його особистості, здібностей, майстерності та психолого-фізичним можливостям. Порівняно з учителями інших спеціальностей вчитель фізичної культури працює у специфічних умовах:

1) умовах психічної напруженості (шум від криків тих хто займається, який відрізняється чергуванням і високими тонами, викликає психічне стомлення у вчителя; необхідність переключення з однієї вікової групи на іншу; значне навантаження на мовний апарат і голосові зв'язки; відповідальність за життя і здоров'я учнів, так як заняття фізичними вправами відрізняються високим ступенем ризику в отриманні травм. І ці всі якості потребують величезної роботи над собою, а тому значення вольових якостей у професійній діяльності вчителя фізичної культури, це не тільки невід'ємна частина його робочого дня, а й найголовніша вимога до фахівця, який прагне вдосконалення);

2) умовах фізичного навантаження (необхідність показувати фізичні вправи; здійснення фізичних дій спільно з учнями; необхідність страхувати учнів, що виконують фізичні вправи);

3) умовах, пов'язаних з факторами зовнішнього середовища (кліматичні і погодні умови при заняттях на відкритому повітрі; санітарно-гігієнічний стан спортивних класів, залів, майданчиків).

Нам імponує думка дослідниці про те, що, виходячи зі специфічних умов роботи вчителя фізкультури та психології волі (згідно з науковими положеннями Є. Ільїна [64]) повинен: володіти надійним здоров'ям; постійно піклуватися про підтримку своєї спортивної форми та психологічного стану; мати розумові, естетичні, експресивні, організаторські, комунікативні здібності [204]. Йому мають бути притаманні такі риси характеру: спостережливість, терпимість, витримка, наполегливість, терплячість, рішучість, сміливість,

самовладання, самоконтроль, вимогливість до себе й інших, почуття гумору, доброта, організованість, оптимізм, самостійність, відповідальність, товариськість; а також готовність до симпатії, співчуття й емпатії, вміння орієнтуватися в настроях учнів, вивчати і враховувати їх індивідуальні та вікові особливості.

Серед найважливіших ознак педагогічної творчості в контексті професійної діяльності визначають високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-проблемний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творчу фантазію, розвинене уявлення; специфічні особисті якості (сміливість, готовність до ризику, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм); специфічні ведучі мотиви (необхідність реалізувати своє «Я», бажання бути визнаним), творчий інтерес, захопленість творчим процесом, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах праці); комунікативні здібності; здатність до самоуправління; високий рівень загальної культури і високий рівень моральної культури [197].

Необхідно зазначити важливість культури мовлення та педагогічної техніки вербального спілкування (дикція; виразність, чіткість, зрозумілість, емоційність висловлювань і команд учителя), що, як стверджують дослідники, визначає ефективність навчального та виховного впливу [53].

Серед провідних умінь викладача фізичної культури і спорту виокремлюють: спортивні, дидактичні та педагогічні вміння [152]; організаційні, методичні, конструктивні, комунікативні та пізнавальні (гностичні) вміння [230]; дидактичні, організаційні, психомоторні, експресивні вміння [243].

До структури вмінь викладача фізичної культури і спорту зараховують: формування цілей освітньої діяльності, моделювання процесу та результату навчально-виховних дій, розроблення моделі фізкультурно-виховної діяльності, планування занять з фізичного виховання, конструювання змісту навчально-

виховних заходів, вибір необхідних засобів виховання, врахування умов перебігу освітнього процесу [75, с. 47].

У процесі професійної підготовки необхідно сформувати в майбутнього фахівця з фізичної культури та спорту здатність до інноваційної діяльності. Вона «ґрунтується на власному досвіді, здатності створювати нове, оригінально підходити до організації навчально-виховного процесу, прагненні знайти нестандартні способи вирішення завдань, готовності до обґрунтованої імпровізації в педагогічній діяльності» [4, с. 80].

У цьому контексті важливо звернути увагу на те, що педагогічна діяльність має випереджувальний характер і виступає в двох формах – прогнозування та цілепокладання, що дає можливість керувати освітнім процесом. Подальше розгортання системи завдань відбувається шляхом конкретизації плану – конструювання діяльності, добору раціональних змісту й засобів досягнення поставленої мети [204, с. 118].

А потім здійснюється самоаналіз власної педагогічної діяльності, що на думку О. Акімової, «відіграє провідну роль у реалізації особистісної зумовленості творчого процесу як один з механізмів формування творчого мислення» [3, с. 16].

На думку Т. Ніжевської, «до професійних здібностей учителя фізичного виховання належать: наявність педагогічного хисту, схильності до роботи з дітьми і підлітками; умотивованість до роботи в галузі фізичної культури та спорту й задоволення від цієї діяльності; типологічні риси нервової системи, що характеризують силу, рухливість і врівноваженість основних психічних процесів – креативності (здатність породжувати оригінальні ідеї, рішення, що відрізняються від традиційних); артистизму (художня обдарованість, витонченість манер, творча майстерність); емпатійності (здатність до розуміння іншої людини й співпереживання); рефлексивності (властивість людини, що проявляється в її здатності аналізувати свої дії та вчинки, критично усвідомлювати власні особливості й можливості в саморегуляції діяльності й поведінки)» [119, с. 68].

Проведений огляд довів, що професійно-педагогічна діяльність викладачі фізичної культури охоплює виконання таких взаємопов'язаних функцій: фізкультурно-спортивної, соціально-педагогічної, психолого-педагогічної, моделювально-педагогічної, навчально-методичної, індивідуально-особистісної (рис. 1.3).

Фізкультурно-спортивна функція означає здатність викладача фізичної культури ефективно й успішно розв'язувати освітні та виховні завдання фізкультурно-спортивної діяльності в ПТНЗ.

Рис. 1.3. Змістові функції викладача фізичної культури в професійно-педагогічній діяльності в умовах ПТНЗ (розроблено автором)

Виконання *фізкультурно-спортивної функції* передбачає:

- 1) володіння специфічними, професійно спрямованими медико-біологічними, педагогічними та психологічними знаннями й уміннями;
- 2) наявність належного фізичного стану і психічної рівноваженості, що відповідає професійно-педагогічним вимогам до викладача фізичної культури і спорту;
- 3) володіння сукупністю фізичних, морально-психологічних і професійно важливих якостей особистості, необхідних для ефективно професійно-педагогічної діяльності;

4) обізнаність в різних напрямках фізичної культури і спорту – масовий спорт, адаптивна і професійно-прикладна фізична культура, фізкультурно-спортивна реабілітація тощо.

Основними вимогами до рівня підготовленості майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту в стандарті вищої освіти [168] визначено такі:

– *знати* дидактичні закономірності у фізичному вихованні та спорті; анатоμο-фізіологічні, гігієнічні та психолого-педагогічні основи фізичної культури і спорту; методи й систему організації комплексного контролю у фізичному вихованні та спортивній підготовці;

– *володіти* методикою фізкультурно-спортивних занять з різними групами населення, технологією навчання різних категорій людей руховим діям і розвитку фізичних якостей у процесі фізкультурно-спортивних занять, технікою мови і мовлення у процесі фізкультурно-спортивних занять, прийомами спілкування, навичками виховної та консультативної роботи, коректно висловлювати та аргументовано обґрунтовувати різні положення, навичками раціонального застосування навчального та лабораторного обладнання, аудіовізуальних засобів, комп'ютерної техніки, тренажерних пристроїв і спеціальної апаратури у процесі різних видів занять, засобами й методами формування здорового способу життя на основі потреби у фізичній активності, регулярного виконання фізичних вправ, використання гігієнічних і природних чинників з метою оздоровлення та фізичного вдосконалення тих, хто займається;

– *вміти* формулювати конкретні завдання фізичного виховання різних груп населення, підготовки спортсменів різного віку та кваліфікації; планувати і проводити основні види фізкультурних занять з учнями різного віку, дорослими людьми з урахуванням санітарно-гігієнічних, кліматичних, регіональних особливостей; оцінювати ефективність фізкультурно-спортивних занять, планувати і проводити заходи з профілактики травматизму та надавати першу медичну допомогу; здійснювати консультативну діяльність з питань організації та проведення індивідуальних і колективних фізкультурно-спортивних занять осіб

різного віку; опановувати нові види фізкультурно-спортивної діяльності; застосовувати навички науково-методичної діяльності для розв'язання конкретних завдань, що виникають під час проведення фізкультурно-спортивних занять; застосовувати методи лікарсько-педагогічного контролю в конкретних ситуаціях фізкультурної діяльності; надавати першу медичну допомогу в випадку травмування учнів під час фізкультурно-спортивних занять; визначати причини помилок і знаходити шляхи їх усунення у процесі навчання рухових дій і розвитку фізичних якостей учнів.

Необхідною для професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури і спорту в умовах ПТНЗ є *соціально-педагогічна функція*, яка, на думку Н. Степанченко, є «інтегрованою професійно-особистісною характеристикою, що відображає готовність і здатність педагога до успішної соціально-педагогічної діяльності у сфері фізичної культури і спорту» [204, с. 110]. Для цього викладач в умовах соціокультурного середовища ПТНЗ зважає на можливості кожного учня задля досягнення позитивних результатів у вдосконаленні його рухової активності та фізичного розвитку. Викладачу потрібно ефективно вирішувати проблемні ситуації та регулювати конфлікти ґрунтуючись на відповідних нормах і правилах, приймати педагогічні рішення та нести відповідальність за результати своєї педагогічної діяльності. Викладачу фізичної культури доводиться розкривати внутрішні можливості кожного учня, виявляючи толерантність враховувати особливості фізичного виховання учнів – представників різних культур і релігій.

Серед якостей, що забезпечують соціально-педагогічну функцію, Н. Степанченко виокремлює [204, с. 110]:

1) знання і практичні вміння, що накопичені соціумом для фізичного вдосконалення людини – різновиди фізичних вправ з вдосконалення рухових дій, методики профілактики захворювань, реабілітації та оздоровлення, досвід організації фізичної активності, форми і засоби популяризації престижності фізичної культури в соціумі;

2) особливі психічні якості, ядром яких є сприйняття та розуміння внутрішнього світу людини, опертя на соціальну реальність, вірне оцінювання кожної конкретної ситуації;

3) гуманістична спрямованість, толерантність до думки інших і креативність;

4) володіння методами співробітництва, спільної педагогічної діяльності, а також прийнятими в галузі фізичної культури і спорту прийомами професійного спілкування.

За твердженням зарубіжні науковці [232; 246] фізична культура націлена на розвиток розумових і психологічних установок особистості. В її змісті передбачені дієві способи вирішення соціальних проблем: адаптація учнів «групи ризику»; адаптація учнів з обмеженими можливостями; робота з офіційними і неформальними спортивними об'єднаннями молоді; реабілітація дезадаптованих учнів; робота з учнями, які стали жертвами несприятливих умов соціалізації; соціальна реабілітація учнів з вадами фізичного розвитку тощо.

Психолого-педагогічна функція означає організаційну, комунікативну, корекційну, навчально-виховну діяльність викладача фізичної культури в освітньому середовищі ПТНЗ. Для її реалізації необхідна «пропорційна сукупність професійних, комунікативних, особистісних якостей педагогів, що дає їм змогу творчо здійснювати професійно-педагогічну діяльність, гуманізувати її, змінювати відповідно до конкретної педагогічної ситуації, досягаючи якісних результатів у навчанні, вихованні та розвитку учнів» [52, с. 73–74]. Н. Степанченко добрала важливі для вчителя фізичного виховання психолого-педагогічні вміння: спортивні, дидактичні, педагогічні, організаційні, методичні, конструктивні, комунікативні, експресивні та гностичні, педагогічна спостережливність [204, с. 107].

Моделювальсько-педагогічна функція означає, що викладач фізичної культури при виконанні професійно-педагогічної діяльності здатен до формування ефективної системи фізичного виховання, розвитку і

вдосконалення учнів ПТНЗ. Реалізація цієї функції заснована на діях з аналізу, синтезу, цілепокладання, структурування, моделювання освітнього середовища та створення стратегічної програми досягнення педагогічних цілей, вирішенні педагогічних завдань, а також корегування, контроль та прогнозування перспектив подальших циклів фізичного виховання.

Професійно-педагогічна діяльність викладача фізичної культури при реалізації моделювально-педагогічної функції передбачає [204, с. 117]:

1) відбір цілеспрямованих видів діяльності з фізичного виховання учнів ПТНЗ з урахуванням їх вікових особливостей та майбутньої робітничої професії;

2) планування змісту роботи, кожного заняття та проектування професійно-педагогічних дій;

3) добір та компоновання навчально-виховного матеріалу;

4) визначення структури кожного заняття з метою пробудження в учнів інтелектуального, емоційного й практичного інтересу до фізичної культури та спорту.

Як зазначають автори колективної монографії «Перспективні концепти оновлення професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту», «система підготовки спортивних педагогів майбутнього (з урахуванням творчого характеру їхньої професії) має бути спрямована на формування самодостатньої позиції тренера-викладача, яка базується на можливості моделювати й здійснювати діяльність автономно, самостійно, на базі власного світогляду, але не виходячи за рамки вже перевірених педагогічних і спортивних аксіом» [208, с. 12–13].

Виконання *навчально-методичної функції* означає володіння специфічними методичними знаннями, уміннями, методами і прийомами навчання. Як зауважує С. Хазова, «методична діяльність має безперервний характер та тісно пов'язана з повсякденною навчально-виховною діяльністю. Специфіка фізичного виховання, на відміну від спортивного тренування, передбачає спрямованість учителя на значно м'якший (хоч і з дотриманням

належної дисципліни) розвиток гармонійної особистості, здоров'язбереження учнів та їхню всебічну підготовку до життя і професійної діяльності» [228, с. 32].

Важливість реалізації навчально-методичної функції зумовлюється тим, що вона спрямована, передусім, на виконання посадових обов'язків викладача фізичної культури: планування процесу фізичного виховання (навчальних занять і різноманітних фізкультурно-спортивних заходів); організацію та проведення уроків фізичної культури, профільних позаурочних і позашкільних заходів; розроблення комплексів фізичних вправ для певного контингенту учнів; здійснення виховної роботи в процесі фізичної підготовки в закладі освіти; контроль за рівнем здоров'я та фізичної підготовленості учнів; пропагування здорового способу життя; сприяння залученню учнів до спортивних секцій; забезпечення участі учнів у різноманітних фізкультурно-спортивних заходах; упровадження педагогічних інновацій у фізичному вихованні учнів [56].

На основі досліджень Л. Моторної [101] та Н. Степанченко [204], було зроблено узагальнення, згідно з яким реалізація цієї функції означає:

1) здатність до формулювання специфічних цілей та завдання фізичного виховання учнів ПТНЗ;

2) спроможність до розв'язання навчальних, виховних і розвивальних завдань в освітній, фізкультурно-оздоровчій, здоров'язбережувальній і спортивній діяльності;

3) володіння прийомами перенесення змісту фізичного виховання в різноманітні типи і форми занять, позааудиторні заходи;

4) здатність до відбору доречних традиційних та інноваційних методів навчання й реалізації їх у процесі фізичного виховання учнів ПТНЗ;

5) володіння фізичними, морально-психологічними та професійно важливими якостями, необхідними для успішної педагогічної діяльності в освітньому середовищі ПТНЗ.

На думку Н. Степанченко, *індивідуально-особистісна функція* учителя, викладача фізичної культури визначається як «індивідуальні властивості й особистісні соціально та професійно важливі риси, спрямовані на забезпечення результативності та якості педагогічної діяльності» [204, с. 113]. Реалізація цієї функції учителем фізичної культури і спорту, з позиції різних підходів українських дослідників, охоплює такі вміння та професійні якості: гуманістичну особистісну орієнтацію, розвинуту педагогічну техніку вчителя [207]; особистісну позицію вчителя, системне бачення педагогічної реальності в царині фізичної культури та здатність до адекватних дій у професійно-педагогічних ситуаціях [65]; володіння сучасними педагогічними методиками і технологіями, пов'язаними з культурою комунікації, взаємодії з учням, передавання їм необхідної інформації та навчання сукупності рухових умінь і навичок [126]; уміння інтегрувати вітчизняний, зарубіжний, історичний і сучасний інноваційний досвід фізкультурно-спортивної та оздоровчої діяльності; сформовану рефлексивну культуру [221].

На думку С. Бегідової, розвиток індивідуально-особистісної компетентності майбутніх учителів фізичної культури на основі індивідуальних навчально-виховних здібностей студентів – один із пріоритетних напрямів становлення професійно-педагогічної компетентності. В ньому виражена спрямованість особистості до ідеального професійного «Я», що зумовлює стратегію її професійного мислення, поведінки та діяльності [9], що, як стверджує Т. Воскобойник, є визначальним чинником, який свідчить про педагогічно-виховні можливості педагога як суспільно активної особистості та характеризують його готовність до професійної навчально-виховної діяльності, спрямованої на формування всебічно розвиненої особистості учнів [25, с. 122].

До важливих особистісних характеристик педагога відносять: моральну відповідальність [18]; усвідомлені педагогічні цінності [153]; педагогічну імпровізацію [190]; тактовність, самовладання, вимогливість, терпимість, прагматизм, оптимізм, професійна спостережливість, інтуїція, стресостійкість [242].

Підтримуючи погляди всіх авторів ми вважаємо, що успішна реалізація індивідуально-особистісної функції буде ознакою налаштованості викладача фізичної культури на постійне самовдосконалення й динамічну реалізацію професійно-педагогічної діяльності. Вона поєднує:

1) ціннісне та стійке позитивне ставлення викладача до професійно-педагогічної діяльності;

2) володіння педагогічним тактом, доброзичливістю, самовладанням, терпимістю, оптимізмом, толерантністю і стресостійкістю;

3) спроможність протистояти власним професійним деформаціям та девіантній поведінці учнів ПТНЗ;

4) здатність до самореалізації й розвитку власної педагогічної індивідуальності;

5) володіння креативністю та педагогічною імпровізацією з проекцією їх в освітній процес та фізкультурно-спортивну діяльність;

6) організаторські та комунікативні здібності;

7) володіння рефлексивними вміннями.

Успішне виховання майбутніх робітників передбачає поєднання у професійно-педагогічній діяльності викладача зовнішніх і внутрішніх стимулів. Зовнішні стимули створюються самим викладачем і спонукають учнів до певних дій, окрім того, необхідно пам'ятати, що зовнішніми стимулами є ті обставини й забезпечені для ефективно організації педагогічного процесу проведення занять з фізичної культури, належні комфортні умови. Внутрішні стимули виникають в свідомості самих учнів, це – їхнє бажання виконувати поради чи вказівки викладача, адекватна реакція на зауваження педагога. І от, коли учень глибоко (на рівні самопереконавання) усвідомлює зовнішні вимоги, вони поступово (або миттєво) перетворюються на його внутрішні мотиви, то можна вважати, що навчальні та виховні засоби, які використовує викладач, є дієвими та ефективними.

У цьому контексті доречно говорити про стимули, які на заняттях фізичної культури в освітньому закладі, в тому числі – в ПТНЗ, залежать від особистості

педагога, від стилю його педагогічного керівництва, де має враховуватися все: і вікові особливості, й рівень розвитку учнів, і специфіка їхньої майбутньої спеціальності, й умови їхнього проживання та виробничої практики, й індивідуальні специфіку характеру, навіть темпераменту тощо.

Особливу роль у цьому педагогічному процесі в ПТНЗ відіграє індивідуальний, особистісно орієнтований підхід до учнів. Викладач повинен визначити, що впливає на успішність учня з навчальної дисципліни «Фізична культура», яким чином можна подолати чи бодай пом'якшити цей вплив; потрібно зрозуміти, яким чином можна допомогти учневі подолати певні комплекси чи бар'єри що успішного заняття фізичною культурою та спортом; вказати учневі на допущені ним помилки і вказати шляхи усунення та виправлення їх; виявити особливі спортивні здібності окремих учнів та допомогти їм розвивати й удосконалювати їх.

Для цього викладачеві необхідно володіти глибокими педагогічними та психологічними знаннями, щоб зуміти знайти підхід до кожного учня, а до ПТНЗ часто приходять навчатися випускники 9-класів загальноосвітніх шкіл, яким часто бракує уваги, підтримки та поради старшого товариша, який зможе їх зрозуміти і якому вони можуть довірити свої роздуми, навіть сумніви тощо. саме тому індивідуальний підхід до вихованців – учнів ПТНЗ вимагає від майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту толерантності, високого рівня загальної та професійної культури, педагогічного такту, беззаперечної віри в сили й можливості учня, що, в свою чергу, допоможе учневі повірити у свої сили. Запорукою успішного розв'язання майбутнім фахівцем з фізичної культури та спорту важливих професійно-педагогічних завдань є його глибокі теоретичні знання з фаху, з педагогіки, зразкова фізична форма та високий інтелектуальний рівень майбутнього викладача.

Для досягнення успіху в освітній та фізкультурно-спортивній роботі, викладачам фізичної культури слід враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, знати їхні інтереси, нахили і прагнення, здібності та звички,

намагаючись вдосконалити набуті учнями знання й навички, керуючись принципом взаємної поваги та довіри.

Умови професійної підготовки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій – неоднакові, оскільки різною є її тривалість, специфіка форм навчання, особливості профілів підготовки, що не дає змоги сформулювати універсальні вимоги до фізкультурної та оздоровчої роботи викладачів, які в майбутньому здійснюватимуть свою професійно-педагогічну діяльність в умовах професійно-технічних навчальних закладів. Враховуючи особливість контингенту учнів, представлену раніше, ми зробили прогностичну екстраполяцію і визначили до чого це зможе призвести за відсутністю навчально-виховного впливу викладача (табл. 1.3).

Майбутні викладачі фізичної культури та спорту мають бути обізнані з тим, що в ПТНЗ навчально-виховний процес повинен забезпечувати умови для повного задоволення загальнокультурних і професійних потреб особистості. Важливим у процесі фахової підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до роботи в умовах професійно-технічних навчальних закладів, на наше переконання, є прогностична екстраполяція на професійно-педагогічну діяльність майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту в контексті особливостей контингенту учнів сучасних ПТНЗ.

Формування громадянської зрілості майбутніх робітників у процесі навчання їх в ПТНЗ, як зазначено в Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні [77], потребує цілісного підходу до організації навчально-виховного процесу, забезпечення гармонійного поєднання різноманітних напрямів, засобів, форм виховання на основі гуманістичного осмислення внутрішнього світу особистості, взаємозв'язків загальнолюдських цінностей та індивідуальної неповторності, а також урахування вікових, психологічних та фізіологічних особливостей [145].

Таблиця 1.3

**Прогностична екстраполяція на професійно-педагогічну діяльність
викладачів фізичної культури в контексті особливостей
контингенту учнів ПТНЗ**

№ п/п	Особливість контингенту учнів	Ймовірні наслідки
1.	Мотиви вступу до ПТНЗ, часто не пов'язані з одержанням майбутньої професії	Байдужість до навчання, в тому числі – до занять фізичною культурою та спортом; нерідко – відсутність інтересу до спортивно-оздоровчої діяльності
2.	Ускладненість соціалізації учнів професійно-технічного навчального закладу	Девіантна, асоціальна поведінка в межах ПТНЗ, в соціумі загалом, інколи – адміністративні правопорушення
3.	Негативне ставлення до навчання, викладачів, ровесників унаслідок психологічного і морального дискомфорту, пережитого в загальноосвітній школі	Каталізація негативного ставлення до навчання, в тому числі – до занять фізичною культурою та до викладача цієї дисципліни; неприйняття колективу ровесників, психологічна несумісність з учнівською групою
4.	Формування груп ПТНЗ з учнів, які навчалися в різних школах, у різних учителів з різними підходами, методами та прийомами навчання й виховання	Відсутність згуртованості, дружби в учнівському колективі; неоднозначне ставлення учнів до викладачів, навчальних предметів, однокласників, оскільки групи в ПТНЗ формуються за професійним принципом
5.	Переважно одностатевий склад навчальних груп через специфіку тієї чи іншої професії	Дефіцит об'єктивно необхідного для підлітків та юнаків спілкування з однолітками протилежної статі

Примітка: побудовано автором

Проведений аналіз доводить, що професійно-педагогічна діяльність викладача фізичної культури є неперервним процесом фізичного виховання учнів ПТНЗ. Головною метою викладання фізичної культури в ПТНЗ є збереження та зміцнення здоров'я учнів, розвиток їхніх рухових здібностей, підвищення рівня фізичної підготовленості майбутніх фахівців робітничих професій, формування у них ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя. А для того, щоб виконати ці завдання, викладачам фізичної культури та спорту необхідно: постійно збагачувати свої знання, поглиблювати власний світогляд новою інформацією з фахових журналів, передовим педагогічним досвідом, новими освітніми технологіями тощо; формувати в учнів фізкультурні навички та вміння, що сприяють підготовці їх до життя і професійної діяльності; підвищити виховний ефект на заняттях з фізичної культури та секціях, гуртках спортивно-оздоровчого спрямування; формувати в учнів морально-вольові якості; розвивати загальні та індивідуальні фізичні можливості учнів; формувати в них ключові основи здорового способу життя, самостійність, вміння самостійно досягати поставленої мети, позитивні мотиви навчальної діяльності.

За нашим розумінням *професійно-педагогічна діяльність викладача фізичної культури в умовах ПТНЗ* – перманентний процес фізичного виховання учнів закладів професійно-технічної освіти, націлений на формування в них здорового способу життя, зміцнення їх здоров'я, розвиток їх основних рухових навичок і вмінь та професійно важливих фізичних якостей значущих для майбутньої робітничої професії.

Зважаючи на проведений в цьому підрозділі аналіз, ми можемо узагальнити його результати, визначивши чинники впливу на успішність професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури в умовах ПТНЗ. Знаючи, що у представників різних робітничих професій необхідно розвивати відповідні фізичні якості, ми вважаємо що це важливо враховувати в змісті дисципліни «Фізична культура». Зважаючи на можливі наслідки в поведінці учнів ПТНЗ викладач фізичної культури має свою виховну діяльність

орієнтувати на формування загальноприйнятних правил і норм поведінки, а також на роботу з перевиховання або з усунення проявів девіантної поведінки учнів – майбутніх носіїв робітничих професій. Враховуючи той факт, що мотиви вступу до ПТНЗ часто не пов'язані з одержанням майбутньої професії, викладачам фізичної культури в закладі ПТО необхідно сприяти розвитку в учнів мотивації до дбайливого ставлення до життя і здоров'я, сталої мотиваційної установки на здоровий спосіб життя.

Схема, яка відображає чинники впливу на професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури та демонструє логічне поєднання цієї діяльності з навчально-виховним і навчально-виробничим процесами ПТНЗ представлена на рис. 1.4.

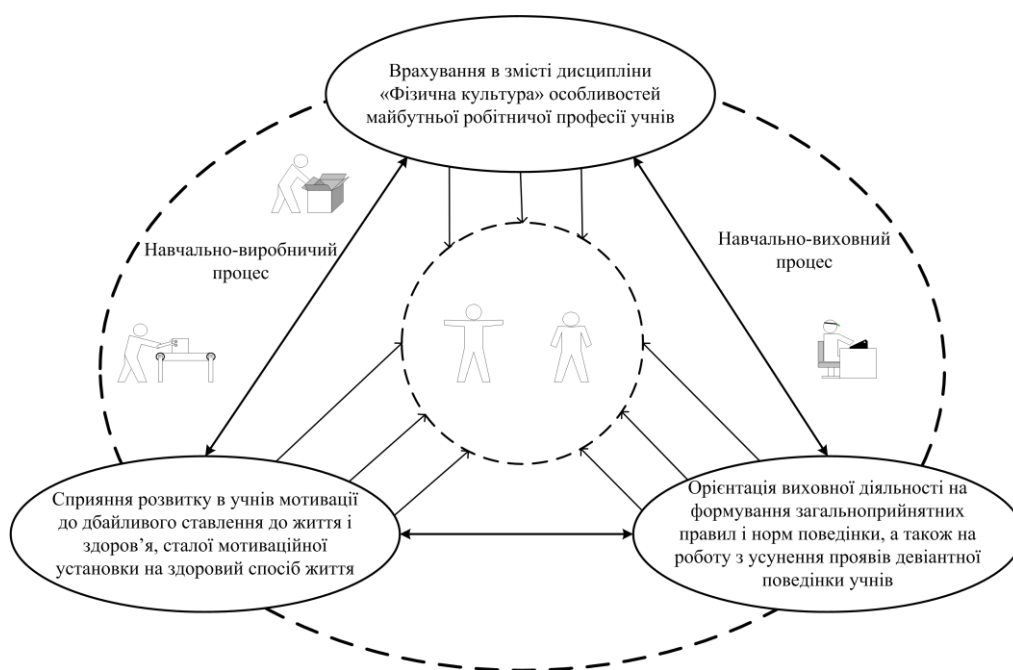

Рис. 1.4. Чинники впливу на професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури та спорту в умовах ПТНЗ (побудовано автором)

Отже, проведений аналіз педагогічної діяльності викладачів і вчителів фізичної культури, особливостей освітнього процесу в закладах професійно-технічної освіти дав змогу визначити низка функцій викладача фізичної культури (фізкультурно-спортивна, соціально-педагогічна, психолого-

педагогічна, моделювально-педагогічна, навчально-методична, індивідуально-особистісна), що інтегруються в його професійно-педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ. Також надано визначення поняття професійно-педагогічна діяльність викладача фізичної культури в умовах ПТНЗ та виокремлені чинники впливу на успішність цієї діяльності. Розв'язання проблеми підготовки фахівців з готовністю ефективно виконувати цю діяльність ми вбачаємо в необхідності здійснити значні якісні зміни в організації та змісті професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту, зокрема, включаючи їхню підготовку до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

1.3. Формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ як наукова проблема: вітчизняний і зарубіжний досвід

З позиції вимог сьогодення сфера фізичної культури України перебуває на переломному етапі, адже перспектива її розвитку залежить від багатьох чинників, які мають не лише позитивні, але й негативні наслідки, зокрема зниження стану здоров'я населення. Проблема збереження та зміцнення здоров'я людей наразі набула особливої актуальності, тому одним із важливих завдань професійної освіти є якісна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту, спроможних компетентно виконувати свої професійні функції в сучасних умовах і творчо самовдосконалюватись як фахівець й особистість упродовж усього життя, що наразі є актуальним в контексті спрямування всіх векторів освітньої системи України на європейські стандарти.

У таких умовах дедалі все більше актуалізується потреба в кваліфікованих виробничих кадрах, що посилює значення професійно-технічної освіти як суспільного інституту, нормативна основа забезпечення якої регламентується Законами України: «Про освіту» [170], «Про вищу освіту» [164], «Про

професійно-технічну освіту» [171], «Про фахову передвищу освіту» [174]; Національною доктриною розвитку освіти [114]; Постановами Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад» [167], «Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах» [165]; Концепцією розвитку професійно-технічної освіти України [77]. Проблема формування здорового способу життя і зміцнення здоров'я громадян України, в тому числі й майбутніх фахівців робітничих професій, наразі набула особливої гостроти, а основні вектори її вирішення задають такі документи: Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [175], Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту [115]; Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки [76], накази Міністерства освіти і науки України: «Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних навчальних закладах» [173], «Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в ДНЗ, ЗНЗ, ПТНЗ та позашкільних навчальних закладах» [172], «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах» [166], Указ президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» [169] тощо.

Проблемі професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту присвячено наукові розвідки багатьох вітчизняних дослідників (О. Ажиппо [2], М. Воробйов [23], Г. Генсерук [28], Л. Демінська [41], Є. Захаріна [58], І. Іваній [65], Р. Клопов [69], В. Мазін [91], В. Наумчук [113], І. Омеляненко [126], О. Онопрієнко [140], О. Павлюк [145], В. Пономарьов [161], А. Сватсьєв [208], Н. Степанченко [204], А. Сущенко [208], Л. Сущенко [209; 210], О. Тимошенко [214], І. Шаповалова [234], Б. Шиян [238] та ін.) та зарубіжних учених (В. Абрамова [1], І. Войнар [255], Б. Грум [247], Г. Патриксон [248], М. Прохорова [177], М. Фазлєєв [221] С. Хазова [228], К. Хардман [248] та ін.).

Необхідно підкреслити, що якісна підготовка майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту «неможлива без усвідомлення студентами основ педагогічної діяльності, що включає не лише здобуття знань, умінь і навичок, а й виховання належного ставлення до майбутньої освітньої практики, тому формування професійно-педагогічної компетентності має відбуватися на основі глибокого розуміння сутності діяльності вчителя» [6, с. 4].

У Методичних рекомендаціях щодо викладання фізичної культури у 2018/2019 навчальному році [97] зазначено, що фізичне виховання сьогодення потребує орієнтації на:

- вироблення і реалізацію якісно нової, особистісно і компетентісно обґрунтованої основи до підходу збереження і підтримки інтелектуальної та фізичної індивідуальності школярів та молоді на всіх етапах навчання врахуванням особливостей їх рухового і психофізичного розвитку;

- створення освітнього середовища, яке стимулює фізично рухову активність особистості та її організацію відповідно до вікової та психофізичної специфіки розвитку організму;

- інтенсивне включення в освітній процес школи можливостей для додаткових форм фізичного виховання;

- створення умов і механізмів фізичного виховання для занять різної спрямованості за інтересами;

- формування стійкості до асоціальних впливів щодо виникнення шкідливих звичок і неадекватних видів поведінки.

Як стверджують відомі українські вчені в галузі теорії та практики професійної освіти фахівців з фізичної культури А. Суцєнко, В. Папуча, А. Сватсьєв, В. Мазін, «актуальність проблеми якісної професійної освіти фахівців сфери фізичного виховання і спорту набуває об'єктивно перспективного характеру в часи утвердження гіподинамічних стандартів життєдіяльності людини та ілюзій комфортозумовленого процвітання особистості. «Розкіш» буття без руху, в якому діти й молодь більшість вільного часу перебувають біля екранів персональних комп'ютерів та мобільних пристроїв, поступово стає викликом

інформаційного суспільства фізичній природі людини, яка не розрахована на сидячий образ життя і прагне до руху» [208, с. 4].

Варто звернути увагу на основоположні принципи професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту.

Так, М. Головань акцентує увагу на гуманізації освітнього процесу, яка «передбачає ставлення до людини як до суб'єкта, визнання її прав на унікальність...; національну спрямованість освіти; відкритість системи освіти; перенесення акценту з навчальної діяльності викладача на діяльність студента; перехід від репродуктивного навчання до продуктивного; самоствердження особистості за умов педагогічної підтримки; перетворення позицій педагога і студента в особистісно рівноправні; творча спрямованість навчального процесу; перехід від регламентовано-контрольованих способів організації навчального процесу до активно-розвивальних; наступність та неперервність освіти» [31, с. 207–208]).

Система вищої освіти в галузі фізичної культури та спорту призначена готувати висококваліфікованих фахівців для навчальної, виховної та оздоровчої діяльності з різними групами населення [117; 177], передусім – учнями загальноосвітніх шкіл й учнівською молоддю. Тому, як зазначає Н. Степанченко, «професія викладача, вчителя фізичного виховання, тренера з певного виду спорту належить до професій, в яких людина не маючи покликання до цієї діяльності не може працювати творчо, продуктивно, стати майстром своєї справи» [204, с. 40].

Програмні положення професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту в закладах вищої освіти України представлені в науковій розвідці Л. Сущенко [210]. Дослідниця підкреслила, що професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту в ЗВО має реалізуватися з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання згідно зі світовими стандартами. Як зазначає науковиця, наразі потребують удосконалення: методологія фізкультурної

освіти; шляхи підвищення якості фізкультурної освіти; впровадження інноваційних освітніх технологій; коригування змісту наявних (та включення нових) програмних навчальних дисциплін до навчального плану професійної підготовки майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту.

Продовжуючи теоретико-методологічні ідеї Л. Сущенко, Р. Клопов запропонував реалізовувати процес професійної підготовки фахівців спортивно-фізкультурного профілю із застосуванням інформаційних технологій – спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення, електронних підручників тощо [69]. Його доробки сьогодні активно впроваджуються, однак надмірне використання електронних засобів негативно впливає на здоров'я студентів, оскільки недостатня рухова активність може спровокувати послаблення окремих кінестетичних здібностей, хронічні захворювання суб'єктів освітнього процесу тощо. Саме на це звернув увагу науковець в своєму дослідженні. Окрім того, втрачається безпосередній вербальний контакт викладача і студента, а також практика педагогічної взаємодії у процесі живого спілкування в професійно орієнтованому освітньому середовищі.

У своєму дослідженні Л. Сущенко висунула концептуальні положення, які досі не втратили своєї актуальності: сприяння професійно-особистісному розвитку майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту, яка виражається в його здатності до «постійного збагачення своєї духовної і професійної культури» [210, с. 252]; реалізація «педагогіки співробітництва, що характеризується спільною діяльністю педагога та студента, єдністю їхніх інтересів і прагнень» [210, с. 255]. Вважаємо їх важливими для нашої розвідки, оскільки в своєму поєднанні вони додають процесу підготовки фахівця акмеологічного характеру – сприяють розвитку здатності до самовдосконалення. Саме на це звернула увагу І. Шаповалова, яка запропонувала під час навчання стимулювати інтерес майбутніх вчителів фізичної культури до особистісно-професійних змін [234].

На думку Т. Лучкіної, при підготовці майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності, необхідно враховувати важливі «етапи

саморозвитку професіоналізму: 1) входження в нову діяльність характеризується високим емоційним напруженням, тому в процесі підготовки необхідно моделювати різноманітні ситуації, де майбутній учитель може аналізувати свою поведінку, шукати і відбирати вдалі рішення, накопичувати спостереження та робити висновки. Він вчиться бачити свою діяльність і себе в ній з позиції учня; 2) адаптація до майбутньої професійної діяльності, характеризується пошуком найбільш оптимальних способів професійної самореалізації. Долаючи труднощі при навчанні, накопичуючи досвід на практичних заняттях, майбутній фахівець вчиться володіти собою, раціонально організувати свою діяльність; 3) створення власного стилю майбутньої професійної діяльності, що характеризується подальшою активною «професіоналізацією» психологічних процесів і властивостей, професійно-значущих якостей особистості. У змодельованих практичних ситуаціях майбутній фахівець діє значно активніше та цілеспрямованіше, створюючи майбутній професіоналізм» [87, с. 77].

У процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту необхідно враховувати, що у своїй професійно-педагогічній діяльності вони повинні будуть виконувати й таку важливу функцію, як здоров'язбережувальна, що передбачає збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я як власного, так і своїх вихованців – учнів. Здоров'язбережувальна функція, як стверджує О. Овчарук, включає «життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю (раціональне харчування, рухова активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку); навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільна діяльність і співробітництво); навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей і програм, самоконтроль, мотивація успіху та тренування волі)» [73, с. 86–90]).

Фізичне виховання як невід'ємний складник освітнього процесу спрямовано на зміцнення та збереження здоров'я людей, починаючи з їхнього юного віку.

Тому такою важливою є роль викладача фізичної культури, який активно здійснювати пропаганду здорового способу життя [154].

Нам імponує науково-дослідницька позиція Н. Степанченко, яка стверджує, що «сучасний професійно підготовлений фахівець має відповідати таким основним вимогам: володіти ґрунтовними і різнобічними знаннями, широкою ерудицією, які дозволяють адаптуватися до швидко змінюваних суспільних потреб; відрізнитися гнучкістю розуму, бути ініціативним, творчо відноситися до справи; ставитися до праці як до першої життєвої необхідності. У пострадянських країнах традиційно склалося, що у ЗВО студенти одержують теоретичні знання й уміння, а вже після його закінчення – оволодівають практичними тонкощами професії» [204, с. 36].

Тому в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ потрібно донести до них важливу професійну істину: для успішного виконання освітніх та виховних завдань педагогу необхідно мати глибоку повагу до особистості кожного учня, володіти високим (або достатнім) рівнем необхідної професійної кваліфікації та загальною й педагогічною культурою, бути чуйним і принциповим, готовим до педагогічної діяльності та безперервного вдосконалення педагогічної майстерності впродовж усього професійного життя [143].

На наш погляд, у контексті проблеми дослідження доречно буде окреслити й зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту. Це питання досить вичерпно розглянуто в докторських дисертаціях українських дослідниць Л. Сущенко (2004 р. [210]), Є. Захаріної (2013 р. [58]) та Н. Степанченко (2017 р. [204]).

Учена Н. Степанченко особливу увагу звернула на країни Європейської співдружності (ЄС), які визнають важливість занять широких мас населення фізичною культурою і спортом. Дисципліна «Фізичне виховання», на відміну від української середньої освіти, перебуває в центрі уваги в навчальних планах загальноосвітніх шкіл усіх без винятку держав [204, с. 224]. У більшості країн

Західної Європи мета і завдання фізичного виховання формулюються на державному (Бельгія, Італія, Люксембург, Португалія, Франція) або регіональному (Німеччина, Іспанія, Швейцарія) рівнях. Фізична культура в європейських країнах спрямована не лише на формування і розвиток фізичних умінь і навичок, а й на розвиток особистих інтересів під час організації дозвілля і відпочинку молоді. Шляхом залучення до цінностей фізичної культури формуються знання, вміння та навички, що базуються на таких основних принципах і поняттях, як: правила гри; «чесна гра» і пошани до суперника, глядачів, суддів; соціальна відповідальність, пов'язана з особистим внеском у виступ команди; тактильно-м'язове сприйняття. Спільними підходами в країнах ЄС є пріоритет індивідуальності учня, його соціального розвитку, спортивної та соціальної взаємодії, а фізичне виховання розглядається як важлива, нічим не замінювана частина загального виховання [204, с. 225].

Як зауважує І. Гринченко, «в європейських країнах відзначається провідна роль руху, ігор і спорту в загальному розвитку дітей і молоді. Окрім цього, в країнах Західної Європи завдання фізичного виховання охоплюють знайомство дітей і молоді з навколишнім середовищем, природою, правилами поведінки під час відпочинку. Ці види рухової активності розглядаються як гарний привід для контактів, узгоджених і колективних дій не лише один з іншим, а й між дітьми і вихователями, батьками, іншими людьми» [34, с. 45].

Згідно з цими завданнями, як зауважує Н. Степанченко, «в країнах ЄС готуються їхні безпосередні виконавці – вчителі фізичного виховання. Європейські університети й інститути фізичної культури об'єднані в мережу вищих навчальних закладів, котру курує Європейська комісія. Європейська мережа спортивних вищих навчальних закладів (ENSSHE) була створена в 1989 р. в Люксембурзі. Метою цієї некомерційної організації є співпраця ВНЗ цього профілю в створенні освітніх програм, що задовольнятимуть систематизовані й унормовані потреби ринку освітніх послуг і вимог до фахівців галузі фізичної культури та спорту Європейського Союзу» [204, с. 225].

«Навчальні плани у вищій школі європейських країн містять такі блоки дисциплін: природничонаукові, соціально-гуманітарні, педагогічні, професійно орієнтовані, спортивні. В уніфікованій європейській моделі навчальних планів вищих навчальних закладів, в яких готують фахівців з фізичної культури та спорту, блок педагогічних дисциплін включено дидактику, педагогіку, психологію, теорію та методику фізичного виховання» [34, с. 40–41].

Вищі навчальні заклади сусідньої Польщі за положеннями нової концепції фізкультурної освіти в Республіці самостійно обирають програми, а викладачі – розробляють авторські програми з фізичного виховання для. Це, безперечно, потребує високої компетентності, більшої самостійності й відповідальності. Тому в Польщі педагогічна освіта та підвищення кваліфікації вчителів фізичного виховання орієнтується на формування у них здатності діяти за власною ініціативою та відповідати за прийняті рішення [244].

У Німеччині вища освіта в галузі фізичної культури та спорту, як зауважує Н. Степанченко, «поєднує освітній процес із науковопошуковою роботою студентів, приділяючи увагу при цьому формуванню особистості майбутнього фахівця... Замість факультетів у вищих навчальних закладах Німеччини діють «спеціальності», що, в свою чергу, поділені на «семінари», які здійснюють функції кафедри. Провідна роль в освітньому процесі належить професорам, які виконують основне навчальне навантаження за допомогою помічників, аспірантів, секретарів. Посади доцента не передбачено» [204, с. 230].

Формами організації навчання є: лекція, практичне заняття, семінар (як провідна форма навчання з п'ятого семестру, що навчає студентів думати, формулювати й аргументувати та відстоювати власні думки; майбутні фахівці з фізичної культури та спорту готують 4–5 рефератів, що прирівнюються до курсових робіт, і захищають їх).

У коледжах та університетах фізкультурної спрямованості німецькі студенти всебічно опановують дисципліну «фізичне виховання»; оволодівають педагогічними знаннями, зокрема методикою викладання фізичної культури в

школі. Щотижня проходить шкільна практика з відвідування уроків та їхнім обговоренням [247].

Є певні нюанси і в контролі навчальних досягнень студентів: так, тут переважають заліки, впродовж навчання складаються тільки два іспити: 1) після закінчення IV семестру (проміжний); 2) кваліфікаційна атестація (державний). У Німеччині педагогічних працівників за відповідними профілями готують університети, медінститути, вищі педагогічні, спортивні, технічні школи, академії, де основним вважається прагматичний підхід до педагогічної освіти й тісний взаємозв'язок теоретичної та практичної підготовки [249].

Як зазначають зарубіжні дослідники [254], педагогічна освіта в Німеччині здобувається за 3–7 років (залежно від рівня акредитації закладу освіти), а підготовка висококваліфікованих фахівців у Німеччині визнана найкращою в Європі. Крім академічної фази навчання в педагогічній освіті Німеччини, є ще практична (це – трирічне стажування під керівництвом педагога-ментора з одночасним відвідуванням семінарів), після закінчення якого студенти складають «педагогічний» екзамен.

У Великобританії, як зазначає Н. Степанченко [204, с. 227], здійснюється на всіх рівнях: у початковій, середній школах; в межах «післяшкільної» освіти (Further Education): закладах професійної освіти та закладах для освіти дорослих (Adult Education) тощо. Контролює розвиток системи фізичного виховання в цьому контексті державний сектор освіти Великобританії.

Як зауважує дослідниця, «значною популярністю користуються факультети фізичної культури коледжів і університетів, де готують педагогічні кадри для розвитку спорту і фізичної рекреації: викладачів, організаторів, інструкторів вищої кваліфікації. Студенти вивчають такі аспекти фізичного виховання, як рухова система людини, її поведінка під час змагань і виконання різної фізичної діяльності [204, с. 229].

У Великобританії, як і в Україні, під час навчання фахівців галузі фізичної культури та спорту використовуються традиційні форми занять (лекції, практичні та лабораторні заняття, семінари). Широко практикується

проведення практичних занять студентами з метою формування в них педагогічної майстерності, збагачення їх досвідом викладацької та тренерської діяльності, оволодіння технікою та тактикою тренування тощо.

Результативною й успішною є робота з залученням «сендвіч-курсів» або «почергової освіти» (полягає в регулярному чергуванні теоретичної та практичної підготовки на кшталт дуального навчання, коли студенти впродовж одного семестру навчаються, а впродовж другого – перебувають на практиці школах, набуваючи досвіду педагогічної діяльності й підвищуючи свою професійну компетентність).

Актуальним в англійській системі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту є тьюторство (заняття студента з закріпленим за ним викладачем – тьютори – досвідченим педагогом-наставником).

Як стверджує Н. Степанченко, «тьютор радить, які лекції та лабораторні заняття необхідно обов'язково відвідувати, як працювати самостійно та скласти план навчання. Він також допомагає студенту вирішувати побутові питання. Така взаємодія «тьютор – студент» характерна для всіх британських університетів» [204, с. 231].

Як зазначають дослідники зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання, в багатьох зарубіжних країнах приділяють значну увагу професійному розвитку особистості вчителя/викладача (в тому числі – й фізичної культури та спорту), що відбувається у процесі занурення в освітню діяльність під час навчальної практики [245; 250].

У країнах зарубіжжя «до традиційних спеціальностей (вчителя / викладача фізичного виховання, тренера, наукового працівника, управлінця, організатора рекреаційної діяльності) додаються нові: інструктор, тренер-інструктор); поширюється практика підготовки викладачів фізичного виховання, які мають право викладати ще один навчальний предмет» [204, с. 235].

Погоджуємося з Н. Степанченко, що, зважаючи на інтеграційні процеси в українській системі професійної освіти, необхідно вивчати й застосовувати позитивний досвід багаторівневої освіти, накопичений в Польщі, Німеччині, Франції, Великій Британії, Канаді, США, Японії тощо, де фізкультурна підготовка розпочинається, переважно, після базової дворічної, загальної для всіх спеціальностей підготовки, що дозволяє випускникам цілеспрямовано підготуватися до виконання професійних функцій, при цьому враховуючи здібності й потенційні можливості студентів. «Швидкому та ефективному включенню фахівців у професійну діяльність (професійній адаптації) сприяє також ґрунтовна практична підготовка та післядипломне стажування за місцем майбутньої праці. В Україні вища школа нині перебуває на стадії пошуку оптимального поєднання широкої фундаментальної та вузької профільної спеціалізованої освіти» [204, с. 235].

Нам імponує думка дослідниці про те, що програми підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО України повинні швидко реагувати на зміни суспільних потреб і запитів. У вітчизняних закладах вищої освіти, в яких відбувається професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту, повинна передбачатися не лише підготовка учителя за кількома спеціалізаціями, а й підготовка педагогів галузі фізичної культури та спорту з інтегрованих спеціальностей, наприклад: учитель фізичного виховання-учитель з основ здоров'я [204].

Загалом, процес підготовки майбутнього вчителя фізичної культури орієнтується на гуманізацію і сприяє формуванню самостійної, енергійної особистості, здатної до професійного самовдосконалення та творчого застосування здобутих знань.

Як відомо, у червні 2019 р. було прийнято Закон України «Про фахову передвищу освіту», в якому наголошується на значущості інноваційної діяльності у сфері фахової передвищої освіти, яка має бути спрямована на створення або вдосконалення конкурентоздатних технологій, у тому числі інформаційних, продукції або послуг; трансформацію наукових досліджень і

розробок у практичну діяльність, новий підхід до реалізації освітніх послуг, їх адаптацію до потреб ринку та суспільства; застосування рішень організаційно-технічного, виробничого, адміністративного або іншого характеру, що істотно поліпшують якість виробництва та/або соціальної сфери [174].

Доводиться констатувати, що тривалий час питання ефективної підготовки фахівців галузі фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ не привертала належної уваги науковців і практиків. Хоча слід зазначити, що в українській традиції знаходимо чимало яскравих випадків, коли грамотно організоване спортивно-фізкультурне життя учнів ПТО ставало чи не головною причиною їх гармонійного та всебічного розвитку, рятувало від деструктивних способів життєдіяльності, які доволі часто обирають представники даного контингенту студентів та учнів.

Спираючись на військову гімнастику, А. Макаренко розробив та практикував універсальну для того часу систему фізичного виховання, яка включала рухливі та спортивні ігри, військові заняття, катання на лижах, ковзанах, екскурсії, походи, плавання та ін. [70, с. 29].

У своїх дослідженнях Ю. Козерук і Н. Голованова розробили систему професійно-прикладної фізичної підготовки учениць ПТНЗ, що спирається на особливості їх майбутньої професійної діяльності (швейне виробництва, сфера послуг). З метою формування рухових навичок представниць сфери послуг Ю. Козерук запропонувала корисні для професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури умови: створення позитивного настрою для навчання; надання можливості вільно висловлювати свою думку і вислухати одна одну; виконання функцій порадника, старшого товариша [72, с. 109]. А Н. Голованова запропонувала систему методів, спрямованих на оволодіння руховими вміннями і навичками (методи розчленованого навчання, метод цілісного навчання), та призначених на вдосконалення рухових навичок і розвиток фізичних якостей (рівномірний метод; перемінний метод; повторний метод; ігровий метод та ін.) [30, с. 95].

У контексті формування готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ передбачається: вивчення засобів, форм, методів, технологій фізичного виховання учнів; створення педагогічно комфортних умов для здійснюється фізкультурно-оздоровчої роботи; виявлення чинників об'єктивних і суб'єктивних позитивного та негативного впливу на цей процес; вивчення особливостей окремого учня, академічної, їхнього розвитку, змін, що відбуваються; визначення напрямів самоосвіти й самовдосконалення викладачів; вивчення перспектив і тенденцій галузі фізичної культури і спорту та забезпечення шляхів розвитку фізичної культури учнів ПТНЗ.

Є. Захаріна вважає за необхідне, щоб «...майбутні вчителі фізичної культури в процесі навчання займали активну позицію та були співавторами пізнавального процесу» для чого їм пропонуються проблемні завдання, професійні ситуації, які вирішуються за допомогою ділових ігор, розв'язання педагогічних ситуацій тощо [58, с. 222].

У дисертації, присвяченій формуванню фахових компетенцій в майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, її авторка М. Буренко пропонує актуалізувати професійний інтерес студентів «...шляхом безпосередньої й опосередкованої взаємодії з агентами професійної соціалізації – викладачами, спортсменами, видатними тренерами» [16, с. 82]. Ми вважаємо, що в контексті нашого дослідження цікаво впроваджувати такі зустрічі з успішними викладачами й майстрами закладів професійно-технічної освіти.

У своєму дослідженні В. Пономарьов висуває цілком слушне припущення про необхідність реалізації міжпредметних зав'язків, які відображають найважливіші аспекти майбутньої професійної діяльності фахівця з фізичної культури і спорту, а також функціонально впливають на їх розвиток [161, с. 78]. А Д. Перепльотчиков пропонує спрямувати зміст відповідних професійно-орієнтованих дисциплін і виробничої практики на підготовку студентів до виконання типових функцій діяльності [150, с. 87]. Саме тому ці науковці запропонували збагатити низку дисциплін певними модулями, спрямованими

на формування готовності до відповідної діяльності. Така практика виявляється нам цікавою і ми плануємо скористатися нею.

С. Табінська запропонувала «...залучити майбутніх бакалаврів з фізичного виховання до вивчення позитивного досвіду роботи практикуючих учителів фізичної культури» [211, с. 139]. Таке рішення можна експлікувати в практику підготовки бакалаврів з фізичної культури і спорту, впроваджуючи в освітній процес зустрічі та майстер-класи успішних викладачів і майстрів закладів ПТО.

В. Черняков пропонує формувати професійну компетентність майбутніх вчителів фізичної культури на основі застосування педагогічних ситуацій [232].

Ще один дуже важливий аспект використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі підготовки майбутніх викладачів і вчителів фізичної культури. На цьому фокусують свою увагу багато фахівців. Починаючи з Р. Клопова [69], який дослідив теорію та практику використання інформаційних технологій в процесі підготовки фахівців з фізичної культури та спорту. Він одним з перших запропонував впровадити в освітній процес електронні підручники, електронні навчально-методичні комплекси, комп'ютерні програми, що дозволить реалізувати елементи дистанційного навчання в процесі підготовки фахівців цієї спеціальності. Це безумовно дає їм можливість засвоєння результатів навчання без необхідності відвідання закладу вищої освіти. На це звертають увагу також Д. Перепльотчиков [150], Н. Степанченко [204], Л. Сущенко [210], А. Чепелюк [231] та ін.

На останок ми провели аналіз робіт 14 авторів з метою визначення доцільних методів підготовки фахівців з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності (табл. 1.4). Розраховані частотні показники засвідчили, що найбільш прийнятними для підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту є наступні методи: дискусія, аналіз педагогічних ситуацій, case-study, ігрові методи і тренінги.

Таблиця 1.4

Зведені результати добору доречних методів

Автор	інноваційні лекції	інтерактивні лекції	лекції-бесіди	лекція прес-конференція	бінарна лекція	круглі столи	дебати	диспути	дискусії	занурення в професійну діяльність	мозковий штурм	аналіз педагогічних ситуацій	case-study	ігрові методи	ситуаційне моделювання	тренінг	проектів	спеціальні вправи	студентські вікторини	психотехніки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
М. Буренко	+	+	+							+		+		+						
Г. Генсерук									+			+		+		+				
Є. Захаріна				+	+	+						+		+		+			+	
В. Мазін		+							+	+				+		+				
В. Папуча			+						+					+		+		+		
Д. Перепльотчиков			+						+		+	+	+	+		+				
В. Пономарьов						+						+	+	+		+				
А. Сидорук																				
Н. Степанченко									+			+	+	+		+				
Л. Сущенко							+		+			+		+		+				
С. Табінська									+			+		+		+				+
А. Чепелюк						+			+					+		+	+			
В. Черняков								+	+			+	+	+	+					
І. Шаповалова		+	+					+	+		+	+	+	+			+			
Частота	1	3	4	1	1	3	1	2	10	2	2	10	5	13	1	10	2	1	1	1

Отже, підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ повинна бути спрямована не лише на формування усіх необхідних для викладачів фізичної культури компетентностей, на розвиток їхніх фізичних і спортивних якостей, але й на глибоке вивчення специфіки роботи в сучасних професійно-технічних навчальних закладах, урахування психолого-педагогічних особливостей контингенту учнів професійно-технічних навчальних закладів та чинників, які впливають на професійну діяльність педагога в закладах фахової передвищої

освіти. Значущим у процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту і формуванню і в них готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ є вивчення й аналіз зарубіжного досвіду й адаптація найефективніших його надбань до системи фізкультурної освіти в закладах вищої освіти України.

Висновки до першого розділу

У розділі висвітлено теоретичні засади підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, визначено наукові витоки ключових понять дослідження та здійснено їхній дефінітивний аналіз.

Розкрито зміст і сутність понять: «фізична культура», «фізичне виховання», «здоровий спосіб життя», «професійна діяльність», «педагогічна діяльність», «педагогічні здібності», «професійно-педагогічна діяльність», «педагогічна майстерність», «педагогічна творчість вчителя (викладача)», «готовність до педагогічної діяльності».

Зазначено, що фізична культура є невід'ємним складником загальнолюдської культури, одним із визначальних чинників здоров'я нації та прогресивного поступу держави. Завдання викладача фізичної культури – стати організатором і координатором такої спільної діяльності учнів, педагогів, медиків, батьків, яка б допомагала кожному учневі усвідомлювати здоров'я як самоцінність, обирати здоровий спосіб життя.

Запропоновано авторське визначення феномену «фізичне виховання», за яким – це одна зі складових цілісного педагогічного процесу, що спрямована на зміцнення здоров'я й загартування організму, розвиток та вдосконалення основних кінестетичних навичок і вмінь, фізичних якостей (витривалості, гнучкості, координованості, швидкості, сили тощо), підготовку людини до активної та продуктивної діяльності в межах майбутньої професії й автономної

поведінки. А дефінітивний аналіз поняття «готовність» дав змогу визначитися з ключовими моментами в тлумаченнях його різними науковцями.

Проведений аналіз специфіки освітнього процесу в ПТНЗ і вивчення особливостей професійно-педагогічної діяльності викладачів і вчителів фізичної культури дав змогу: обґрунтувати логічний зв'язок професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури з навчально-виховним і навчально-виробничим процесами ПТНЗ; визначити основні функції викладача фізичної культури (фізкультурно-спортивна, соціально-педагогічна, психолого-педагогічна, моделювальна-педагогічна, навчально-методична, індивідуально-особистісна); чинники впливу на професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури (врахування в змісті дисципліни «Фізична культура» особливостей майбутньої робітничої професії учнів; орієнтація виховної діяльності на формування загальноприйнятних правил і норм поведінки, а також на роботу з усунення проявів девіантної поведінки учнів; сприяння розвитку в учнів мотивації до дбайливого ставлення до життя і здоров'я, сталої мотиваційної установки на здоровий спосіб життя).

Також, запропоновано авторське визначення понятійного конструкту *професійно-педагогічна діяльність викладача фізичної культури в умовах ПТНЗ* – перманентний процес фізичного виховання учнів закладів професійно-технічної освіти, націлений на формування в них здорового способу життя, зміцнення їх здоров'я, розвиток їх основних рухових навичок і вмінь та професійно важливих фізичних якостей значущих для майбутньої робітничої професії.

Окреслено вітчизняний і зарубіжний досвід формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТН.

Вказано на те, що підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ повинна бути спрямована не лише на формування усіх необхідних для викладачів фізичної культури компетентностей, на розвиток їхніх фізичних і спортивних якостей,

але й на глибоке вивчення специфіки роботи в сучасних професійно-технічних навчальних закладах, урахування психолого-педагогічних особливостей контингенту учнів ПТНЗ та чинників, що впливають на професійну діяльність педагога в закладах фахової передвищої освіти. Вивчення й аналіз досвіду підготовки майбутніх викладачів і вчителів фізичної культури до педагогічної діяльності, адаптація найефективніших його надбань до системи фізкультурної освіти в закладах вищої освіти України дадуть змогу ефективно реалізувати цей процес.

Положення, викладені в першому розділі, розкрито в публікаціях автора [129; 133; 135; 137; 138].

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПТНЗ

У розділі розкрито сутність і зміст готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ; схарактеризовано компонентну структуру сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності, розроблено критерії та визначено рівні сформованості компонентів цієї готовності; теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, яка репрезентує наукові підходи, принципи, організаційно-педагогічні умови, етапи та навчально-методичне забезпечення відповідного педагогічного процесу.

2.1. Сутність і структура готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності як результату їхньої підготовки до роботи у ПТНЗ

Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ як процес визначає результат – готовність до її виконання. Аналіз, проведений в попередньому розділі, дав змогу схарактеризувати готовність як інтегративний комплекс знань, умінь, навичок, здібностей, за умови наявності у майбутнього фахівця особистісного прагнення і здатності до виконання певної діяльності. І цей результат у майбутнього фахівця формують в закладі освіти. Дійсно, освіта є необхідною умовою для підготовки спеціалістів у будь-якій галузі, вихідний момент для

професіоналізму, високого рівня та якості виконання дій спеціалістом у сукупності з індивідуально-особистісними рисами [60, с. 10].

Аналіз особливостей педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ і професійних функцій викладача фізичної культури довів, що професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури слід розглядати як перманентний процес фізичного виховання учнів ПТНЗ, націлений на формування в них здорового способу життя, зміцнення їх здоров'я, розвиток їх основних рухових навичок і вмінь та професійно важливих фізичних якостей значущих для майбутньої робітничої професії.

Отже, в авторській інтерпретації *готовність майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ* – інтегративний комплекс знань (фахових у галузі фізичної культури та спорту, психолого-педагогічних); спеціальних фізкультурно-спортивних умінь і здібностей; навичок методичної, організаційної, спортивно-оздоровчої, виховної, просвітницької, аніматорської роботи; особистісного прагнення та психофізичної здатності працювати з учнівською молоддю в ПТНЗ.

Розберемося зі структурою цієї готовності, яка дає змогу розглядати її цілісно та реалізувати підготовку до професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту системніше. Для цього ми розглянули роботи інших дослідників, орієнтуючись на підготовку викладача ПТНЗ і викладача (вчителя) фізичної культури.

Н. Романчук розглядає готовність майбутнього інженера-педагога до особистісно-орієнтованого навчання, як єдність чотирьох компонентів: мотиваційно-ціннісного, змістового, операційно-діяльнісного і дослідницько-творчого [189, с. 9]. У готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти М. Мефанік виділила 3 компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний і операційно-діяльнісний [98, с. 72]. Компонентна структура готовності майбутніх інженерів-педагогів до виховної діяльності в професійно-технічних навчальних закладах в інтерпретації

О. Макаренко охоплює мотиваційний, операційний, особистісний і вольовий [93, с. 61].

Готовність майбутнього учителя фізичної культури до професійної діяльності О. Ажиппо розглядає як єдність мотиваційного, теоретичного та практично-творчого складників [2, с. 18], О. Тимошенко – мотиваційного, когнітивного і діяльнісного [214, с. 28]. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності на думку Г. Генсерук включає мотиваційний, змістовий та діяльнісний компоненти [28, с. 107].

Результати проведеного компонентного аналізу складу готовності, в інтерпретації різних науковців наведено у табл. А.2 (Додаток А). Схема концептуального картування [94, с. 118] результатів цього аналізу доводить, що переважна кількість науковців виокремлюють 4 компоненти, які ми умовно назвали «мотиваційний», «когнітивний», «діяльнісний» і «особистісний» (рис. 2.1).

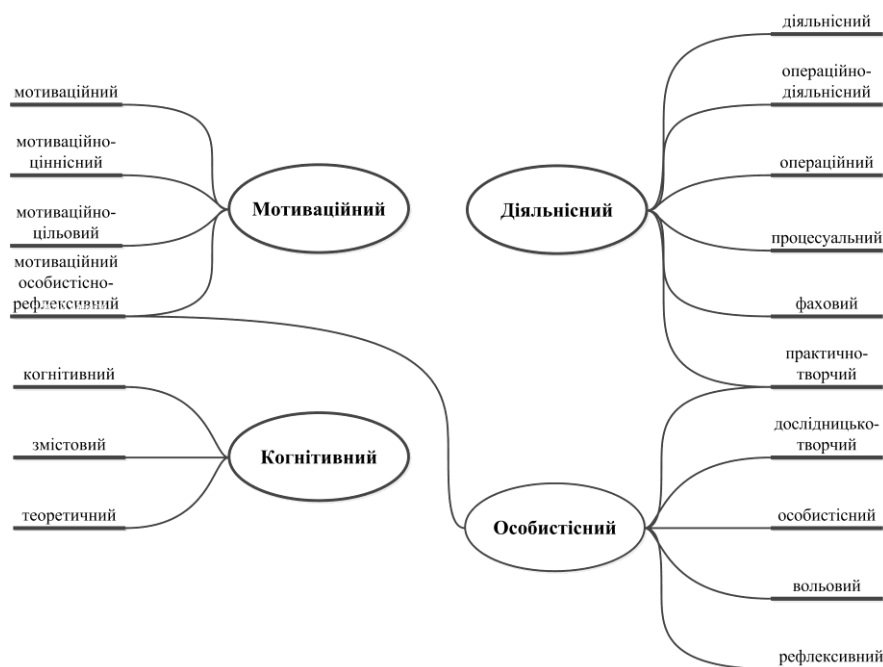

Рис. 2.1. Схема концептуального картування результатів компонентного аналізу структури готовності за різними авторами

Вибір трьох компонент («мотиваційного», «когнітивного», «діяльнісного») цілком зрозумілий, оскільки його логіка прозора. Однак четвертим компонентом має бути «рефлексивний», оскільки це узгоджується із заключними етапами діяльності – результатом і рефлексією (див. 1.1). У нашому ж дослідженні до компонентів готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури і спорту ми віднесли – *мотиваційно-ціннісний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний і оцінно-результативний*.

У структуру готовності входять не будь-які знання, а фонд дієвих знань; не будь-які властивості особи, не набір психічних функцій, а лише ті, що забезпечують відповідній діяльності найбільшу продуктивність. Це цілісна система властивостей особи, результат дії різносторонніх чинників [193].

Готовність майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ розпочинається з мотивів педагогічної діяльності, які виступають внутрішнім рушієм, що спонукає педагога до професійної діяльності (ідеали, професійні інтереси, потреба в особистісній і фаховій самореалізації, переконання, соціальні установки та професійні цінності педагога).

Саме тому першим структурним компонентом готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ у нашому дослідженні визначено *мотиваційно-ціннісний компонент*.

У професійній підготовці майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту надзвичайно важливим сегментом є формування у них готовності до застосування на заняттях з фізичної культури підходів щодо формування в учнів морально-ціннісного ставлення до свого здоров'я і здорового способу життя, зміцнення здоров'я дозволяють визначити найкращі шляхи впливу на мотиваційно-потрібну сферу учнів з метою активного впровадження здорового способу життя як важливої соціальної умови життєдіяльності.

Серед необхідних професійних якостей, необхідних для майбутнього викладача фізичної культури, дослідники виокремлюють: усталену мотивацію,

глибоке розуміння сутності навчально-виховного процесу, творчий підхід до розв'язання нестандартних ситуацій, здатність до встановлення доцільних професійних стосунків з суб'єктами навчально-виховного процесу, наполегливість й упевненість у виборі оптимальних рішень, мобільність при вирішенні конкретних завдань [208].

Мотиваційну сферу свідомості особи вчителя фізичної культури становлять інтерес до фізкультури і спорту, схильність до педагогічної праці в цій сфері, прагнення до постійного вдосконалення, любов до дітей, відчуття обов'язку й відповідальності за доручену справу, глибока переконаність у великій суспільній важливості фізичного виховання учнів [152, с. 29].

Ставлення до професії починається з мотиву обирання спеціальності та зацікавленості майбутньою професією, що передбачає встановлення позитивних відносин між суб'єктами педагогічного процесу. Стійкість, глибина і широта професійних інтересів і педагогічних ідеалів визначається педагогічною спрямованістю. Ступінь сформованості професійного інтересу визначає характер роботи вчителя чи тренера над собою з метою використання своїх можливостей і здібностей.

Метою формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту, згідно з теорією української дослідниці Н. Башавець, є усвідомлення цінності здоров'я, особистої відповідальності за нього, орієнтація на самоосвіту, саморозвиток, саморегуляцію, самоконтроль за станом здоров'я. Саме формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту зумовлює їхню практичну спрямованість на компетентно побудовану, особистісну професійну здоров'язбережувальну діяльність [8]. Мотивація майбутнього педагога [184] складається з зовнішніх та внутрішніх мотивів.

Як зауважує І. Бех, формування позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення дасть можливість значно підняти рівень їхньої теоретичної та практичної підготовки в галузі здорового способу життя, що сприятиме

поліпшенню здоров'я та фізичної підготовленості учнів. Поняття «цінність здоров'я» виступає системоутворюючою одиницею для рефлексивного гуманітарного (а не природничо-наукового) аналізу цього рівня [11].

Як зазначає Г. Лещенко, мотиваційно-педагогічний (мотиваційно-ціннісний) компонент відображає спрямованість, мотиви, потреби в навчанні, ціннісні орієнтації вчителя. Мотиваційна діяльність учителя фізичного виховання спрямована на формування в учнів мотивації до фізкультурної діяльності відповідно до індивідуальних і типологічних особливостей, прищеплення інтересу до активних занять фізичними вправами, стимулювання до активної фізкультурної діяльності, виховання в них потреби до занять спортом, фізичного самовдосконалення [82].

На необхідності глибоко усвідомлених стійких професійних мотивів навчальної діяльності й адекватних уявлень бакалаврів фізичної культури та спорту про свою майбутню педагогічну роботу, їхньої спрямованості на одержання нових знань і формування професійно важливих якостей наголошує науковець Є. Ільїн [63].

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, на наше переконання, передбачає наявність чіткої та стійкої мотивації, завдяки якій забезпечується цілеспрямований, свідомий характер професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів фізичного виховання і спорту, розкривається їхній фаховий потенціал, активізується особистісний розвиток, відбувається чітка ціннісна орієнтація, що є передумовою готовності до професійно-педагогічної діяльності при викладанні фізичної культури в умовах ПТНЗ. Тому наразі зростає роль професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, чия діяльність безпосередньо впливатиме на гармонійний розвиток учнів, збереження їхнього здоров'я, розуміння особистості як найвищої цінності педагогічного процесу, передбачає формування гуманістичного світогляду та ціннісних орієнтацій, а відтак стане запорукою здорового майбутнього української нації.

Важливим складником мотиваційно-ціннісного компонента є система цінностей (загальнолюдських, національних, професійних, особистісних) у самих бакалаврів фізичної культури і спорту, яку вони, відповідно, розвиватимуть у своїх майбутніх учнів [40].

Як уже зазначалося в першому розділі, процес розробки робочих навчальних програм та планів занять з фізичної культури має передбачати підготовку викладача до формування в учнів мотивації до здорового способу життя як однієї з основних умов зміцнення здоров'я та його збереження.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ передбачає наявність особливого педагогічного такту, що дозволяє зрозуміти почуття вихованців і налагодити з ним стосунки взаєморозуміння, взаємної довіри, найсприятливіші для успішного розв'язання навчально-виховних завдань, що визначають добрий психологічний клімат на заняттях.

Цей компонент готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ охоплює здатність і готовність викладача фізичної належним чином організувати навчально-виховний процес, управляти цим процесом і відстежувати його ефективність, вчасно виявляючи недоліки в організації фізичного виховання, оперативно виправляти їх.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ (табл. 2.1) визначає професійні імперативи, що зумовлюють загальну спрямованість їхньої фахової діяльності. Основними критеріями, за якими в межах нашого дослідження встановлюємо сформованість вищезазначеного компонента, на наше переконання, є: 1) самомотивація професійно-педагогічної діяльності; 2) сформована система професійних і педагогічних цінностей; 3) психофізіологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ.

Таблиця 2.1

Рівні, критерії та показники сформованості мотиваційно-ціннісного компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ

Критерії	Показники за рівнями			
	Низький	Середній	Достатній	Високий
самотивація професійно-педагогічної діяльності	– слабка зацікавленість педагогічною діяльністю в ПТНЗ; – побоювання професійних невдач	– спрямованість на збагачення професійно-педагогічних знань; – орієнтація на успіх, здоровий спосіб життя	– стійкий інтерес до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ; – спрямованість на успіх і результативність	– прагнення оволодіти всіма професійними і педагогічними компетенціями; – впевненість в ситуаціях успіху
сформована система професійних і педагогічних цінностей	– уявлення про педагогічні цінності викладача; – уявлення про шляхи до здорового способу життя;	– орієнтація на цінності педагогічної діяльності – наявність професійної культури, педагогічного такту	– впевненість у власних педагогічних можливостях; – усвідомленість професійних та педагогічних цінностей	– орієнтація на гуманізм, педагогічну етику – цілеспрямованість у професійно-педагогічній діяльності
психофізіологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ	– відсутність бажання працювати з учнями ПТНЗ; – невпевненість у здатності працювати з учнівською молоддю	– зацікавленість фізкультурно-спортивною роботою в ПТНЗ; – орієнтація на пропаганду здорового способу життя серед учнів ПТНЗ	– чітка спрямованість на спортивно-масову роботу в ЗНЗ, ПТНЗ, ЗВО – прагнення до постійного фізичного та професійного саморозвитку	– здатність до фізичного, особистісного та професійного самовдосконалення; – усвідомлене прагнення у професійно-педагогічній самореалізації в ПТНЗ

Показниками сформованості першого критерію мотиваційно-ціннісного компонента – самомотивація професійно-педагогічної діяльності – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – слабка зацікавленість педагогічною діяльністю в ПТНЗ; побоювання професійних невдач; для *середнього рівня* додалися: спрямованість на збагачення професійно-педагогічних знань; орієнтація на успіх, здоровий спосіб життя; для *достатнього рівня* – стійкий інтерес до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ; спрямованість на успіх і результативність; для *високого рівня* – прагнення володіти всіма професійними і педагогічними компетенціями; впевненість в ситуаціях успіху.

Показниками другого критерію мотиваційно-ціннісного компонента – сформована система професійних і педагогічних цінностей – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – уявлення про педагогічні цінності викладача; уявлення про шляхи до здорового способу життя; для *середнього рівня* додалися: орієнтація на цінності педагогічної діяльності; наявність професійної культури, педагогічного такту; для *достатнього рівня* – впевненість у власних педагогічних можливостях; усвідомленість професійних та педагогічних цінностей; для *високого рівня* – орієнтація на гуманізм, педагогічну етику; цілеспрямованість у професійно-педагогічній діяльності.

Показниками третього критерію мотиваційно-ціннісного компонента – психофізіологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ – є: для *низького рівня* готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – відсутність бажання працювати з учнями ПТНЗ; невпевненість у здатності працювати з учнівською молоддю; для *середнього рівня* додалися: зацікавленість фізкультурно-спортивною роботою в ПТНЗ; орієнтація на пропаганду здорового способу життя серед учнів ПТНЗ; для *достатнього* – чітка спрямованість на спортивно-

масову роботу в ЗНЗ, ПТНЗ, ЗВО; прагнення до постійного фізичного та професійного саморозвитку; для *високого рівня* – здатність до фізичного, особистісного та професійного самовдосконалення; усвідомлене прагнення у професійно-педагогічній самореалізації в ПТНЗ.

Основою професійної компетентності, як вважають учені Р. Гуревич, М. Кадемія і М. Козяр, є знання фахівця (обсяг, достатній для продуктивної професійної діяльності); методологічність і фундаментальність знань, визначальна роль загальних принципів, ідей; прагматизм, неперервність зв'язків «знання – діяльність»; системність організації та структурування, усвідомлення реальних зв'язків між елементами, класифікованість; таксономізованість знань, виокремлення основних вузлових елементів; релятивність взаємозв'язків знань, можливість оновлення змісту; рефлексивність знань [37, с. 46].

Когнітивно-змістовий компонент готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ (табл. 2.2) охоплює знання предмета (фізичної культури і спорту), психолого-педагогічних засад та науково-методичного забезпечення викладання.

На думку А. Забори, цей компонент передбачає «інтегровані соціально-економічні, природничо-наукові та фундаментальні знання, що і впливають на фізкультурну діяльність; знання вікової психології, вікових анатомічних, морфофункціональних та індивідуальних особливостей людини; сутності й ознак навчальної діяльності, специфіки інноваційних технологій навчання в галузі фізичної культури і спорту; методики викладання предмета «Фізична культура», необхідні для аналізу та вибору оптимальних способів розв'язання проблем фізичного виховання учнів відповідно до їхніх потреб та інтересів, передусім методів розвитку рухових здібностей, методів планування і управління навчальним процесом, комунікативно-педагогічні знання, загальнопедагогічна ерудованість» [55, с. 13].

Таблиця 2.2

Рівні, критерії та показники сформованості когнітивно-змістового компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ

Критерії	Показники за рівнями			
	Низький	Середній	Достатній	Високий
теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту і педагогіки	– загальні уявлення про інституційні засади розвитку фізичної культури; – знання щодо вдосконалення рухових якостей	– знання з методики викладання фізичної культури в ПТНЗ; – знання педагогічних технологій	– розвинене професійне мислення; – знання інноваційних технологій у спорті та фізкультури	– знання з історії, теорії, методики, організації та педагогіки спорту; – знання позакласної роботи з фізичного виховання
інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи	– знання специфіки профільних дисциплін; – знання про культуру здоров'я	– здатність впроваджувати набуті знання в практику; – знання методики формування здорового способу життя	– знання методів фізичного виховання; – знання методів організації оздоровчої, просвітницької роботи	– здатність втілювати знання в педагогічну діяльність; – здатність прогнозувати наслідки власних професійних дій
знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ	– знання психолого-педагогічних особливостей учнів ПТНЗ; – знання способів управління навчально-виховним процесом	– знання методів підготовки і проведення занять з фізичної культури в ПТНЗ; – знання форм виховної роботи з фізичної культури	– знання методики масово-спортивної роботи в ПТНЗ; – знання основ педагогічної діагностики фізичних якостей учнів ПТНЗ	– здатність застосовувати особистісно-орієнтований підхід у викладанні фізичної культури в ПТНЗ; – здатність до самоосвіти з фізичної культури

Основними критеріями, за якими в межах нашого дослідження встановлюємо сформованість вищезазначеного компонента є: 1) теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту і педагогіки; 2) інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи; 3) знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ.

Показниками першого критерію когнітивно-змістового компонента – теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту і педагогіки – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – загальні уявлення про інституційні засади розвитку фізичної культури; знання щодо вдосконалення рухових якостей; для *середнього рівня* додалися: – знання з методики викладання фізичної культури в ПТНЗ; знання педагогічних технологій; для *достатнього рівня* – розвинене професійне мислення; знання інноваційних технологій у спорті та фізкультурі; для *високого рівня* – знання з історії, теорії, методики, організації та педагогіки спорту; знання позакласної роботи з фізичного виховання.

Показниками другого критерію когнітивно-змістового компонента – інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – знання специфіки профільних дисциплін; знання про культуру здоров'я; для *середнього рівня* додалися: здатність впроваджувати набуті знання в практику; знання методики формування здорового способу життя; для *достатнього рівня* – знання методів фізичного виховання; знання методів організації оздоровчої, просвітницької роботи; для *високого рівня* – здатність втілювати знання в педагогічну діяльність; здатність прогнозувати наслідки власних професійних дій.

Показниками третього критерію когнітивно-змістового компонента – знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту

до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – знання психолого-педагогічних особливостей учнів ПТНЗ; знання способів управління навчально-виховним процесом; для *середнього рівня* додалися: знання методів підготовки і проведення занять з фізичної культури в ПТНЗ; знання форм виховної роботи з фізичної культури; для *достатнього рівня* – знання методики масово-спортивної роботи в ПТНЗ; знання основ педагогічної діагностики фізичних якостей учнів ПТНЗ; для *високого рівня* – здатність застосовувати особистісно-орієнтований підхід у викладанні фізичної культури в ПТНЗ; здатність до самоосвіти з фізичної культури.

Операційно-діяльнісний компонент сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ потребує від викладача комунікативних знань і вмінь, що забезпечують ефективний перебіг процесу комунікації. Їх часто відносять до ключових компетентностей особистості – здатності налагоджувати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, визначати і враховувати емоційний стан іншої людини за допомогою спілкування, грамотно будувати взаємовідносини.

До цієї компетентності включають встановлення позитивних контактів і взаємовідносин з учнями, колегами, керівництвом, батьками, що сприяють ефективному розв'язанню завдань фізичної підготовки школярів завдяки порозумінню й узгодженню спільних дій. У цьому контексті важливою є також педагогічна техніка: «поставлений» голос, відпрацьована дикція, виразність, емоційність і культура мовлення. Вони визначають ефективність навчального та виховного впливу [54].

У контексті операційно-діялісного компонента сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ першорядна роль належить педагогічній техніці (зовнішній і внутрішній). Перша являє собою вміння володіти собою (поставою, мімікою, жестами, пантомімікою, своєю увагою), технікою мовлення (дихання, голосоутворення, дикція, темп мовлення), а друга дає змогу

керувати своїми емоційними станами (знімати зайве психічне напруження, викликати стани творчого самопочуття) [146].

Ефективність роботи викладача фізичної культури та спорту залежить від якості та рівня сукупності його педагогічних умінь (спрямовувальних, інструментальних і ситуаційних). Чим вищий їхній рівень – тим кращі результати в розвитку фізичної культури учнів.

Операційно-діяльнісний компонент готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ відображає психолого-педагогічні вміння та навички щодо викладання дисципліни «Фізична культура», що забезпечують послідовне й оптимальне розв'язання завдань фізичного виховання учнів.

Цей компонент також передбачає володіння всіма руховими навичками, необхідними для демонстрації фізичних вправ учням; засвоєння способів виконання сукупності професійно-педагогічних дій; уміле застосування словесних, наочних і практичних методів і прийомів фізичного виховання з урахуванням конкретних навчальних ситуацій; здатність опиратися на дидактичні принципи, враховувати вимоги принципів фізичного виховання та фізичної підготовки; володіння широким інструментарієм сучасних педагогічних технологій, зокрема ІКТ, методами діагностики і моніторингу фізичного виховання учнів; власний досвід послідовного виконання дій, щодо розв'язання завдань фізичного виховання школярів, а також готовність до пошуку шляхів і способів їх удосконалення [204].

Майбутній бакалавр з фізичної культури та спорту має бути здатним корегувати освітній процес, що вимагає творчої, педагогічно доцільної діяльності. Застосування нових, високоефективних методик і технологій фізичного виховання, створення власного стилю його навчальної роботи потребує готовності до інноваційної діяльності. Характеристику операційно-діяльнісного компонента досліджуваного феномена надано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Рівні, критерії та показники сформованості операційно-діяльничого компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ

Критерії	Показники за рівнями			
	Низький	Середній	Достатній	Високий
розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок	– здатність застосовувати набуті знання на репродуктивному рівні; – володіння технікою фізичних вправ;	– кінестетична культура; – навички відбору методів і форм занять	– вміння складати комплекси підвідних та спеціальних вправ; – здатність формувати високу техніку фізичних вправ в учнів ПТНЗ	– педагогічна техніка; – володіння новітніми технологіями викладання фізичної культури
сформованість організаційних та комунікативних здібностей	– культура мовлення, толерантність; – навички розвитку фізичної підготовленості учнів	– вміння організувати діяльність учнів; – культура вербального та жестового спілкування	– здатність до методичної, викладацької та організаторської роботи в ПТНЗ; – культура професійного спілкування	– здатність до продуктивного педагогічного спілкування; – вміння проводити спортивно-масову роботу в ПТНЗ
конструктивні вміння та навички	– вміння адекватно розподіляти навчальний час; – здатність планувати і проводити заняття	– вміння складати комплекс фізичних вправ для учнів ПТНЗ – здатність до перспективного планування занять	– володіння здоров'язбережувальними технологіями; – навички створення методичних розробок з фізичного виховання в ПТНЗ	– повна відповідність сформованих компетенцій вимогам професійної діяльності; – науково-методичні навички

Як показує змістове наповнення табл. 2.3, сформованість операційно-діяльнісного компонента готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту визначається за такими критеріями: 1) розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок; 2) сформованість організаційних та комунікативних здібностей; 3) конструктивні вміння та навички.

Показниками першого критерію операційно-діяльнісного компонента – розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – здатність застосовувати набуті знання на репродуктивному рівні; володіння технікою фізичних вправ; для *середнього рівня* додалися: кінестетична культура; навички відбору методів і форм занять; для *достатнього рівня* – вміння складати комплекси підвідних та спеціальних вправ; здатність формувати високу техніку фізичних вправ в учнів ПТНЗ; для *високого рівня* – педагогічна техніка; володіння новітніми технологіями викладання фізичної культури.

Показниками другого критерію операційно-діяльнісного компонента – сформованість організаційних та комунікативних здібностей їх – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – культура мовлення, толерантність; навички розвитку фізичної підготовленості учнів; для *середнього рівня* додалися: вміння організувати діяльність учнів; культура вербального та жестового спілкування; для *достатнього рівня* – здатність до методичної, викладацької та організаторської роботи в ПТНЗ; культура професійного спілкування; для *високого рівня* – здатність до продуктивного педагогічного спілкування; вміння проводити спортивно-масову роботу в ПТНЗ.

Показниками третього критерію операційно-діяльнісного компонента – конструктивні вміння та навички – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-

педагогічної діяльності в ПТНЗ – вміння адекватно розподіляти навчальний час; здатність планувати і проводити заняття; для *середнього рівня* додалися: вміння скла-дати комплекс фізичних вправ для учнів ПТНЗ; здатність до перспективного планування занять; для *достатнього рівня* – володіння здоров'язберезувальними технологіями; навички створення методичних розробок з фізичного виховання в ПТНЗ; для *високого рівня* – повна відповідність сформованих компетенцій вимогам професійної діяльності; науково-методичні навички.

Оцінно-результативний компонент готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ передбачає самоусвідомлення, самоконтроль, самооцінку вчителя. Рефлексія є психологічним механізмом, спрямованим на самовдосконалення особистості, що передбачає вміння усвідомлювати рівень особистої діяльності, власних здібностей, знання про способи професійного самовдосконалення; уміння бачити причини недоліків у своїй діяльності; бажання саморозвиватися.

Загалом педагогічна рефлексія трактується як глибоке усвідомлення вчителем/викладачем себе самого суб'єктом професійно-педагогічної діяльності, розуміння своїх можливостей і здібностей, прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення, прогнозування цілей і структури своєї діяльності, засобів її оптимізації. Значення рефлексії у структурі педагогічного мислення зумовлене необхідністю самоаналізу для розгортання творчого освітнього процесу. Рефлексія виконує такі функції: аналіз власної особистості; аналіз власного мислення; аналіз наявних знань; самоспостереження [3, с. 16].

Цей компонент передбачає вміння майбутнього фахівця з фізичної культури та спорту оцінювати й аналізувати свою професійно-педагогічну діяльність, адаптувати, апробувати, впроваджувати передовий педагогічний досвід щодо проведення занять з фізичної культури та й загалом фізичною підготовкою учнівського колективу.

Тому до оцінно-результативного компонента вчені відносять дослідницькі вміння студентів та їхні навички: добирання продуктивних форм і методів фізичного виховання, проведення експериментальних досліджень, аргументування висновків на базі одержаних результатів.

Як зауважують учені, оцінно-результативний компонент компетентності дає змогу викладачеві (вчителю) фізичної культури та спорту «усвідомлювати, критичного аналізувати й конструктивно вдосконалювати методіку навчання предмета «Фізична культура»; обирати оптимальне рішення методичних завдань; здійснювати різні види аналізу своєї освітньої діяльності» [4, с. 79].

Педагогічна спрямованість характеризується усвідомленням педагогом кінцевої мети педагогічної системи, емоційним позитивним відношенням до педагогічної діяльності, достатньо високою самооцінкою своїх педагогічних здібностей, бажанням шукати нові методи навчання, здатністю витримувати високе напруження педагогічної праці [208, с. 177].

Критеріями *оцінно-результативного компонента* визначено:
 1) інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності;
 2) здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив; 3) здатність до прогнозування результатів своєї діяльності (табл. 2.4).

Показниками першого критерію оцінно-результативного компонента – фізичний та інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – здатність до рефлексії; вміння допомогти іншим подолати шкідливі звички.

Для *середнього рівня* додалися: розвинена рефлексивність; сформованість усталених установок на ведення здорового способу життя; для *достатнього рівня* – сформована рефлексивна культура; орієнтація на особистісний та професійний саморозвиток; для *високого рівня* – усвідомлений об'єктивний самоконтроль; стійка потреба у фізичному та професійному самовдосконаленні.

Таблиця 2.4

Рівні, критерії та показники сформованості оцінно-результативного компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ

Критерії	Показники за рівнями			
	Низький	Середній	Достатній	Високий
інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності	– розвинена рефлексивність; – сформованість усталених установок на ведення здорового способу життя	– кінестетична культура; – навички відбору методів і форм занять	– сформована рефлексивна культура; – орієнтація на особистісний та професійний саморозвиток	– об'єктивний самоконтроль; – стійка потреба у професійному самовдосконаленні
здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив	– здатність до критичного самоаналізу; – вміння вносити корекцію в дії згідно з новими умовами	– вміння організувати діяльність учнів; – культура вербального та жестового спілкування	– адекватна самооцінка власних професійних здібностей; – потреба в перманентній самоосвіті	– осмислення власних професійних дій; – володіння прийомами адекватного реагування на педагогічну ситуацію
здатність до прогнозування результатів своєї діяльності	– наявність прогностичних здібностей; – вміння вибирати способи досягнення результату	– вміння прогнозувати наслідки власних професійно-педагогічних дій; – розуміння ефективності шляхів досягнення результату	– вміння враховувати індивідуальні психологічні та фізичні особливості учнів; – адекватна оцінка педагогічних можливостей	– самоорганізація згідно з власними прогнозами результатів діяльності; – вміння передбачати педагогічні ситуації

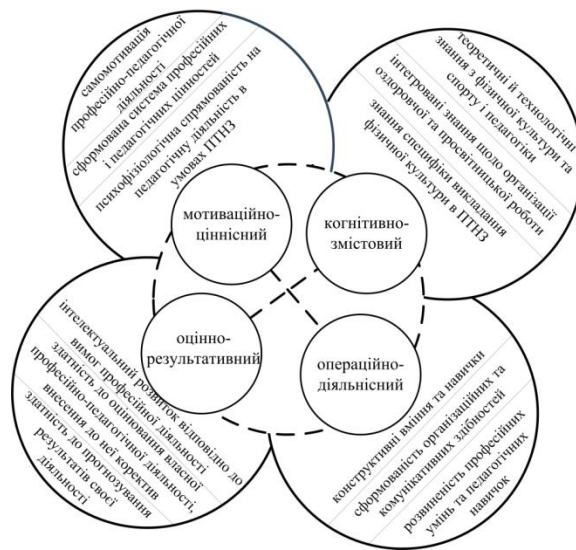
Показниками другого критерію оцінно-результативного компонента – здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – здатність адекватно оцінювати свої професійні дії; навички самокоригування; для *середнього рівня* – додалися: – здатність до критичного самоаналізу; вміння вносити корекцію в дії згідно з новими умовами; для *достатнього рівня* – адекватна самооцінка власних професійних здібностей; потреба в перманентній самоосвіті; для *високого рівня* – осмислення власних професійних дій; володіння прийомами адекватного реагування на педагогічну ситуацію.

Показниками третього критерію оцінно-результативного компонента – здатність до прогнозування результатів своєї діяльності – є: для *низького рівня* сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – наявність прогностичних здібностей; вміння вибирати способи досягнення результату; для *середнього рівня* додалися: вміння прогнозувати наслідки власних професійно-педагогічних дій; розуміння ефективності шляхів досягнення результату; для *достатнього рівня* – вміння враховувати індивідуальні психологічні та фізичні особливості учнів; адекватна оцінка педагогічних можливостей; для *високого рівня* – здатність до самоорганізації згідно з власними прогнозами результатів діяльності; вміння передбачати педагогічні ситуації.

У контексті нашого дослідження слід зауважити, що серед педагогічних здібностей, окрім комунікативних (комунікабельність, відчуття соціальної спорідненості, альтруїзм), креативних (здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації), вчені вказують і на перцептивні (професійна передбачуваність, емпатія, педагогічна інтуїція), динамічні (здатність до вольового впливу й логічного переконання, до рефлексії), емоційно-почуттєві

(здатність володіти собою й вибудовувати педагогічну дію на позитивних почуттях), оптимістичного прогнозування результатів своєї діяльності [146].

Кожний конструкт, на нашу думку, має бути представлений схематично, тому ми побудували структуру готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Структура готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної в умовах ПТНЗ (розроблено автором)

Таким чином, на основі аналізу наукових джерел можемо з'ясувати *змістову сутність готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ* як цілісний концентрований показник професійної здатності, виражений комплексом фізкультурно-спортивної, соціально-педагогічної, психолого-педагогічної, моделювально-педагогічної, навчально-методичної та індивідуально-особистісної готовності працювати викладачем фізичної культури в професійно-технічних навчальних закладах. Структурними компонентами готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ визначено: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний та оцінно-результативний.

2.2. Організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ

Загалом наукова категорія «педагогічні умови» має різні дефініції; у нашому дослідженні ми використовуємо поняття «організаційно-педагогічні умови», що певною мірою ускладнює його тлумачення й потребує певного уточнення.

Термін «умова» – це: вираження відношення предмета до явищ, що його оточують і без яких неможливе його існування [227]; необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь [20]; сукупність зовнішніх та внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей [121]. У словнику професійної освіти дефініцію умови подано як сукупність динамічних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, його поведінку; виховання і навчання, формування особистості [176, с. 36] тощо.

Педагогічними умовами називають: сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічного управління та матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених і спроектованих завдань [103]; зовнішні обставини, які суттєво впливають на перебіг педагогічного процесу, що передбачає досягнення успішного результату процесу навчання, та спрямовані на підвищення ефективності педагогічної діяльності [10].

Поняття «організаційно-педагогічні умови» трактується як: удосконалення навчального процесу у закладах педагогічної освіти: умови, що забезпечують процес навчання (рівень професійності тих, хто навчає; ступінь готовності до навчання тих, хто навчається); умови, що забезпечують удосконалення навчального процесу – матеріально-технічне, навчально-методичне забезпечення процесу [61]; різновид педагогічних умов, які залежать від

особливостей організації навчально-виховного процесу й відображають функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах [233, с. 82] тощо.

У контексті цієї наукової розвідки ми будемо визначати *організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ* як комплекс чинників, що впливають на ефективну взаємодію суб'єкт-суб'єктних освітніх взаємин у педагогічному процесі формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, сприяють активізації самостійності, професійної зацікавленості в педагогічній фізкультурно-оздоровчій діяльності зі здобувачами робітничих професій у межах сучасних ПТНЗ.

У процесі дослідження нами визначено такі *організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ*: 1) моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проєкцією на роботу в умовах ПТНЗ; 2) інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу; 3) організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією в практику роботи в ПТНЗ.

Розглянемо кожну з визначених організаційно-педагогічних умов й окреслимо способи та шляхи забезпечення їх.

1. Моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проєкцією на роботу в умовах ПТНЗ – перша організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ:

Як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, творення умов для особистісного розвитку молодого покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності

громадянського суспільства, сприяти інтеграції в європейський та світовий простір визнано основною метою освіти України [120].

Безперечно, процес підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ повинен відбуватися в педагогічно комфортному акмеологічному професійно орієнтованому освітньому середовищі, за рахунок суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і викладачів, конструювання педагогічних ситуацій для активізації самостійності студентів у вирішенні навчальних завдань з орієнтацією їх на майбутню професійно-педагогічну діяльність у ПТНЗ

Наукова категорія «освітнє середовище» трактується як «система впливу та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться у соціальному та просторово-предметному оточенні в межах організованого освітнього процесу» [182, с. 139].

Загалом, освітнім середовищем називають відкриту, складну, інтегративну, динамічну систему [160, с. 86], початок якої співпадає з зустріччю «утворювального з утворюваним, де між окремими суб'єктами освіти починають вибудовуватися певні зв'язки і стосунки» [200, с. 178]).

Акмеологічне професійно орієнтоване освітнє середовище підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ розглядаємо з опертям на думку А. Білинського як «різноманітну полікультурну освітню систему, індивідуальну для кожного суб'єкта навчання, а й умову для побудови власного «Я», що забезпечує створення підґрунтя для актуалізації внутрішнього світу особистості, її якісного саморозвитку й самореалізації» [13, с. 19]).

У процесі формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту освітнє середовище в ЗВО має перетинатися з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ і кожен з його компонентів окремо повинні впливати на формування їхньої професійно-педагогічної компетентності, адже, за словами Г. Полякової, «кожен його суб'єкт змінюється сам, змінює ситуацію навколо

себе, наповнює освітнє середовище новими знаннями, досвідом, способами діяльності, формує нові потреби» [160, с. 86].

Основні складники акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проєкцією на роботу в умовах ПТНЗ забезпечують його ефективність і результативність, сприяють створенню індивідуальної ситуації успіху та професійно-педагогічній самореалізації студентів.

На думку А. Качалова, «чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища – тим успішніше відбувається її вільний і активний саморозвиток: людина одночасно є продуктом і творцем свого середовища, що дає їй фізичну основу для життя й уможливорює інтелектуальний, моральний, суспільний і духовний розвиток» [67].

Акмеологічне професійно орієнтоване освітнє середовище в ЗВО чинить безпосередній вплив і на мотивацію майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності, зокрема в умовах ПТНЗ, і на формування готовності до педагогічної взаємодії з учнями ПТНЗ та пропаганди спортивних захоплень та здорового способу життя, й на самовиховання ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності. Бо саме за умови використання студентами можливостей акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО відбувається їхній активний саморозвиток як майбутнього педагога, викладача фізичної культури, що, на думку А. Білинського, «дає фізичну основу для життя й уможливорює інтелектуальний, моральний, суспільний і духовний розвиток» [13, с. 18].

У науковому світі мобільність освітнього середовища вважається критерієм його здатності до органічних еволюційних змін у контексті взаємодій із середовищем існування. При чому необхідно враховувати соціальне замовлення й не допускати деструктивних ситуацій в освітньому середовищі [182].

В умовах професійно орієнтованого умовного освітнього середовища забезпечується можливість початкової професійної самореалізації майбутніх іноземних спеціалістів-медиків, що може, «з одного боку, надати кожній

людині повну свободу, а з іншого – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству» [62, с. 9].

Моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ сприяло: індивідуальному розвитку особистістю майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту власних фізичних можливостей і спортивних досягнень; професійно-комунікативних та діяльнісно-регулятивних умінь і навичок); реалізації особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів до самоформування готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ та особистісній спрямованості на таку діяльність; конструюванню педагогічних ситуацій; активізації самостійної активності студентів.

З метою найоптимальнішого вибору заходів для реалізації першої організаційно-педагогічної умови – моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ – було проведено бесіди з викладачами й анкетування, в процесі яких з'ясувалися питання, які потребують глибшого вивчення та ширшого висвітлення щодо професійно-педагогічної діяльності викладачів фізичної культури в умовах ПТНЗ.

Забезпеченню цієї організаційно-педагогічної умови сприяли такі формувальні заходи:

контент змістових модулів «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» та «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)»;

лекції на теми: «Нетрадиційні чинники педагогічного впливу», «Характеристика особистості викладача фізичної культури ПТНЗ», «Завдання фізичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів», «Сутність професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ПТНЗ»;

методичні семінари: «Закордонний досвід фізичного виховання у професійній освіті»; «Фізичне виховання у професійній освіті у країнах Європи,

Америци та Азії»; «Відповідність стандартам обраної професійно-педагогічної діяльності»;

психолого-педагогічний семінар «Особливості самоорганізації професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури в ПТНЗ»;

інтерактивні лекції, лекції-презентації.

У результаті реалізації вищезазначених заходів відбувалося формування когнітивно-змістового й операційно-діяльнісного компонентів готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

2. Інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу – друга організаційно-педагогічна умова формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

Інтеріоризація означає формування внутрішніх структур людської психіки через засвоєння зовнішньої соціальної діяльності, що в нашому дослідженні передбачало формування усвідомленої перспективи у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту в професійно-педагогічній діяльності в ПТНЗ.

Поняття «інтеріоризація» в царині сучасних наукових досліджень трактується як синонім до терміна «вращення» [204]; як один з окремих механізмів засвоєння знань, єдність трьох процесів: переходи «зовнішнєвнутрішнє», «соціальне-індивідуальне», «матеріальне-ідеальне» [27; 212; 246]; як «явище вторинне від логічного розвитку мислення й означає створення плану ідеальних, власне логічних конструкцій [155].

Загалом, існує велика чисельність дефініцій поняття «цінності», під якими розуміють «ідеї, наукові концепції, передовий педагогічний досвід, що сприяють підвищенню професіоналізму, продуктивності діяльності, вдосконаленню навчально-виховного процесу. Вищими цінностями для педагога є високий рівень професіоналізму, шляхи й засоби його досягнення» [17, с. 9]. Цінностями вважають узагальнені уявлення («ціннісні

уявлення»), що постають як суспільні ідеали, стереотипи суспільної та індивідуальної свідомості, що функціонують як ідеальні критерії – оцінки й орієнтації особистості й суспільства [246, с. 26].

У межах нашого дослідження звертаємо увагу на ціннісно-особистісне ставлення майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту як механізм їхньої ціннісно-сміслової сфери (аксіосфери) щодо професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ; їхню суб'єктивну активність, яка реалізується у вигляді мотивів, інтересів, об'єктивних ціннісних орієнтацій. Вищезазначене і складає основу ціннісно-особистісного ставлення майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Аксіологізацію в контексті цієї умови ми розуміємо як визнання цінності професії викладача фізичної культури та цінності кожної особистості його вихованця, їхня цілеспрямована; надання особистісного сенсу професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ; посилення практичної значущості паритетності (забезпечення: оптимістичної психологічної атмосфери в суб'єкт-суб'єктних взаєминах викладача та студентів; позитивного емоційного забарвлення педагогічної інтеакції; толерантності; взаємоповаги тощо).

Забезпеченню другої організаційно-педагогічної умови – інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу – сприяли такі формувальні заходи:

– контент змістових модулів «Артистичні засади педагогічної майстерності» (особливо, лекції «Феномен педагогічного артистизму у професійній діяльності викладача фізичної культури ПТНЗ» і «Зміст професійно-прикладної фізичної підготовки для роботи у різних галузях» та навчальна дискусія «Практичні засади педагогічного артистизму») дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр);

– самостійна робота з матеріалами Інтернету, художніх фільмів («Прапори на вежах» та «Педагогічна поема», які висвітлюють педагогічний досвід А. Макаренка) з метою самоосвіти й підготовки до участі в практичних заняттях;

– методичні семінари: «Педагогічний артистизм викладача ПТНЗ» та «Професійно-прикладна спрямованість педагогічної діяльності викладача фізичної культури»; «Іноваційні засоби прикладної фізичної підготовки»;

– психолого-педагогічні семінари: «Основи здорового способу життя»; «Музичний супровід на заняттях з фізичної культури в ПТНЗ»;

– тренінг «Встановлення відповідності між групами професій та завданнями ППФП»;

– диспут «Професійний портрет сучасного викладача фізичної культури в ПТНЗ»;

– написання студентами сценаріїв спортивно-оздоровчих виховних заходів для учнів ПТНЗ;

– практичні семінари «Педагогічна майстерність викладача фізичної культури ПТНЗ», «Професійна культура спілкування фахівця з фізичної культури та спорту»;

– аудиторна, позааудиторна, самостійна робота у спортивних, тренажерних залах, на спортмайданчиках, в басейні.

3. Організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією у практику роботи в ПТНЗ – організаційно-педагогічна умова формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

Як сучасна освітня технологія імітаційне моделювання – це «випереджальне формування педагогічного досвіду студентів, яке є ефективним засобом їхньої квазіпрофесійної підготовки, максимально наближеної до реальної професійно-практичної діяльності. Завдяки такому моделюванню професійна підготовка майбутнього фахівця набуває ознак предметної реалізації принципів зв'язку теорії й практики, єдності навчання й виховання» [42]. Як зауважує науковець, «сутнісною ознакою контекстного навчання є моделювання (мовою навчальних дисциплін) цілісного змісту майбутньої педагогічної діяльності. При цьому засобами формування знань виступають контури професійної діяльності, а тому абстрактні педагогічні

положення (знання, суперечності, закономірності, принципи) зближуються з реаліями фаху» [42].

Загальновідомо, що основні форми імітаційного моделювання – ігрова та неігрова імітація.

Ігрове моделювання з позиції гносеології характеризується такими рисами, як розвивально-пізнавальна діяльність студентів у процесі ігрової імітації; рефлексивність її природи; тотожність суб'єкт-суб'єктних взаємин умовним стосункам «квазісуб'єкта» і «квазіоб'єкта». Звичайно, за такої умови студент виступає суб'єктом педагогічної гри, а власне педагогічний процес є її об'єктом, що змінюється у формі «квазіоб'єкта», тобто мисленнєвої моделі. Студент же (в контексті нашого дослідження це – майбутній бакалавр з фізичної культури та спорту) є «квазісуб'єктом». Таким чином виходить, що в означеній ситуації педагогічна гра, по суті, є двоплановою діяльністю, в процесі якої відбувається самооцінка, самокоригування педагогічних дій студента – майбутнього викладача, зокрема фізичної культури та спорту.

Що стосується неігрового моделювання, то воно передбачає розробку конкретних професійно-педагогічних ситуацій й алгоритму розв'язання їх (наприклад, знаходження причини виникнення заданої студентам проблемної ситуації; ситуативні вправи, спрямовані на вирішення педагогічних завдань за методом аналогії з попередньо розібраною ситуацією; застосування ілюстративних ситуацій, в яких є приклади з основних тем курсу на підставі розв'язаних проблем; використання прийому ситуації-оцінки, в межах якої оцінюється всіма учасниками освітнього процесу прийняте студентами найоптимальніше колективне педагогічне рішення [22].

Дотичними до вищезазначеної організаційно-педагогічної умови є ідеї «контекстного навчання»: «1) ігрові (розігрування ролей, ділова гра, ігрове проектування та ін.); 2) неігрові (аналіз конкретних і класичних педагогічних ситуацій, метод «інциденту», дія за інструкцією тощо)» [14, с. 6].

Ефективними формами підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ у

процесі нашого дослідження стали: коучинг; імітаційне моделювання професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури; ігрові технології, зокрема квазіпрофесійні тренінги.

Під коучингом розуміють взаєностосунки між викладачем і студентами, коли викладач ефективно допомагає студентам розвиватися, закріплювати нові навички і досягати високих результатів у своїй майбутній професії [188]. Коуч у контексті нашого дослідження – це тренер-викладач, який допомагає майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту досягти належної готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ. Парадигма коучингу як особливого стилю навчальної взаємодії базується на таких засадах: «люди здатні змінюватися лише в тих випадках, коли самі захотять цього і готові до цього»; «люди вчаться лише тоді, коли дійсно залучені до процесу»; «ми можемо вчитися за допомогою всього, що ми робимо, проте навчання відбувається лише тоді, коли ми мислимо і будуємо плани на майбутнє»; «наші переконання щодо власних можливостей, напрямку пов'язані з нашими досягненнями»; «те, як ми визначаємо успіх, здійснює прямий вплив на наші досягнення»; «ми обмежуємо наш потенціал рамками наших переконань (наприклад, передбачаючи, що певні речі неможливі через зовнішні або ситуаційні бар'єри)»; «для того щоб допомагати іншим, ми повинні безперервно прогресувати самі» [188].

Згідно з вищезазначеними положеннями ми діяли в межах нашого дослідження, вважаючи основною метою коучингу в підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, насамперед, розкриття внутрішнього потенціалу особистості кожного студента, звертаючи особливу увагу на тих, хто планує та бажає працювати в ПТНЗ; розвиток особистості майбутнього викладача через делегування власної відповідальності за перебіг та результативність педагогічного процесу фізичного виховання учнів – майбутніх носіїв робітничих професій; усвідомлення всіма учасниками коучингу важливості педагогічної взаємодії.

Отже, реалізації третьої організаційно-педагогічної умови – організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією у практику роботи в ПТНЗ – сприяли:

– змістові модулі: «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ» (дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології), (5–7-й семестр)» та «Педагогічні ситуації» (дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури»), (7-й семестр);

– ознайомлювально-навчальна та виробнича практики в ПТНЗ в якості помічника викладача (8-й семестр);

– впровадження в освітній процес вправ та засобів фізичного виховання за групами спеціальностей, підготовка яких відбувається в ПТНЗ;

– організація та проведення активного відпочинку вихідного дня, Днів здоров'я, одноденних туристичних походів для учнів ПТНЗ;

– ситуативні завдання (кейси); вправи, зокрема спрямовані на розвиток мимічної та пантомімічної виразності з використанням простих засобів розвитку педагогічного артистизму (наприклад, «Скло», «Покажи рухами» тощо);

– розробка комплексів професійно-спрямованих рольових педагогічних ігор («Розмова з учнем», «Я маю вам розповісти...», «Заняття з фізичного виховання» тощо);

– проведення спортивних змагань, тренувань, спартакіад у ПТНЗ.

Серед форм позааудиторної роботи найефективнішими були: тренінги з розвитку професійного мислення; диспут «Педагог: професія чи покликання?»; конференція «Основні правила здорового способу життя»; марафон ідей «Рухливі ігри з інтелектуальним навантаженням», інтерактивний виховний захід для учнів ПТНЗ «Фізкультура і здоровий спосіб життя»; конкурс «Кращий у перспективі на професійно-педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ» тощо.

Отже, ефективності процесу підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ сприяло забезпечення визначених на початку дослідження, відображених в авторській моделі та спеціально створених для успішності вищезазначеного

процесу організаційно-педагогічних умов: моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ; інтеріоризація майбутніми фахівцями з фізичної культури та спорту професійно-педагогічних цінностей як основного імперативу в діяльності викладача ПТНЗ; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією у практику роботи в ПТНЗ.

2.3. Модель підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ

Спираючись на теоретичні положення першого розділу дисертації та концептуальні погляди, представлені в ньому в контексті наукової дискусії щодо досліджуваної проблеми і при цьому базуючись на загальних засадах реформування системи професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти в Україні, представлених у «Законі про вищу освіту» [164] можна сформулювати авторське бачення реалізації цього процесу та графічно його відобразити за допомогою моделі.

Поняття «модель» (від лат. *modulus* – мера, зразок) має різні дефініції: «уявний чи умовний (зображення, опис, схема і т. ін.) образ якого-небудь об'єкта, процесу або явища» [20, с. 683]; «аналог (схема, структура, знакова система) певного фрагмента природної або соціальної дійсності, продукту людської культури, концептуально-теоретичного утворення» [227, с. 374]; «це – будь-який образ, аналог (зображення, описання, схема, креслення, графік, план, карта тощо) якого-небудь об'єкта, процесу чи явища («оригінал» певної моделі), що використовується як його «замінник» й відображає в простішому вигляді структуру, властивості цього об'єкта, взаємозв'язки та відношення між його елементами досліджуваного об'єкта, а також робить простішим процес отримання інформації про нього [15, с. 174]; це – така уявлена або матеріально

реалізована система, яка, відображаючи або відтворюючи наявний або спроектований об'єкт дослідження, здатна заміщати її так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт [51, с. 740.] тощо.

Варто звернути увагу на те, що модель – це штучно створений об'єкт, який відтворює, імітує досліджувані властивості реального об'єкта, явища, що вивчаються. Модель об'єкта – завжди простіша порівняно з самим об'єктом, проте процес її конструювання є складним (через залежність від значної кількості змінних, які віддзеркалюють зовнішні умови та інші чинники), в тому числі це стосується й педагогічного процесу підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ. Тому при дослідженні педагогічних переважно послуговуються описовими й пояснювальні моделями.

Як зазначає І. Підласий, «в педагогічних дослідженнях моделями можуть виступати знакові або матеріальні, штучні або природні системи, які відтворюють деякі адекватно відображають предмет дослідження і дають змогу отримати нову інформацію про нього» [157, с. 66]. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців – це опис цілей навчання, поданий у вигляді системи основних завдань; сукупності принципів, пов'язаних з підготовкою спеціаліста-професіонала; форм та методів навчання; етапів підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності [95].

Під час розроблення дослідної моделі, ми спиралися на думку Н. Мойсеюк [100, с. 46] про те, що модель – це уявна чи матеріально реалізована система, яка адекватно відображає предмет дослідження і здатна замінити його так, що її вивчення сприяє отриманню нової інформації про цей предмет; розглядаємо її як одну із цілей у розвитку професіоналізму вихователів дошкільних навчальних закладів. Головна перевага моделювання – можливість охопити систему цілісно.

У контексті нашої розвідки йдеться про модель педагогічного процесу, яку тлумачать як «уявлену подумки або матеріально реалізовану систему, що

адекватно відображає предмет дослідження і вивчення якої дає змогу отримати нову інформацію про цей предмет» [157, с. 66].

Модель педагогічного процесу повинна «відображати ступінь цілісності процесу або явища; давати описання умов і засобів його протікання; будуватися структурно» [15, с. 175].

Метод моделювання є надзвичайно важливим елементом наукового дослідження в теорії і методиці професійної освіти, що підтвердило ознайомлення з багаточисельною кількістю дисертаційних робіт за паспортом спеціальності 13.00.04 у процесі роботи над заявленою науковою темою. У цьому контексті дослідник В. Краєвський трактує педагогічне конструювання як пізнавальну діяльність, спрямовану на моделювання, проектування та безпосереднє конструювання педагогічних процесів і явищ [78, с. 36].

Моделювання як метод в межах нашої наукової розвідки використано з метою увиразнити, розширити й доповнити емпіричну картину досліджуваного об'єкта, показати її в деталях та синтезувати вже відомі знання про процес підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ і виявити найважливіші ще невивчені його аспекти.

Вибір методу моделювання в межах нашого дослідження (з метою науково обґрунтованої побудови моделі процесу підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ) зумовлений його безперечними перевагами: по-перше, за допомогою моделі спрощується зміст і структура реального процесу підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, при цьому не враховуються несуттєві для нашого дослідження моменти; по-друге, запропонована модель дає змогу наочно уявити структуру (та взаємозв'язки між її елементами) підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності саме в умовах ПТНЗ; по-третє, моделювання зазначеного процесу сприяє аналізу та систематизації інформації про окремі сегменти професійної підготовки майбутніх бакалаврів з

фізичної культури та спорту, з'ясування соціально-психологічних чинників і закономірностей професійного становлення та готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту; по-четверте, експериментальна модель уможлиблює вірогідний прогноз результатів дослідження з урахуванням сучасних тенденцій у розвитку професійної освіти й інноваційних освітніх технологій; по-п'яте, розроблена модель дає уявлення про структуру педагогічного процесу підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності саме в умовах ПТНЗ, при цьому вичерпно репрезентуючи його складники, уточнюючи характеристики формувальних заходів, адекватно оцінюючи його розвиток, управляючи педагогічною взаємодією тощо.

Варто зазначити, що в контексті нашого дослідження моделювання виконує діагностичну, освітню, прогностичну та корекційну функції, сприяє прогнозуванню майбутнього позитивного результату.

Побудова моделі підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності здійснювалася з опертям на основні вимоги до моделювання в освіті (за Т. Троїцькою [216, с. 317–318]): 1) назва моделі відображає головну проблему, яка вирішується; 2) ідентифікація моделі вказує на використані філософські позиції, чинники розвитку, орієнтацію моделі на певну сферу розвитку особистості; 3) зміст моделі розглядається з позиції сучасних наукових підходів, принципів, вказує на характер професійної підготовки діяльності, структуру планів, матеріалів, програм тощо; 4) визначає комплексну взаємодію усіх засобів, методик, технологій тощо; 5) навчально-методичне забезпечення моделі містить методи, форми, засоби формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ; 6) в моделі відображено етапи та очікуваний результат вищевказаного процесу; 7) окреслено компоненти, рівні, критерії та показники сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

У розробці моделі ми спиралися на дослідження О. Пшеничної, яка провела ґрунтовний аналіз моделей і прийшла до такого висновку: спільні компоненти моделі – мета та завдання, зміст, процес та результат» [180, с. 122]. Розроблена модель підготовки майбутнього бакалавра з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності складається з чотирьох блоків: цільового, організаційно-методологічного, змістово-реалізаційного і результативного (рис. 2.3).

Застосування компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту передбачало досягнення кінцевого результату, визначеного в запропонованій моделі – сформованість готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

Кінцевий результат освіти майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту може розглядатися як сформованість у випускника професійної компетентності як комплексу знань та умінь, повної готовності до розв'язання професійно-педагогічних завдань, які й визначають здатність до професійно-педагогічної діяльності на високому рівні, готовність до інновацій у галузі педагогіки, фізичної культури та спорту.

На думку відомої української вченої О. Дубасенюк, компетентнісний підхід у педагогіці відображає інтегральний прояв професіоналізму, що є комплексом професійної і загальної культури, досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, які виявляються в знаннях, уміннях, готовності до професійного вирішення педагогічних завдань та проблем [47, с. 14].

На актуальність впровадження компетентнісного підходу, за словами І. Драч, вказує стійкий попит на особистість з розвинутим інтелектом, здатну конструктивно спілкуватися у багатофакторному світі, ефективно обробляти інформацію, продукувати ідеї, успішно вирішувати конкретні життєві та професійні проблеми [46, с. 45].

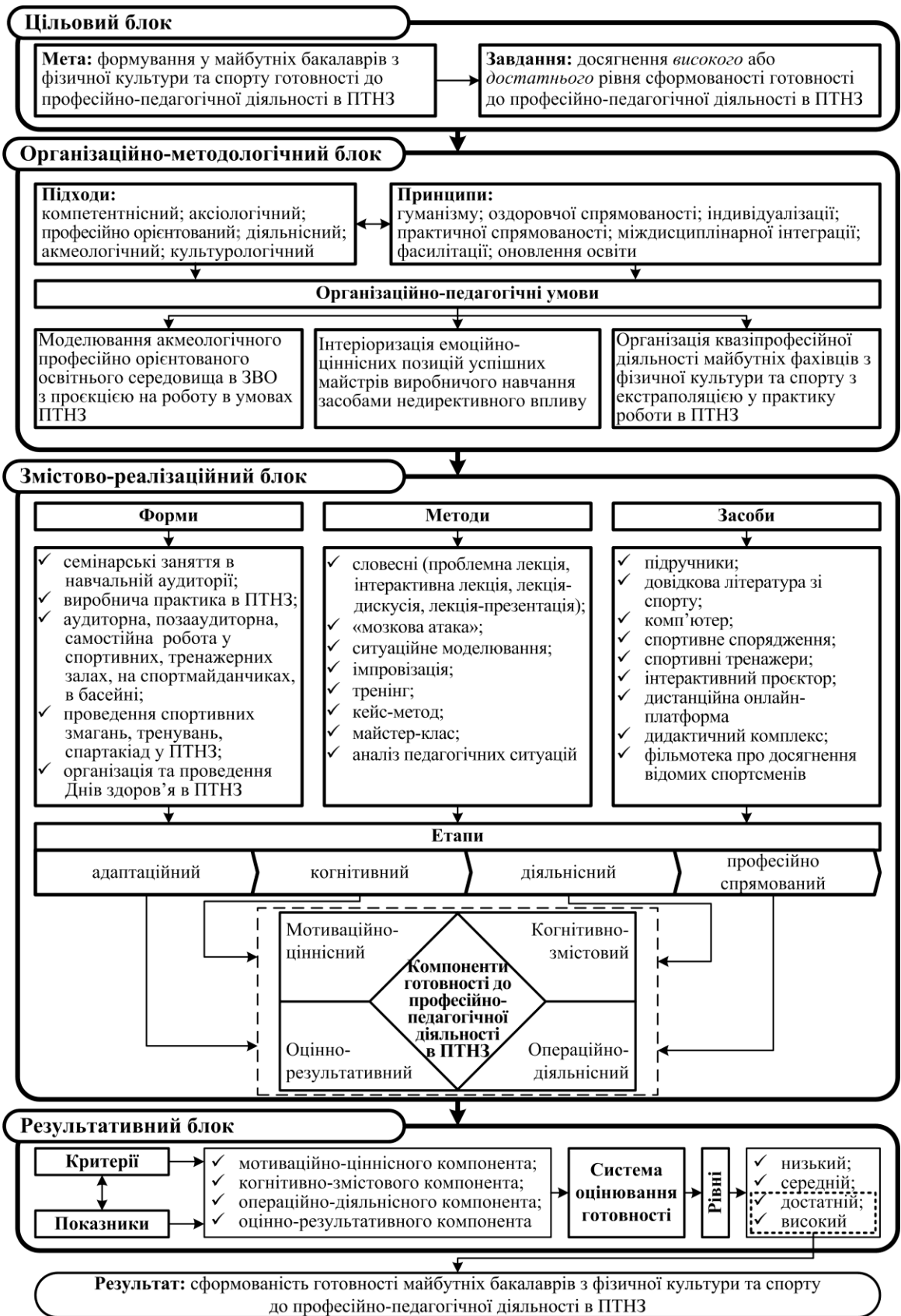

Рис. 2.3. Модель формування в майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ

Загалом, професійна підготовка майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту орієнтується на здобуття ним фахової та педагогічної компетентності. У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) [164] при визначенні вимог до випускника та якості вищої освіти акцентується на понятті «професійна компетентність».

Компетентність бакалаврів з фізичної культури та спорту є одним зі складників державних освітніх стандартів, тому компетентнісний підхід в їхній професійній підготовці запроваджується як обов'язковий на державному рівні, як і для майбутніх фахівців усіх інших професій.

Для досягнення високої якості професійної підготовки фахівців, у тому числі бакалаврів з фізичної культури та спорту, необхідно виокремлювати основні цілі вищої освіти в сучасному світі: підготовка до успішного входження на ринок праці, підготовка до життя і вироблення активної життєвої позиції; особистісний розвиток; підтримка широкої бази передових знань [194, с. 11]. Цьому сприяє впровадження компетентнісного підходу, що лежить в основі формування єдиного механізму відповідності академічних ступенів і кваліфікацій, отриманих у результаті засвоєння освітніх програм різних країн (Європейська рамка кваліфікацій (ЄРК)).

Аксіологічний підхід у межах нашого дослідження передбачав сприйняття майбутніми фахівцями з фізичної культури та спорту професійно-педагогічних цінностей як основного імперативу в діяльності викладача ПТНЗ; як шлях, яким збирається студент-випускник пропагувати цінність здорового способу життя, фізичної культури та спорт; як усвідомлення себе носієм професії типу «людина – людина», який бере активну участь у перетворювальній діяльності в контексті суб'єкт-суб'єктних стосунків у системі «людина – світ».

З позицій аксіологічного підходу педагогічний процес тлумачиться як «система, в якій урізноманітнення зв'язків і взаємодій учасників педагогічного процесу із зовнішнім середовищем відбувається безпосередньо через «виконання певних функцій педагогічного процесу зовнішнім середовищем (а саме управлінням) на формування особистості студента; можливість вільно

висловлювати власні думки й погляди, критично оцінювати ситуації в суспільстві, що й є причиною розробки нових методів і форм спілкування між учасниками педагогічного процесу та управління ним» [29, с. 6].

З позицій аксіологічного підходу в контексті нашого дослідження людина виступає найвищою цінністю суспільства, а турбота про її фізичне здоров'я і стійкі моральні якості (зокрема, відповідальність, вихованість, пунктуальність, чесність, толерантність, порядність тощо) є основними імперативами в професійно-педагогічній діяльності сучасного викладача ПТНЗ. Саме тому одним із компонентів готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ є мотиваційно-ціннісний.

Професійно орієнтований підхід передбачав безпосередню, цілеспрямовану підготовку майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ. Окремі студенти ще під час практики мають усвідомити специфіку роботи з контингентом таких закладів освіти, з їхніми особистісними й соціальними особливостями тощо.

Метою професійно-педагогічної практичної підготовки є формування професійних компетенцій та усвідомленого застосування на практиці отриманих знань. Виробнича практика як складова частина навчального плану для майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту, які в перспективі здійснюватимуть професійно-педагогічну діяльність у ПТНЗ, відображається у змісті навчальних планів і програм за спеціальністю «Фізична культура та спорт» відповідно до специфіки тих професійно-технічних навчальних закладів, в яких студенти проходять практику.

На думку Е. Вільчковського, «важливе місце в моделі фахівця фізичного виховання посідає визначення змісту й структури його професійної діяльності, обсяг виконуваних ним педагогічних функцій; рівень вимог до кожної з них, до знань, умінь і навичок, необхідних для повноцінного виконання професійних обов'язків» [21, с. 305]. Ефективність виконання педагогічних функцій (навчання і виховання) фахівця фізичної культури та спорту, як зазначає науковець, забезпечується плануванням занять з фізичної культури для ПТНЗ,

організацією в них заходів з фізичного виховання, самоаналізом власної педагогічної діяльності.

Діяльнісний підхід передбачав цілісність всіх основних компонентів педагогічного процесу: мети, мотивів, моделювання змісту фахової підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту, педагогічно-професійних дій, способів регулювання, коригування, дій суб'єктів, контролю та аналізу досягнутих результатів тощо.

Діяльнісний підхід є однією з основних умов ефективного здійснення навчальної діяльності у ЗВО та характеризується: використанням активних прийомів та методів навчання; розвитком умінь, необхідних для самостійної навчальної діяльності; здійсненням рефлексивного навчання студентів, яке передбачає залучення їх до аналізу спільної продуктивної діяльності одногрупників, педагога і самих себе [146].

При діяльнісному підході діє принцип функціональності, який означає, що «система діяльності будується з наявних психічних елементів шляхом їхньої динамічної мобілізації відповідно до мета-результату» [233, с. 11].

Застосування діяльнісного підходу забезпечує формування високого рівня готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності. Цей підхід зумовлений визначенням головної мети і конкретних завдань із самоосвіти та самовиховання майбутніх фахівців. Його переваги полягають у гармонізації внутрішнього й зовнішнього розвитку студента, що є умовою успішного здійснення майбутньої педагогічної діяльності.

Акмеологічний підхід у контексті нашого дослідження забезпечує закономірності й механізми досягнення професійного «акме» – вершини в професійно-педагогічній діяльності. Акмеологічний підхід використовується для особистісно-професійного розвитку особистості викладача фізичної культури та спорту ПТНЗ. Спрямованість майбутнього бакалавра на «акме» передбачає інтерактивну взаємодію, оскільки своїм особистим прикладом він

спонукатиме й своїх вихованців до вдосконаленні моделей їхньої поведінки, до здорового способу життя тощо.

Наразі однією з найефективніших акмеологічних технологій професійно-педагогічної підготовки студентів є технологія контекстного навчання з усвідомленою перспективою на майбутню професійну фізкультурно-оздоровчу діяльність. Усі без винятку акмеологічні технології спрямовані на досягнення фахівцями, в тому числі – викладачами фізичної культури в ПТНЗ педагогічної майстерності, що вимагає прояву сутнісних фізичних і моральних сил майбутнього бакалавра фізичної культури та спорту.

Як зауважує А. Деркач [44], важливою умовою акмеологізації педагогічного процесу є створення особливого «акмеологічного середовища» – середовища комфортного викладання й навчання, що стимулює прагнення до самореалізації, до творчості, до успіху й рефлексії.

Акмеологічні технології передбачають використання засобів і методів навчання, які активізують навчальну й науково-дослідну діяльність студентів [17]. Акмеологічна модель педагога включає психолого-педагогічні та спеціальні знання; педагогічні вміння; педагогічні здібності; особистісну орієнтацію (самореалізація у контексті акмеологічної моделі «Я – концепція» в динаміці від «Я – реальний» до «Я-перспективний»); морально-духовну цінність; акмеологічну професійну позицію майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту.

Культурологічний підхід передбачав формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної культури. На думку О. Ісаєвої, культура повинна розглядатися як системна характеристика студента і діяльності викладача та представляти інтегральну єдність таких взаємопов'язаних компонентів: потребово-мотиваційного, духовно-морального, інтелектуального та діяльнісно-практичного, тобто завдяки кваліфікованому розвитку яких забезпечуватиметься результативність практичного навчання студентів, проявлятиметься їхнє розуміння, бажання й здатність до культуротворчої діяльності і, відповідно, створюватимуться умови для

формування основ гуманної, етичної та біоетичної культури кожного студента. Сукупність педагогічних прийомів, засобів й методів навчання і виховання, форм організації навчальної та практичної діяльності студентів ЗВО забезпечують ефективність формування високої культури особистості в усіх її аспектах завдяки міждисциплінарній інтеграції [66, с. 103].

Культурологічний підхід як складник методологічної основи процесу формування професіоналізму в майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту передбачає розгляд феномену культури як головного орієнтира у щоденному педагогічному спілкуванні з учнями й колегами. Це, насамперед, – гуманістична позиція, в основі якої – людина як суб'єкт культури.

З метою виокремлення основних принципів запропонованої моделі формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ ми керувалися твердженням про те, що принципи – це «фундаментальні, теоретично обґрунтовані й практично перевірені положення, що мають об'єктивну, реальну природу, відбивають стійкі тенденції та закономірності; це – інструментальне відображення педагогічної концепції, що дана в категоріях діяльності, це методологічне відображення пізнаних законів та закономірностей» (І. Драч [46, с. 79]).

У структурі моделі зазначено педагогічні принципи його організації та реалізації, покладені в основу нашої наукової розвідки: гуманізму; оздоровчої спрямованості; індивідуалізації; практичної спрямованості; міждисциплінарної інтеграції; фасилітації; оновлення освіти.

Принцип гуманізму «ґрунтується на ідеї створення сприятливих умов з метою найповнішого втілення природи людини в об'єктивній дійсності» [212, с. 8] й у межах нашого дослідження передбачав: повагу до особистості студентів як майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту; створення умов для розвитку їхньої соціальної активності, розкриття їхніх професійних можливостей для педагогічної діяльності. Професійно значущі психологічні якості в межах принципу гуманізму виражаються, передусім, у здатності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту орієнтуватися у складних

педагогічних ситуаціях, здатності ефективно вирішувати фізкультурно-оздоровчі завдання, в умінні долати психологічні та фізичні перешкоди.

Вичерпне обґрунтування принципу гуманізму надано в наукових розвідках провідного українського вченого-гуманіста у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту А. Сущенка, який механізмом перетворення школи на осередок гармонійного розвитку особистості кожної дитини переконливо вважає психологічний комфорт на основі гуманізації педагогічного процесу. За словами дослідника, «в такому колективі мало говорять про гуманні стосунки, проте кожний педагог добре знає, хто в класі сумує більше, ніж інші, хто виявляє доброту і чуйність у будь-якій ситуації, хто в антигуманних обставинах поводить себе гідно, хто має великий досів гуманного ставлення до людей, хто в класі чи школі хворіє і хто й як турбується про нього, в кого і чому знизився особистісний статус; чи привабливі взаємини між педагогами та адміністрацією» [207, с. 30].

Якщо говорити про принцип педагогічного гуманізму, то необхідно мати на увазі високі вимоги до людини з найбільшою повагою до неї. Цей принцип передбачає поважне ставлення педагога до вихованця як до суб'єкта власного розвитку. В цьому контексті доречно вжити термін «гуманоцентризм», який вважаємо системою взаємосприятливих, доброзичливих, гармонійних людських стосунків, що ґрунтуються на людяності, чесності, справедливості, незламній вірі викладача фізичної культури в добро і в можливості (інтелектуальні, фізичні, творчі тощо) свої майбутніх вихованців. Впевнені, що саме на основі гуманоцентризму має базуватися парадигма і практика професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту в умовах ПТНЗ.

Втілення в практику професійної підготовки цього принципу суттєво впливає на всі аспекти соціалізації особистості, що є особливо важливим для майбутньої професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ бакалаврів з фізичної культури та спорту.

Принцип оздоровчої спрямованості полягає в тому, що фізична культура та спорт повинні сприяти зміцненню здоров'я студентів як майбутніх викладачів

та їхній спрямованості до оздоровлення засобами фізичної культури майбутніх вихованців – учнів ПТНЗ.

Загальновідомо, що лише правильне поєднання оптимального фізичного навантаження, здорового способу життя і раціонального харчування є найефективнішим шляхом зміцнення фізичного і психічного здоров'я людей. З цією метою майбутні бакалаври з фізичної культури та спорту повинні дотримуватися таких обов'язкових правил: 1) фізичні навантаження для учнів ПТНЗ повинні плануватися згідно з можливостями учнів і відповідати їхнім віковим особливостям; 2) забезпечення послідовності, єдності й регулярності педагогічного та лікарського контролю й самоконтролю у процесі використання всіх форм фізичної культури; 3) у професійно-педагогічній діяльності застосовувати лише такі методи й засоби фізичного виховання, які отримали наукове обґрунтування їхньої оздоровчої цінності. Реалізація цього принципу передбачає виконання майбутні бакалаври з фізичної культури та спорту таких функції фізичного виховання: навчальна, виховна, профілактично-оздоровча, рекреативна (туристичні зльоти, турпоходи вихідного дня, Дні здоров'я тощо).

Оздоровчий ефект фізичного виховання в ПТНЗ, звичайно, посилює виважене адекватне науково-методичне забезпечення проведення фізкультурно-оздоровчої роботи, правильне поєднання фізичних навантажень і відпочинку; попередження перевантаження організму учнів ПТНЗ, проведення профілактичних заходів щодо попередження травматизму, пропаганда здорового способу життя (і найкращим способом цього є власний приклад викладача фізичної культури та спорту).

Принципом індивідуалізації в контексті нашого дослідження передбачалися: ставлення до кожного студента як до індивідуальності; орієнтація на його особистісні параметри як майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту, природні фізичні можливості та спортивні задатки, на педагогічний потенціал як викладача фізичної культури в закладах освіти, зокрема в ПТНЗ, здатність оперативно реагувати на швидкозмінність

педагогічної ситуації, на особливості засвоєння ним нового навчального матеріалу та практичних умінь і навичок тощо.

Як засвідчив педагогічний експеримент у межах нашого дослідження, індивідуалізація сприяла розвитку професійно-педагогічної самосвідомості, впевненої самостійності, фахової надійності й відповідальності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту. Важливою в цьому процесі була педагогічна підтримка викладачів ЗВО, яка полягала у спільному зі студентом визначенні його цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод, що заважали йому досягати успіху в професійно-педагогічній підготовці (зокрема, це була допомога в розкритті особистісного, професійного (у сфері фізичної культури та спорту) і педагогічного потенціалу кожного студента, а також забезпечення педагогічно комфортних умов для найповнішої самореалізації природних фізичних можливостей і педагогічного потенціалу.

Принцип практичної спрямованості навчання відображав усвідомлення майбутніми бакалаврами з фізичної культури та спорту реальної можливості використання теоретичного матеріалу на практиці професійно-педагогічної діяльності, у тому числі – в умовах ПТНЗ; моделювання педагогічних ситуацій майбутньої професійної діяльності; поєднання найефективніших методів, педагогічних прийомів, форм, засобів фізичного виховання; формування у студентів уміння програмувати свою професійно-педагогічну діяльність і прогнозувати й аналізувати її результативність. Цей принцип вимагав повного усвідомлення взаємозв'язку між теорією та практикою, готовності оперативно приймати ефективні педагогічні рішення у різних за ступенем складності ситуативних моментах.

Принцип міждисциплінарної інтеграції передбачав забезпечення міждисциплінарних зв'язків у професійній підготовці майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту, цілісний комплексний підхід, доступність навчання, найоптимальніші методи формування знань, умінь і навичок у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту. Цей принцип певною мірою відіграв роль каталізатора розвитку інтегрованих професійно-

педагогічних умінь і навичок студентів, ставши суттєвим чинником впливу на структуру навчального матеріалу, вибір підручників, методів і форм навчання, на формування програм.

Міждисциплінарні зв'язки є «самостійною галуззю дидактичних знань, що має психолого-педагогічне обґрунтування й характеризується цілісною структурою принципів, методів і засобів навчання, за допомогою яких формується новий тип знань – «міжпредметний», що дозволяє розвивати концептуальний стиль мислення» [38].

Принцип фасилітації (facilitate – полегшувати, сприяти, допомагати, створювати сприятливі умови). Під фасилітацією в підготовці майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ розуміємо недирективну форму педагогічного впливу, яка стимулює студентів до самоосвіти, саморозвитку, особистісно-професійного спрямування на виховну, фізкультурно-оздоровчу роботу з учнями професійно-технічних навчальних закладів.

Як зауважує Т. Сорочан, «фасилітативна функція педагога (андрагога) полягає в забезпеченні усвідомленого учіння, яка спрямована на узгодження дій з тими, хто навчається, попередження їхніх помилок, надання їм допомоги, забезпечення позитивного психологічного настрою, стимулювання бажання навчатися, надання вибору й свободи дій у вирішенні навчальних завдань» [201].

На наше переконання, основи педагогічної діяльності викладачів ЗВО, в яких здійснюється професійна підготовка фахівців з фізичної культури та спорту, повинні бути спрямовані, передусім, на: 1) адаптацію майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до індивідуально-психологічних особливостей учнів ПТНЗ під час навчально-ознайомлювальної та виробничої практик; 2) коригування відповідності особистісно-професійного розвитку студентів з вимогами до педагогічної діяльності викладачів фізичної культури; 3) формування соціальної, моральної, професійної готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ; 4) висококваліфіковане

консультування та навчання на прикладі власного викладацького досвіду з метою з метою вдосконалення професійно-педагогічної компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту й прогнозування конкретних перспективних напрямів їхньої роботи на посаді викладача фізичної культури ПТНЗ.

Принцип оновлення освіти вимагав і продовжує вимагати «постійної зміни процесу навчання, гнучкої взаємодії теоретичних, практичних, прикладних аспектів навчання, вибудовування тісного зв'язку між навчанням та життям. А це можливо за умови зміни педагогічної моделі навчання» [205, с. 539].

Безперечно, важливим чинником оновлення професійної підготовки (в тому числі – майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту) є ефективна педагогічна взаємодія студентів і викладачів, посилення їхньої пошуково-творчої професійно орієнтованої діяльності. Адже в сучасних умовах євроінтеграційних освітніх процесів зростає роль тісної взаємодії між ЗВО та роботодавцем на різних етапах підготовки фахівця, в зокрема й викладача фізичної культури.

В умовах євроінтеграції України актуалізується проблема оновлення змісту і структури вищої освіти, в тому числі – фізкультурної, що детермінується модернізацією української освітньої системи загалом і вищої школи зокрема, стаючи потужним каталізатором переходу до інноваційних освітніх технологій.

Визначаючи педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ ми розуміли, що вони повинні «інтегрувати найважливіші взаємопов'язані сторони педагогічного процесу й водночас бути мінімально достатніми, не перевантажуючи дослідження зайвим «баластом» [67].

Процес підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ – складний інтегративний феномен з визначеними змістом, структурою, певними якісними характеристиками, який може реалізуватися при створенні організаційно-педагогічних умов, детально

охарактеризованих в п. 2.2 цієї дисертаційної роботи. У процесі дослідження нами визначено такі організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ:

– моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ;

– інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу;

– організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією у практику роботи в ПТНЗ.

Змістово-реалізаційний блок включає форми, методи і засоби, які застосовуються протягом всіх етапів підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності.

У моделі формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ представлено навчально-методичне забезпечення, яке охоплює: *методи* – словесні (проблемна лекція, лекція-дискусія, інтерактивна лекція, лекція-презентація); «мозкова атака»; ситуаційне моделювання; імпровізація; тренінг; кейс-метод; майстер-клас; аналіз педагогічних ситуацій; *форми* – семінарські заняття в навчальній аудиторії; виробнича практика в ПТНЗ; аудиторна, позааудиторна, самостійна робота у спортивних, тренажерних залах, на спортмайданчиках, в басейні; проведення спортивних змагань, тренувань, спартакіад у ПТНЗ; організація та проведення Днів здоров'я в ПТНЗ; *засоби навчання* – підручники; довідкова література зі спорту; комп'ютер; спортивне спорядження; спортивні тренажери; інтерактивний проектор; дистанційна онлайн-платформа; дидактичний комплекс; фільмотека про досягнення відомих спортсменів.

У моделі формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ відображено етапи формування готовності формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ: I –

адаптаційний (під час якого відбувається формування мотиваційно-ціннісного компонента вищезазначеної готовності); II – когнітивний (у процесі якого сформувався когнітивно-змістовий компонент готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ); III – діяльнісний (у межах якого підтверджено сформованість операційно-діяльнісного компонента готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ); IV – професійно спрямований, під час якого завершився педагогічний експеримент, в результаті якого підтверджено ефективність розробленої моделі, закріплено й удосконалено сформовані професійно-педагогічні вміння та навички й готовність працювати в умовах ПТНЗ (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Етапи формування у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ

Етап	Зміст етапу
Адаптаційний	Виявлення мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів щодо майбутньої професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ та її усвідомленого вибору; формування адаптації до професійно-педагогічної діяльності під час навчально-ознайомлювальної та виробничої практик в умовах ПТНЗ; розвиток внутрішніх мотивів досягнення успіху в майбутній професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ й системи професійних цінностей педагога.
Когнітивний	Формування: системи теоретичних і технологічних знань з фізичної культури та спорту, з педагогіки, з психології учнів ПТНЗ, навичок організації оздоровчої та просвітницької роботи збагачення майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту знаннями щодо методів викладання фізичної культури в ПТНЗ та ролі викладача у проведенні їх; усвідомлення студентами специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ; виховання у майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до оптимального застосування професійних знань і вмінь у стандартних та непередбачуваних педагогічних ситуаціях.

Етап	Зміст етапу
Діяльнісний	Оволодіння освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра з фізичної культури та спорту (зокрема, змістовими модулями: «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ» дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології (5–7-й семестр)»; «Артистичні засади педагогічної майстерності» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр); «Педагогічні ситуації» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр); «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)»; «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ» (8-й семестр).
Професійно спрямований	Закріплення та вдосконалення сформованих професійних умінь і навичок в умовах реальних професійно-педагогічних ситуацій в умовах ПТНЗ; розвиненість професійних умінь, педагогічних навичок, конструктивних професійно-педагогічних умінь, організаційних та комунікативних здібностей студентів випускного курсу бакалаврату; реалізація професійно-педагогічного потенціалу майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту у процесі проходження ними виробничої практики в ПТНЗ в ролі викладача фізкультури (8-й семестр); фізичний та інтелектуальний розвиток високого рівня відповідно до вимог професійно-педагогічної діяльності; здатність до оцінювання, коригування та вдосконалення власної професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ і прогнозування її результатів.

Всі заходи, що реалізуються цими етапами спрямовані на формування готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності, яка складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного і оцінно-результативного компонентів (див. 2.1). Саме ця цілісна готовність є змістом процесу підготовки.

Відповідно – очікуваним результатом нами було визначено сформованість готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, що відображено в *результативному блоці* моделі.

Для кожного компоненту за допомогою певних критеріїв і показників визначається рівень сформованості готовності. Якщо він досяг достатнього або високого рівня, то мета моделі досягнута і отриманий результат – готовність

майбутнього бакалавра з фізкультури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Таким чином, необхідність побудови моделі підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ набула теоретичного обґрунтування і певної конкретизації перспектив її впровадження в освітній процес ЗВО.

Висновки до другого розділу

У розділі з'ясовано змістову сутність готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ як інтегративний комплекс знань (фахових у галузі фізичної культури та спорту, психолого-педагогічних); спеціальні фізкультурно-спортивні уміння і здібності; навички методичної, організаційної, спортивно-оздоровчої, виховної, просвітницької, аніматорської роботи; особистісне прагнення та психофізичної здатності працювати з учнівською молоддю в ПТНЗ.

Схарактеризовано компонентну структуру сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності як результату їхньої підготовки до роботи у ПТНЗ. Структурними компонентами готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ визначено: мотиваційно-ціннісний (критерії: самомотивація професійно-педагогічної діяльності; сформована система професійних і педагогічних цінностей; психофізіологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ); когнітивно-змістовий (критерії: теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту і педагогіки; інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи; знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ); операційно-діяльнісний (критерії: розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок; сформованість організаційних та комунікативних здібностей;

конструктивні вміння та навички) та оцінно-результативний (критерії: фізичний та інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності; здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив; здатність до прогнозування результатів своєї діяльності).

Розроблено показники та визначено рівні сформованості компонентів готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Доведено, що ефективності процесу підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ сприяло забезпечення визначених та спеціально створених для успішності вищезазначеного процесу організаційно-педагогічних умов: моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ; інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією у практику роботи в ПТНЗ.

Також теоретично обґрунтована модель підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, яка репрезентує цільовий, організаційно-методологічний, змістово-реалізаційний і результативний блоки.

Положення, викладені в другому розділі, розкрито в публікаціях автора [128; 127; 130; 131; 132; 134; 136].

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У розділі представлені результати навчання студентів у контексті готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, а також її критерії та показники; представлені засоби оцінювання готовності здобувачів освіти до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ; обґрунтовано механізм інтегрального оцінювання цієї готовності, а також схарактеризовано її рівні; описано особливості освітнього процесу, побудованого на авторських інноваційних засадах; висвітлено і проаналізовано результати педагогічного експерименту.

3.1. Система оцінювання готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ

Приступаючи до перевірки дієвості визначених у попередніх розділах дисертації умов підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ ми виходили з того, що викладачі фізичної культури професійно-технічного навчального закладу (код КП 2320) вимушені працювати у достатньо суперечливих умовах: з одного боку, вони мають сприяти виявленню духовних і рухових потенцій учнів, а з іншого – якимось чином лімітувати певні заперечливі акти їхньої самореалізації.

Умови, у яких доводиться працювати викладачу фізичної культури ПТНЗ дещо нагадують ті, з якими стикався А. Макаренко у 20-ті роки ХХ сторіччя. Серед них: відсутність мотивації учнів до навчальної та трудової діяльності; хибні уявлення здобувачів освіти про сутність суспільних процесів та

соціальних вимог; негативний досвід виживання учнів в агресивному соціальному середовищі; обмежені фінансові і матеріальні ресурси викладацької діяльності тощо.

Як вважав А. Макаренко, у таких умовах (зокрема, у разі, якщо учні ставлять свої особисті бажання та соціальні уявлення вище суспільних імперативів), у багатьох випадках вихователь як соціальний актор має право та не повинен відмовлятися від цілеспрямованої педагогічно обґрунтованої дії, навіть примусу [92].

Ми поділяємо позицію А. Макаренко і вважаємо, що у ПТНЗ не можна будувати процес фізичного виховання на ліберальних засадах, адже дії педагога, спрямовані на розвиток рухових якостей, а також на формування соціально корисних рис характеру часто суперечать уявленням учнів про мету і завдання навчання і виховання. При цьому, услід за А. Макаренком, ми виходимо з того, що викладач фізичної культури ПТНЗ має ставити за мету виховання сильної духом людини, яка може виконувати і неприємну роботу, якщо вона виправдана інтересами суспільства.

Ми виходили з того, що оцінювання цієї готовності має носити комплексний характер. Тобто його результат має ґрунтуватися на використанні декількох взаємодоповнюючих методик, орієнтованих на оцінювання психологічних і професійних якостей особи. При цьому використані методики мають бути співвіднесеними із критеріями готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ. Визначені в 2.1 компоненти і критерії були основою для розробки карти оцінювання готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності. Розглянемо їх згідно з компонентами готовності.

Мотиваційно-ціннісний компонент оцінюється за критеріями: самомотивація професійно-педагогічної діяльності; сформована система професійних і педагогічних цінностей; психофізіологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ.

Для оцінювання сформованості мотиваційно-ціннісного компонента за критерієм самомотивація до професійно-педагогічної діяльності була обрана методика Т. Дубовицької «Рівень професійної спрямованості студента» [48]. Вважаємо, що рівень професійної спрямованості є фактором, що впливає на наполегливість і успішність студентів в оволодінні професією, на їх пізнавальну активність, на бажання самовдосконалюватися після закінчення навчання і влаштування на роботу». Завдяки професійній спрямованості людина виражає своє позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою підготовку і, як слідство, демонструє самомотивацію. Зміст опитувальника було адаптовано до специфіки нашого дослідження шляхом уточнення формулювань деяких тверджень щодо майбутньої спеціальності студентів.

Для діагностування мотиваційно-ціннісного компонента за критеріями сформована система професійних і педагогічних цінностей та психофізіологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ ми звернулися до опитувальника В. Ковальчука [71]. Аналіз цього інструменту виявив, що ціннісна і психофізична його шкали за контекстом співвідносяться із такими поняттями, як «асертивність», «організованість», «сила духу», «педагогічний такт», «психологічна стійкість», «психічне здоров'я» тощо. Вважаємо, що це дає підстави співвіднести названі шкали із особистісним критерієм готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Серед особливостей опитувальника В. Ковальчука, які стали найбільш переконливими аргументами для його використання у нашій роботі, виділимо такі:

– відношення респондентів до тверджень опитувальника оцінюється по шкалі Р. Лайкерта, що дозволяє зробити процес збору та обробки даних технологічним та інформативним [250];

– опитувальник є валідизованим в умовах ПТНЗ. Зокрема, для встановлення його валідності проведено такі процедури: оцінювання

ефективності використання окремих пунктів кожної із шкал; оцінювання внутрішньої узгодженості кожної окремої шкали; оцінювання дискримінативності шкал; встановлення тест-ретестової надійності шкал; перевірка валідності шкал з використанням зовнішніх критеріїв;

– опитувальник є стандартизованим на вибірці педагогічних працівників ПТНЗ;

– інформативність цього інструменту перевірена практикою у педагогічних дослідженнях в умовах ПТНЗ [71, с. 262].

Вагомим аргументом на користь застосування методики В. Ковальчука у нашому дослідженні стало те, що автором визначено межі чотирьох рівнів розвитку особистісних якостей респондентів. Текст методики наведено в Додатку Б.1.

Рівень сформованості *когнітивно-змістового компонента* готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ визначається за допомогою наступних критеріїв: теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту і педагогіки; інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи; знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ.

Для оцінювання цього компоненту готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ нами обрано тестування знань студентів. Аргументами на користь вибору цього методу стало те, що тестування дає змогу отримати достатньо об'єктивні результати з мінімальними часовими витратами. Також важливим є те, що результати тестування є технологічними і зручними для порівняння з результатами інших студентів. Відмічається також, що тестування дає матеріал для зворотного зв'язку між здобувачами освіти та викладачами, мотивує здобувачів освіти на самостійну пізнавальну діяльність [16].

Спираючись на сказане вище, нами розроблено тест, що інтегрував три блоки. Перший блок спрямований на діагностування знань з педагогіки та фізичної культури і спорту; другий блок – на виявлення знань зі специфіки

викладання фізичної культури в ПТНЗ; третій – на виявлення знань особливостей професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти з різних галузей. Тести наведені у Додатку Б.2.

Кожний блок складається з 20 питань, сформульованих на основі змісту модуля «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)».

Оцінювання результатів тестування відбуватиметься на основі визначення кількості правильних відповідей. Згідно з технологією вдосконалення тестів [252] було проведено перевірку їх на валідність і надійність. Для чого було проведено пілотне дослідження на вибірці бакалаврів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» Запорізького національного університету (n=65). Ця перевірка довела, що розроблені тести валідні й надійні.

При перевірці авторського тесту на валідність і надійність, а також у подальшому дослідженні, статистичні розрахунки здійснювалися за допомогою Statistica 10.

Операційно-діяльнісний компонент діагностується за допомогою таких критеріїв: розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок; сформованість організаційних та комунікативних здібностей; конструктивні вміння та навички.

Для діагностування розвиненості професійних умінь та педагогічних навичок застосовувалося експертне оцінювання їхньої діяльності на навчальній практиці. Аргументом на користь використання експертного оцінювання є те, що згідно положень компетентнісного підходу і традицій наукових досліджень з теорії і методики професійної освіти, вимірювати ступінь досягнення очікуваних результатів навчання найкраще за результатами професійної (квазіпрофесійної) діяльності [16; 146]. В якості експертів були досвідчені викладачі (керівники практики) та учні ПТНЗ. Тому для цього критерію було розроблено дві методики.

Додатковим аргументом на користь використання цього засобу є те, що у разі, якщо експертами виступають діючі викладачі фізичної культури ПТНЗ, ми

отримуємо змогу отримати інформацію про готовність майбутнього бакалавра до професійно-педагогічної діяльності з позицій досвідчених фахівців – представників можливого роботодавця. Крім того, ми впевнені, що використання експертного оцінювання дає змогу подолати традиційний недолік фахової підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту – слабкий зв'язок між змістом освітнього процесу і очікуваними результатами.

Розроблена нами методика спрямована на оцінювання умінь перебудувати навчальну діяльність у залежності від викликів освітнього процесу фізичного виховання учнів ПТНЗ на основі володіння арсеналом рухових вправ, а також знань наслідків їх комплексного застосування. Вона передбачає оцінювання у балах від 1 до 10 якості проведення майбутнім бакалавром навчального заняття з фізичної культури в ПТНЗ в таких аспектах:

- підготовка до заняття (якість плану-конспекту);
- рухова компетентність (оцінка проведення рухової складової заняття);
- виховна діяльність;
- дидактична компетентність.

Методикою передбачено, що оцінка за кожним з цих аспектів формується як сума ряду показників. Загальна оцінка формується сумою оцінок за кожним з аспектів.

Бланк методики оцінювання професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів викладачами ПТНЗ на практиці представлений у Додатку Б.3.

Для оцінювання здатності створювати клімат, що сприяє навчанню всіх здобувачів освіти, незалежно від їхньої мотивації, нами розроблено бланк анонімного оцінювання навчального заняття учнями ПТНЗ під час практики, в якому їм пропонується оцінити готовність практиканта до професійно-педагогічної діяльності у ПТНЗ за такими показниками:

- упевненість практиканта у словах та діях;
- умінь примусити себе слухатися, організувати тих, хто займається;
- спортивна компетентність практиканта;
- умінь розказати, пояснити, навчити виконанню рухової вправи.

Досягнутий рівень розвитку ознаки оцінюється за десятибальною шкалою.

Методикою передбачено, що загальна оцінка формується як сума балів за усіма показниками. Бланк цієї методики представлений у Додатку Б.4.

Для діагностування операційно-діяльнісного компонента за критерієм сформованості організаційних та комунікативних здібностей було обрано стандартизовану методику Б. Федоришина «Комунікативні та організаторські схильності» [222, с. 263-265].

Ще одним складником системи оцінювання готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ ми розглядаємо спеціальні ситуативні та практичні завдання, сутність яких полягає у вирішенні квазіпрофесійного завдання. Виходимо з того, що виконуючи ці завдання здобувач освіти демонструє здатність оцінити педагогічну ситуацію, визначити мету та засоби досягнення навчального та виховного результату. До складу діагностичного комплексу нашого дослідження увійшли 25 таких завдань, що стали результатом творчої переробки вже опублікованих нашими попередниками [74; 99] педагогічних кейсів (Додаток Б.5).

Методика передбачає, що здобувачі освіти методом жеребкування обирають один з кейсів. Дається 15 хв. на підготовку до відповіді. Після цього студент має представити свій варіант вирішення ситуації аудиторії. Оцінка дається викладачем за чотирьохрівневою шкалою на основі таких критеріїв:

- несподіваний проте ефективний спосіб вирішення проблеми – 4 бали (високий рівень);
- стандартний спосіб вирішення проблеми – 3 бали (достатній рівень);
- суперечний спосіб вирішення проблеми – 2 бали (середній рівень);
- відсутність аргументованої позиції щодо ситуації – 1 бал (низький рівень).

Оцінювання *оцінно-результативного компонента* здійснюється за такими критеріями: фізичний та інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності; здатність до оцінювання власної професійно-

педагогічної діяльності, внесення до неї коректив; здатність до прогнозування результатів своєї діяльності.

Вважаємо, що діагностування оцінно-результативного компонента готовності за критерієм фізичний та інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності необхідно здійснювати на основі самооцінки студента. Для цього ми обрали методика «Шкала самоефективності» (авт. Р. Шварцер, М. Єрусалем) [235]. Цей інструмент дає змогу вивчити здатність особистості до організації та здійснення власної діяльності, реалізації продуктивного процесу інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів задля здійснення оптимальної стратегії в різноманітних ситуаціях.

Діагностування оцінно-результативного компонента за критерієм здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив означає, що майбутній викладач регулярно рефлексує свою діяльність. Саме тому для оцінювання була обрана методика «Педагогічна рефлексія» (авт. О. Рукавішникова) [141, с. 37–40].

Для оцінювання сформованості оцінно-результативного компоненту за критерієм здатність до прогнозування результатів своєї діяльності була обрана методика О. Потьомкіної «Самооцінка здатності до самоосвіти й саморозвитку особистості» [222, с. 410–411].

На основі відібраних методик була розроблена карта оцінювання готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності (табл. 3.1). Зауважимо, що різні діагностичні методики мають різні максимальні значення кількості балів, тому було прийнято рішення про переведення цих балів до єдиної шкали (від 0 до 1) за допомогою обчислення індексу сформованості компонента за відповідним критерієм. Балів оцінювання при нормуванні авторського тесту, а також при нормуванні інших методик, які входять до складу системи оцінювання готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до роботи в умовах ПТНЗ перед нами постало питання визначення меж якісних рівнів розвитку цієї готовності та її компонентів. Зокрема, у нашому дослідженні потрібно, щоб шкала, з одного

боку, мала достатньо дрібну градацію для того, щоб точно диференціювати стан підготовленості здобувачів освіти до роботи в умовах ПТНЗ, а з іншого – не переобтяжувала нас зайвою інформацією.

Розмірковуючи таким чином, ми дійшли висновку, що у діагностичних методиках, а також при оцінюванні загальної готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ оптимальною є чотирьохрівнева шкала. Спираючись на сказане, серед можливих варіантів стандартизації нашого тесту було обрано метод визначення 25, 50, 75 перцентилів – відсотка осіб з вибірки, які набрали стільки ж або менше балів, ніж конкретна людина [162].

Для визначення меж чотирьох рівнів названої готовності проведено пілотне дослідження на вибірці бакалаврів факультету фізичного виховання ЗНУ ($n=65$), які пройшли практику в ПТНЗ. Для стандартизації отриманих даних для чого було обрано метод на основі визначення 25, 50 та 75 перцентилів (квартилів) розподілу. Проведене пілотне дослідження дало змогу отримати норми високого, достатнього, середнього та низького рівнів сформованості компонентів готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

Зокрема, результатом цього дослідження стали такі норми:

- індекс $\geq 0,79$ – високий рівень;
- індекс у межах 0,46-0,78 – достатній рівень;
- індекс у межах 0,36-0,45 – середній рівень;
- індекс $\leq 0,35$ – низький рівень.

Названі у табл. 3.1 авторські методики оцінювання готовності до професійно-педагогічної діяльності подані у додатках Б.1–Б.5.

Таблиця 3.1

Карта оцінювання готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ

Компонент	Критерій	Методика	Кількість балів	Індекс сформованості
Мотиваційно-ціннісний	Самотивація професійно-педагогічної діяльності	«Рівень професійної спрямованості студента» (Т. Дубовицька)	$x_1 \leq 18$	$I_{мц1} = \frac{x_1}{18}$
	Сформована система професійних і педагогічних цінностей	«Рівень педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ»(В Ковальчук) ціннісна шкала	$x_2 \leq 80$	$I_{мц2} = \frac{x_2}{80}$
	Психофізіологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ	«Рівень педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ»(В Ковальчук) психофізична шкала	$x_3 \leq 80$	$I_{мц3} = \frac{x_3}{80}$
Когнітивно-змістовий	Теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту і педагогіки	Авторські тести, блок 1	$x_4 \leq 20$	$I_{кз1} = \frac{x_4}{20}$
	Інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи	Авторські тести, блок 2	$x_5 \leq 42$	$I_{кз2} = \frac{x_5}{42}$
	Знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ	Авторські тести, блок 3	$x_6 \leq 40$	$I_{кз3} = \frac{x_6}{40}$
Операційно-діяльнісний	Розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок	Методика оцінювання професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів викладачами ПТНЗ на практиці	$x_7 \leq 240$	$I_{од1} = \frac{x_7 + x_8}{260}$
		Анонімна анкета оцінювання професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів здобувачами освіти на практиці	$x_8 \leq 20$	
	Сформованість організаційних та комунікативних здібностей	«Комунікативні та організаторські схильності» (Б. Федоришин)	$x_9 \leq 1$	$I_{од2} = x_9$
	Конструктивні вміння та навички	Виконання ситуаційних завдань	$x_{10} \leq 4$	$I_{од3} = \frac{x_{10}}{4}$
Оцінно-результативний	Фізичний та інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності	«Шкала самоефективності» (авт. Р. Шварцер, М. Єрусалем)	$x_{11} \leq 40$	$I_{ор1} = \frac{x_{11}}{40}$
	Здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив	«Педагогічна рефлексія» (авт. О. Рукавішнікова)	$x_{12} \leq 34$	$I_{ор2} = \frac{x_{12}}{34}$
	Здатність до прогнозування результатів своєї діяльності	«Самооцінка здатності до самоосвіти й саморозвитку особистості» (О. Потьомкіна)	$x_{13} \leq 63$	$I_{ор3} = \frac{x_{13}}{63}$

Утім, вивчення наукових праць з питань оцінки сформованості готовності фахівців до професійної діяльності виявило, що у багатьох випадках дослідники дають характеристику тієї чи іншої професійної якості через визначення загального індексу розвитку об'єкта через кількісне оцінювання структурованої сукупності ознак, які забезпечують виконання ним його функцій [150].

Переконані, що у нашому випадку такий підхід себе виправдовує і дозволить найбільш інформативно представити результати підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Виходячи зі сказаного вище, на основі компонентів і критеріїв готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ нами було розроблено інструмент визначення індексу розвитку цієї професійної якості у здобувача освіти.

При розробленні цього інструменту для визначення питомої ваги кожного критерію проведено пілотне опитування викладачів фізичної культури ПТНЗ (n=9), яким пропонувалося оцінити вагу кожного з визначених нами компонентів готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного), розподіливши між ними 10 балів. На основі отриманих даних створювалася матриця, у рядках якої – номер респондента, у стовпцях – критерій, комірках – оцінка, поставлена ним. На основі цієї матриці визначалося середнє арифметичне за кожним стовпцем, яке й представляло питому вагу кожного критерію [150, с. 106]. Одночасно таку ж процедуру було проведено відносно критеріїв кожного компонента.

Провівши цю попередню роботу ми в табличному процесорі Excel розробили інструмент, який мав назву «Визначення індексу готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ» (рис. 3.1).

	A	B	C	D	E	F
	Компонент	Ваговий коефіцієнт компонента	Індекс сформованості компонента	Критерій	Ваговий коефіцієнт критерію	Індекс сформованості компонента за відповідним критерієм
1						
2						
3	Мотиваційно-ціннісний	0,25		самотивація професійно-педагогічної діяльності	0,3	
4				сформована система професійних і педагогічних цінностей	0,4	
5				психологічна спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ	0,3	
6	Когнітивно-змістовий	0,2		теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту і педагогіки	0,25	
7				інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи	0,35	
8				знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ	0,4	
9	Операційно-діяльнісний	0,3		розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок	0,4	
10				сформованість організаційних та комунікативних здібностей	0,3	
11				конструктивні вміння та навички	0,3	
12	Результативно-рефлексивний	0,25		фізичний та інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності	0,25	
13				здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив	0,4	
14				здатність до прогнозування результатів своєї діяльності	0,35	

Рис. 3.1. Скриншот інструменту Excel «Визначення індексу готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ»

Представлений на рис. 3.1 інструмент став втіленням алгоритму обчислення індексів сформованості компонентів готовності та індексу сформованості готовності майбутніх бакалаврів фізичного виховання і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ (Q). Всі ці індекси у загальному вигляді представлені формулами (3.1–3.5):

$$I_{\text{МЦ}} = 0,3 \cdot I_{\text{МЦ1}} + 0,4 \cdot I_{\text{МЦ2}} + 0,3 \cdot I_{\text{МЦ3}} \quad (3.1)$$

$$I_{\text{КЗ}} = 0,25 \cdot I_{\text{КЗ1}} + 0,35 \cdot I_{\text{КЗ2}} + 0,4 \cdot I_{\text{КЗ3}} \quad (3.2)$$

$$I_{\text{ОД}} = 0,4 \cdot I_{\text{ОД1}} + 0,3 \cdot I_{\text{ОД2}} + 0,3 \cdot I_{\text{ОД3}} \quad (3.3)$$

$$I_{\text{ОР}} = 0,25 \cdot I_{\text{ОР1}} + 0,4 \cdot I_{\text{ОР2}} + 0,35 \cdot I_{\text{ОР3}} \quad (3.4)$$

$$Q = 0,25 \cdot I_{\text{МЦ}} + 0,2 \cdot I_{\text{КЗ}} + 0,3 \cdot I_{\text{ОД}} + 0,25 \cdot I_{\text{ОР}} \quad (3.5)$$

де:

Q – індекс готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ;

$I_{\text{МЦ}}$ – індекс сформованості мотиваційно-ціннісного компонента ($I_{\text{МЦ1}}$, $I_{\text{МЦ2}}$, $I_{\text{МЦ3}}$ – індекси сформованості його за відповідними критеріями);

$I_{\text{КЗ}}$ – індекс сформованості когнітивно-змістового компонента ($I_{\text{КЗ1}}$, $I_{\text{КЗ2}}$, $I_{\text{КЗ3}}$ – індекси сформованості його за відповідними критеріями);

$I_{ОД}$ – індекс сформованості операційно-діяльнісного компонента ($I_{ОД1}$, $I_{ОД2}$, $I_{ОД3}$ – індекси сформованості його за відповідними критеріями);

$I_{ОР}$ – індекс сформованості оцінно-результативного компонента ($I_{ОР1}$, $I_{ОР2}$, $I_{ОР3}$ – індекси сформованості його за відповідними критеріями).

Відмітимо, що подібні інструменти досить часто використовуються у педагогічних дослідженнях [52; 150].

Вважаємо, що, як і у обґрунтованих вище авторських діагностичних методиках, якісний рівень готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ найбільш доцільно визначати на основі вже визначеної чотирьохрівневої шкали:

- індекс $\geq 0,79$ – високий рівень;
- індекс у межах 0,46-0,78 – достатній рівень;
- індекс у межах 0,36-0,45 – середній рівень;
- індекс $\leq 0,35$ – низький рівень.

Характеристики цих рівнів готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ представлена в 2.1.

Ми очікуємо, що використання обґрунтованих вище засобів оцінювання сприятиме рефлексії студентів, а визначення загального індексу готовності до професійно-педагогічної діяльності у ПТНЗ буде виконувати не тільки діагностичні функції, але й слугуватиме індикатором індивідуального професійного розвитку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту.

Підводячи підсумки досліджень, зміст яких викладено у цьому підрозділі, резюмуємо, що система контролю готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ інтегрує: цільові орієнтири у формі очікуваних результатів навчання, компонентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного) і відповідних критеріїв; засоби оцінювання – тести знань; методика оцінювання професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів викладачами ПТНЗ на практиці; оцінювання

виконання ситуаційних завдань; анонімна анкета з оцінювання професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів учнями ПТНЗ на практиці; стандартизовані методики; інструмент отримання інтегральної оцінки готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту на основі Excel; характеристику рівнів готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ; порядок заходів оцінювання.

3.2. Особливості освітнього процесу, побудованого на авторських інноваційних засадах

Формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, які належали до експериментального ЗВО, компетентностей, що співвідносяться з готовністю до професійно-педагогічної діяльності у ПТНЗ мало важливі особливості методичного й організаційного характеру, опису яких присвячений наступний підрозділ дисертації.

Зокрема, відмінності між професійною підготовкою студентів контрольного і експериментального ЗВО забезпечувалися модифікацією освітнього процесу на авторських інноваційних засадах, уявлення про які можна скласти з матриці відповідності змісту та результатів навчання майбутніх бакалаврів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Матриця відповідності змісту та результатів навчання майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту у контексті готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ

Складові освітньо-професійної програми	Результат навчання*				
	1	2	3	4	5
Змістовий модуль «Педагогічні ситуації» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр)	+	+			+
Змістовий модуль «Артистичні засади педагогічної майстерності» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр)	+	+			+
Змістовий модуль «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ» (8-й семестр)			+		
Змістовий модуль «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)»			+		
Змістовий модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ» дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології (5-7-й семестр)»				+	
Проведення навчальних занять у ПТНЗ у якості помічника викладача на практиці у закладах освіти (ПТНЗ) (8-й семестр)	+	+	+	+	+

* Результати навчання: 1. Спроможний оцінити педагогічну ситуацію, визначити мету та засоби досягнення конструктивного навчального та виховного результату»; 2. Здатний створювати клімат, що сприяє навчанню всіх здобувачів освіти, незалежно від їхньої мотивації і соціального контексту; 3. Знає специфіку викладання фізичної культури в ПТНЗ, особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти з різних галузей; 4. Уміє перебудовувати навчальну діяльність у залежності від умов процесу фізичного виховання у ПТНЗ на основі володіння арсеналом рухових вправ, знання наслідків їх комплексного застосування; 5. Готовий до відстоювання та продуктивного втілення своєї педагогічної позиції в умовах психологічному тиску.

Тематичний план підготовки в експериментальному ЗВО майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ подано в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Тематичний план підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин			
		Всього	Лекц.	Практ. заняття	Сам. роб.
Змістовий модуль «Педагогічні ситуації» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр)					
1	Типові ситуації у процесі фізичного виховання ПТНЗ	15	4	2	9
2	Практична дія у педагогічних ситуаціях	15	-	6	9
Разом годин		30	4	8	18
Змістовий модуль «Артистичні засади педагогічної майстерності» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр)					
3	Педагогічний артистизм викладача фізичного виховання ПТНЗ	15	2	4	9
4	Практичні засади педагогічного артистизму	15	2	4	9
Разом годин		30	4	8	18
Змістовий модуль «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)»					
5	Організація фізичного виховання у ПТНЗ	15	2	4	9
6	Особливості самоорганізації професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури в ПТНЗ	15	2	4	9
Разом годин		30	4	8	18
Змістовий модуль «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)»					
7	Завдання фізичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів	15	2	4	9
8	Зміст професійно-прикладної фізичної підготовки для роботи у різних галузях	15	2	4	9
Разом годин		30	4	8	18

Продовження табл. 3.3

№ з/п	Назва теми	Кількість годин			
		Всього	Лекц.	Практ. заняття	Сам. роб.
Змістовий модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ» дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології (5-7-й семестр)»					
9	Характеристика вправ та засобів фізичного виховання за групами спеціальностей	15	2	4	9
10	Досвід фізичного виховання у професійній освіті стран світу	15	2	4	9
Разом годин		30	4	8	18
Практика у закладах освіти (ПТНЗ) (8-й семестр)					
11	Проведення навчальних занять у ПТНЗ у якості помічника викладача	100	--	--	100
Разом годин		100	--	--	100
Всього		250			

Відзначимо, що реалізація авторської моделі професійної підготовки розпочалася тільки після оптимізації взаємозв'язків між елементами навчального процесу. Так, насамперед, до навчального плану експериментального ЗВО було введено дисципліну «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури», після чого поступово трансформований зміст інших дисциплін і практик студентів. Модифікація відбувалася й у напрямі розроблення і впровадження інноваційних форм, методів і засобів формування компетентностей, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності у ПТНЗ.

Послідовність процесу підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ була зумовлена послідовністю вивчення дисциплін, передбаченою навчальним планом.

Так, першим складником освітньо-професійної програми, зміст якого був безпосередньо спрямований на підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, став

змістовий модуль «Педагогічні ситуації» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр).

Модуль містив дві теми.

Вивчення здобувачами освіти першої теми – «Типові ситуації у процесі фізичного виховання ПТНЗ» передбачало проведення 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять, а також 9 год. самостійної роботи.

Тема першої лекції – «Педагогічні ситуації та їх класифікація».

Лекція проходила за таким планом: педагогічна ситуація; педагогічна позиція; педагогічна вимога; педагогічна оцінка; класифікація педагогічних ситуацій (конфліктні та безконфліктні, заплановані та спонтанні).

Матеріал лекції спирався на теоретичні здобутки В. Мазіна [90], проте, був значно перероблений та доповнений у відповідності до специфіки процесу фізичного виховання у ПТНЗ.

Особливістю лекції було те, що вона відбувалася у режимі паралельного викладення лекційного матеріалу в усній та візуальній формах. При цьому навчальний матеріал подавався у формі взаємопов'язаних інформаційних блоків, які репрезентували зміст різних аспектів теми.

Під час проведення лекції викладач коментував підготовлені візуальні матеріали, що, на наш погляд, значно підвищило якість засвоєння студентами теоретичної інформації. Була також можливість швидкого переходу до будь-якого зі змістових блоків або підпунктів, що було особливо зручним у разі виникнення у студентів питань щодо лекційного матеріалу.

Тема другої лекції – «Теоретичні засади дій викладача фізичного виховання ПТНЗ у педагогічних ситуаціях» проходила за таким планом: особливості контингенту ПТНЗ; соціальні актори і соціальні дії; дії викладача фізичної культури ПТНЗ у конфліктних та безконфліктних, запланованих та спонтанних ситуаціях.

Основним способом подання матеріалу тут виступило лінійне викладання, що забезпечило логічність, послідовність, аргументованість і, зрештою, сприяло цілісному сприйняттю матеріалу студентами.

На першій та другій лекціях склалися опорні конспекти, що фіксували сутність та взаємозв'язок основних категорій теми.

Цікавим напрацюванням було те, що наприкінці лекції викладач пропонував студентам викласти зміст лекції у формі тез. Відтворення студентами змісту лекції давало можливість викладачеві контролювати, що саме найбільш запам'ятали студенти, а який матеріал пройшов повз їхню увагу. До того ж, скорочувався час на контроль відвідування студентами навчальних занять [16].

На практичному занятті, проведеному у рамках першої теми модулю, було проведено дискусію за методикою «Займи позицію» [91, с. 131].

Дискусія будувалася навколо обговорення таких питань: «Якої стратегії має дотримуватися викладач фізичного виховання ПТНЗ: ліберальної або авторитарної?»; «Чи є перспектива кар'єрного зростання у викладача фізичного виховання ПТНЗ?»; «Чи можна наказувати учнів, за те, що вони не поважають викладача?».

Проводячи це заняття ми ставили за мету формування у майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту навичок дискутування; ініціацію їхньої потреби у відстоюванні своєї позиції; формування у них професійної гідності.

У ході дискусії майбутні бакалаври фізичної культури і спорту мали зайняти й чітко аргументувати свою позицію з визначеного питання. Точніше, кожен учасник дискусії виражав ставлення до дискусійного питання, займаючи місце біля одного з банерів (так, ні, не знаю), який відповідав його переконанням. Після чого він мав аргументувати свій вибір.

Якщо учасника дискусії переконали виступи інших студентів, він міг в будь-який час перейти на іншу позицію.

Відзначимо, що дискусія була проведена як гра, у якій перемогу одержала команда, позиція якої була найбільш чисельною.

За нашим спостереженням, використаний метод дискутування дав можливість висловитися кожному майбутньому бакалавру, продемонструвати різні думки з найбільш гострих питань, обґрунтувати свою позицію, знайти і

висловити найбільш переконливі аргументи, порівняти їх з аргументами інших студентів.

Самостійна робота в межах теми спрямовувалася на опрацювання лекційного матеріалу, а також матеріалів Інтернет для підготовки до участі в практичному занятті.

Друга тема модулю – «Практична дія у педагогічних ситуаціях» передбачала проведення 6 год. практичних занять та 9 год. Самостійної роботи.

Практичні заняття теми було присвячено аналізу педагогічних ситуацій (кейсів), максимально наближених до специфіки професійно-педагогічної діяльності у ПТНЗ.

На першому практичному занятті у рамках цієї теми був організований аналіз конкретних ситуацій освітнього процесу в ПТНЗ.

Так, студентам пропонувався описання ситуації міжособистісної взаємодії у процесі фізичного виховання в ПТНЗ, конфлікту або випадку, що допускали можливість різної реакції і дій викладача, після чого їх просили описати варіант поведінки, який, на їх думку був би найбільш раціональним.

Кожна ситуація подавалася студентам спочатку усним описом (викладач зачитував її опис), а потім демонструвався відповідний відео-сюжет.

Аналіз кожної професійної ситуації включав такі послідовні дії: введення в проблему, роботу у творчих групах, загальне обговорення, перехід до нової проблемної ситуації.

У якості матеріалу для аналізу пропонувалися наступні ситуації.

Ситуація 1.

На занятті з фізичного виховання у одного з учнів ПТНЗ напад епілепсії. Що і у якій послідовності ви будете робити з ним? Як потрібно поводити себе з іншими учнями?

Ситуація 2.

Викладач фізичної культури йде коридором. Назустріч – один з учнів ПТНЗ. Порівнявшись з викладачем і дивлячись на нього, учень проходить повз, не привітавшись. Як викладач має вчинити у цьому випадку?

Ситуація 3.

Учні ПТНЗ об'явили бойкот викладачу фізичної культури. Приходять на заняття і його якби не бачать і не чують. Що має робити викладач?

Ситуація 4.

На занятті з фізичного виховання у ПТНЗ виникла бійка. Як має себе вести викладач фізичної культури?

Ситуація 5.

Учні ПТНЗ погрожують викладачу фізичної культури дочекатися його після занять та побити за, як вони вважають, несправедливе відношення до них. Що має робити викладач?

Ситуація 6.

Юнаку фізкультура давалася важко – був надто повільним, мав зайву вагу. Допомогти йому позбутися цих вад вирішив викладач фізкультури. «Ти, Петро, жалюгідна безвольна істота. Та я тебе виховаю. На середину залу кроком руш! Зроби 100 присідань у темпі». Які помилки зробив викладач?

При обговоренні ситуацій майбутні бакалаври фізичної культури і спорту разом шукали відповіді на такі запитання: «Який варіант дій у кожній з ситуацій є найбільш ефективним?»; «У яких педагогічних ситуаціях важливим є вміння подивитися на події з іншого ракурсу, подумки поставивши себе на місце інших учасників, а у яких обов'язково потрібно втілити свою педагогічну позицію?»; «Як відрізнити ситуацію, яка загрожує авторитету викладача від тієї, що не загрожує?»; «Чи повинен викладач реагувати на будь яку ситуацію на заняття з фізичної культури?» тощо.

Описана вправа сприяла розвитку спроможності оцінити педагогічну ситуацію, визначити мету та засоби досягнення конструктивного навчального та виховного результату.

Також вважаємо, що робота з кейсами позитивно вплинула на здатність здобувачів освіти створювати клімат, сприятливий для залучення учнів ПТНЗ до процесу фізичного виховання, незалежно від їхньої мотивації і соціальних установок.

Друге практичне заняття у межах теми «Практична дія у педагогічних ситуаціях» проходило у формі ділової гри «Тлумачення», у ході якої студенти повинні були проаналізувати ситуації міжособистісної взаємодії, що допускали можливість неоднозначного трактування, з наступним описанням ситуації з різних кутів зору [146, с. 157].

Наведемо деякі ситуації, використані в цій вправі:

– учень ПТНЗ, бажаючи вразити одногрупників, закурив на занятті з фізичної культури прямо в спортивному залі. Викладач фізичної культури, побачивши це, дав йому ляпаса. Учень від несподіванки впустив попіл, не звернувши на це уваги. Результатом стала пожежа, наслідком якої є вигорання частини інвентарю. Потрібно описати ситуацію з позицій учня, його батьків, викладача фізичної культури, пожежного інспектора, інших учнів, адміністрації ПТНЗ;

– викладач фізичної культури ПТНЗ, переміщуючи гімнастичний інвентар, не сильно, але боляче задіває учня. Робота зроблена. Інвентар переміщено, але учень нецензурно виражає свої емоції з приводу отриманої ним легкої травми. Викладач на декілька секунд губиться, а потім вирішує наказати учня за «антисоціальну поведінку». Потрібно описати ситуацію з погляду учня ПТНЗ, викладача фізичної культури, інших учнів, адміністрації ПТНЗ.

Описана вище вправа сприяла пошуку альтернативного погляду на педагогічну ситуацію шляхом постановки себе на місце різних її учасників.

При обговоренні результатів цієї вправи студенти спільно шукали відповіді на такі питання:

1. У яких життєвих ситуаціях важливі вміння подивитися на події в новому ракурсі, подумки поставивши себе на місце інших учасників?

2. На що зверталось більше уваги при трактовці подій – на особистість викладача, або на особистість учня?

Третє практичне заняття у рамках теми було присвячено оцінюванню виконання студентами ситуативних завдань.

Воно проходило таким чином. Майбутнім бакалаврам фізичної культури і спорту пропонувалося обрати одне з 25 ситуативних завдань (додаток Б.6) і знайти його вирішення.

Студенти обирали завдання за номерами, після чого їм давався час на підготовку. Після підготовки здобувачі освіти мали представити своє рішення описаної ситуації. Викладач дисципліни мав провести оцінку за чотирьохрівневою шкалою, описаною у попередньому підрозділі дисертації.

Результати оцінювання заносилися у протокол для подальшого опрацювання у рамках дослідної роботи.

Позитивним моментом було те, що працюючи із кейсами, майбутні бакалаври фізичної культури і спорту отримували рішення, готові для використання в обставинах професійно-педагогічної діяльності. Також, робота з кейсами сприяла виявленню студентами прихованих особистісних позицій, що сприяло усвідомленню ними своїх професійних недоліків та позитивів.

За нашими спостереженнями, не зважаючи на те, що практичні заняття модуля проходили не у спортивному залі, а в аудиторії, описані педагогічні методи достатньою мірою сприяли розвитку готовності до професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту в умовах ПТНЗ.

Самостійна робота в межах теми спрямовувалася на роботу з матеріалами Інтернету, а також самостійного перегляду художніх фільмів («Прапори на вежах» та «Педагогічна поема», які висвітлюють педагогічний досвід А. Макаренка) для підготовки до участі в практичних заняттях.

Наступною структурною одиницею освітньо-професійної програми, зміст якої було спрямовано на підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, став **змістовий модуль** «Артистичні засади педагогічної майстерності» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури».

Перша тема цього модулю «Педагогічний артистизм викладача фізичної культури ПТНЗ» інтегрувала 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять та 9 год. самостійної роботи.

Лекція на тему «Феномен педагогічного артистизму у професійній діяльності викладача фізичної культури ПТНЗ» проходила за таким планом: поняття педагогічного артистизму; розвиток ідей педагогічного артистизму в історії педагогіки; особливості прояву педагогічного артистизму викладача ПТНЗ; досвід А. Макаренка.

Лекція відбувалася у традиційні формі. Наприкінці лекції проводилося експрес-опитування.

Перше і друге практичні заняття у рамках цієї теми були спрямовані на розвиток здатності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до прийняття на себе нових ролей, що дають змогу переконливо передати ту чи іншу думку або ідею, емоційно впливати на учнів за рахунок високого рівня розвитку свого образного мислення, уяви, а також естетики мовлення, пластичної культури у різноманітних ситуаціях освітнього процесу [71, с. 181].

На першому занятті для виконання зазначених завдань здобувачам освіти пропонувалося взяти участь у рольових педагогічних іграх, які були максимально наближені до реальної професійно-педагогічної діяльності у ПТНЗ.

Першою такою грою стала гра за мотивами «Педагогічної поеми» А. Макаренка.

Проблема цієї гри полягала в тому, що випав сніг, а відкинути його нікому, тому що вихованці колонії не визнають авторитета педагогів, дисципліна в колонії не налагоджена.

На етапі організації гри роздавалися картки з визначеною рольовою поведінкою кожного учасника. Перед студентами, які грали ролі педагогів, було поставлено завдання знайти шляхи залучення до прибирання снігу вихованців, не ображаючи їх та не використовуючи насильства. У свою чергу, тим учасникам гри, яким випадали картки вихованців колонії, було поставлено

завдання обґрунтувати свою відмову. Ті студенти, яким не досталося ролі, виконували роль арбітрів [91].

Проблема другої гри – «Неслухняна група» полягала в тому, що «учні ПТНЗ» під різними приводами відмовляються виконувати рухові вправи, передбачені планом уроку. Завдання «викладача» – залучити «учнів» до заняття, використовуючи весь арсенал методів переконання, нагороди та наказання.

У цій грі було виділено такі ролі: викладач фізичного виховання, учні ПТНЗ.

Третя гра, проведена на цьому занятті, мала назву «Запізнення». Її проблема полягала в тому, що на початку заняття з фізичного виховання у залі з 25 учнів присутній лише 1. Після початку заняття до спортивного залу щохвилино заходять учні групи, приводячи явно неадекватні причини свого запізнення. Завдання «викладача» – вислухати учня, перевести кожну причину в жарт та залучити учня до конструктивної діяльності на занятті.

У грі було виділено такі ролі: «викладач», «учні ПТНЗ».

Перед описаними вище іграми студенти отримували такі цільові настанови:

Продумати, який стиль поведінки «викладача» буде більшою мірою відповідати особливостям контингенту ПТНЗ.

Вирішити, яке враження про себе хотілося б залишити в «учнів ПТНЗ» у процесі спілкування з ними (суворий, спокійний, коректний, стриманий, упевнений у собі та ін.).

Слідкувати за педагогічною доцільністю й естетичною привабливістю, виразністю своїх дій і зовнішнього вигляду.

Відмітимо, що в описаних іграх ми намагалися задіяти всіх майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, які були присутніми на практичному занятті. Переважна більшість з них у роботі на практичному занятті брала участь з великим інтересом.

На другому практичному занятті у рамках цієї теми було проведено три рольових педагогічних ігри.

Проблема першої гри – «Розмова з учнем» полягала в тому, що викладач фізичної культури ПТНЗ залишається після заняття з фізичного виховання сам на сам з недисциплінованим учнем, який заважав на занятті, чіплявся до одногрупників, коментував дії викладача та ін.

Завдання «викладача ПТНЗ» – знайти шляхи для того, щоб це більше не повторилося; завдання «учня» – ще більше вивести «викладача» з рівноваги.

Учасники гри розбивалися на пари «викладач»-«учень». По черзі ці пари виконували свої ролі. Кожній парі відводилось 5 хв. За спілкуванням спостерігали інші студенти, присутні на занятті. Після того, як усі пари виступили, студенти кожної пари мінялися ролями [91, с. 138].

Друга гра, проведена на занятті мала назву «Я маю вам розповісти...».

Її проблема полягала у тому, що викладач фізичної культури ПТНЗ має за мету дещо розповісти групі на початку тренування. Розповідь розпочиналася, наприклад, так: «Любі друзі, я хочу розповісти Вам...». Завдання «викладача ПТНЗ» – привернути увагу «учнів» до розповіді, установити контакт із аудиторією, продумати вираз обличчя, позу, жести.

Завдання «учнів» зімітувати навчальну групу ПТНЗ на занятті з фізичної культури. Особливістю гри було те, що зміна «викладачів» у цій грі відбувалася досить швидко. При цьому кожен майбутній бакалавр, присутній на практичному занятті, побував у ролі «викладача ПТНЗ».

Третя гра мала назву «Заняття з фізичного виховання».

Її сутність полягала в тому, що «викладач ПТНЗ» подавав команди, передбачені заздалегідь підготовленим «планом-конспектом» заняття, а «учні» по черзі (не встаючи зі своїх місць) намагалися йому заважати репліками, фразами, окремими діями. «Викладач ПТНЗ» мав реагувати мімікою, словами, вчинками на кожну дію «учнів», не порушаючи загальну логіку проведення уроку і не користуючись при цьому будь-якими допоміжними записами.

Мета «учнів» – «зірвати» заняття; мета «викладача ПТНЗ» – довести заняття до кінця. Заняття вважалося «зірваним», коли «викладач» вступав у суперечку з окремим «учнем», або з усією групою і не міг її швидко завершити не втрачаючи авторитету [91, с. 138].

Після закінчення гри студенти аналізували свої дії, оцінювали прояви автономності, професійних знань, спонтанності та комунікативності, творчих здібностей.

Аналізуючи результати нашої роботи при вивченні теми «Педагогічний артистизм викладача ПТНЗ» ми можемо констатувати, що майбутні бакалаври фізичної культури і спорту з інтересом виконували ролі як «викладачів ПТНЗ», так і «учнів». При цьому студенти до виконання своїх ролей підходили достатньо творчо.

Вважаємо, також що виконання завдань практичних занять у рамках цієї теми сприяло формуванню у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту адекватної самооцінки, а також мотивувало їх до особистісного зростання.

Самостійна робота в межах теми спрямовувалася, як і у попередньому модулі, на опрацювання лекційного матеріалу, а також роботу з матеріалами Інтернету для підготовки до участі в практичних заняттях. Також у рамках самостійної роботи студенти опрацьовували наукові публікації, присвячені використанню засобів театральної педагогіки у підготовці педагогів [151; 236].

Друга тема модуля «Артистичні засади педагогічної майстерності» – «Практичні засади педагогічного артистизму» передбачала також 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять та 9 год. самостійної роботи.

Лекція на тему «Нетрадиційні чинники педагогічного впливу» проходила за таким планом: володіння вербальною і невербальною технікою як інструмент педагогічного впливу; мовлення як засіб педагогічного впливу; тіло – як засіб педагогічного впливу; концепти тілесно-орієнтованої наукової школи Ф. Перлза та В. Райха про цілісність вияву поведінки людини з її внутрішнім життям.

Відмітим, що хоча ця лекція проходила у традиційній формі з лінійним викладенням матеріалу, вона викликала інтерес у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, який виразився у великій кількості питань наприкінці лекції.

На практичних заняттях у рамках цієї теми здобувачі освіти були залучені до виконання спеціальних вправ, спрямованих на розвиток артистичних здібностей.

Перше практичне заняття було спрямовано на розвиток у студентів техніки вербального і невербального педагогічного впливу на учнів ПТНЗ, пов'язаної із умінням використовувати свій психофізичний апарат як педагогічний інструмент.

На цьому занятті використовувалися методики, які добре зарекомендували себе при підготовці інших категорій педагогів.

Наприклад, вправа, спрямована на розвиток мімічної та пантомімічної виразності з використанням простих засобів розвитку педагогічного артистизму під назвою «Скло».

Сутність цієї вправи полягала у тому, що студентам, які ставали один навпроти одного давалася установка – уявити, що їх розділяє «скло», що повністю гасить звуки. Однак, кожному зі студентів почергово необхідно було повідомити співрозмовнику важливу інформацію. Заздалегідь, не договоряючись із партнером про зміст розмови, студенти мали передати через «скло» все, що їм потрібно і отримати відповідь.

При виконанні цієї вправи майбутні бакалаври фізичної культури і спорту проявили достатньо стабільний інтерес. Відмітимо також, що виконання цієї вправи супроводжувалося позитивним емоційним настроєм групи [146, с. 170].

Для виконання іншої вправи – «Покажи рухами» учасники ділилися на чотири підгрупи, які шляхом жеребкування отримали по одному слову з кожного списку: пора року (зима, весна, літо, осінь); час доби (ранок, день, вечір, ніч); стихія (вода, земля, вогонь, повітря); емоція (страх, гнів, інтерес, образа); вік (дитина, підліток, дорослий, літня людина); професія (продавець,

лікар, кухар, учитель); вид спорту (легка атлетика, регбі, стрибки на батуті, велоспорт). При цьому підгрупи не повинні були знати, які слова дісталися іншим учасникам вправи [146, с. 170].

Коли образи були розподілені, кожна з підгруп отримувала завдання: підготувати невеличкі драматичні етюди, відобразивши за допомогою рухів кожне з отриманих слів. На підготовку давалося 6-8 хв., потім команди по чергово презентували свої напрацювання. Обговорювати сумісні дії при цьому заборонялося. Представники інших підгруп, що виступали в ролі сторонніх глядачів, розпізнавали, про які саме слова йде мова [146, с. 147].

Взагалі, на цьому практичному занятті, спостерігаючи за руховими діями (позами, диханням, рухами), майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту ми упевнилися, що у студентів експериментального ЗВО поступово руйнувалися психологічні блоки, що сприяло розвитку професійно-педагогічних якостей, асоційованих із асертивністю, відкритістю, артистичністю.

Друге практичне заняття у рамках теми «Практичні засади педагогічного артистизму» передбачало проведення вправи «Індивідуальна реакція», яка виконувалася перед аудиторією окремо кожним студентом. Майбутні бакалаври фізичної культури і спорту по черзі приймали роль «викладача», при цьому модератор гри (викладач дисципліни) пропонував їм наступні ситуації.

Перша ситуація. Ви демонструєте вправу. Раптом лунає якийсь шум, ви, обертаючись, говорите: осуджуючи: «Хто ще не зрозумів як це виконується?»; здивовано: «Що трапилося?»; вимогливо: «Та облиште нарешті, час заспокоїтися?»; очікуючи: «Я очікую тиші...»; гнівно: «Тихо! Не сай шуміти, коли я щось показую!»; висловлюючи страждання: «Як можна шуміти, коли йде показ нової вправи!?»

Друга ситуація. За деякими прикметами ви бачите, що учень ПТНЗ намагається під надуманим приводом не йти на заняття з фізичної культури. Ваші погляди перетинаються. Ви дивитесь: з невдоволенням; з наполегливим

засудженням; з докором; з лукавим співчуттям; з безмірним подивом; з очікуванням подальших дій; із гнівом тощо.

Третя ситуація. Учень виконує гімнастичну комбінацію на оцінку. Ваша реакція: спокійна: «Все правильно»; радісна: «Молодець!»; веселе задоволення; приємний подив несподіваному результату; сумнів: «Ти впевнений, що в тебе все правильно?»; прикрість і осуд; твердий осуд; співчуття; іронія; сарказм: «Чудово!» [146, с. 148].

Після виконання завдання по черзі студентами всієї групи обирався «переможець» у кожній ситуації, який повторно демонстрував аудиторії свою реакцію на запропоновану ситуацію.

На цьому практичному занятті під час виконання ще однієї вправи «Іди-но сюди!» студентам видавалися картки із наступними звертаннями до учня:

- 1) «Іди-но сюди!», маючи на меті відвернути його від пустощів;
- 2) «Іди-но сюди!» для заохочення;
- 3) «Іди-но сюди!», щоб попросити його допомогти у якійсь справі.

Після виконання завдання, студенти спільно аналізували особливості підтексту кожного звертання.

Сутність вправи «Хей, друже», спрямованої на розвиток наважливішого атрибуту викладача фізичної культури ПТНЗ – командного голосу, полягала в тому, що потрібно було покликати незнайому людину окликом «Хей, друже», так щоб вона обернулася та зреагувала [146, с. 153].

За нашими спостереженнями виконання описаних вправ розвивало навички невербальної поведінки студентів, і в деякій мірі, розкривла індивідуальний стиль їхнього професійно-педагогічного спілкування.

Пріоритетними напрямками самостійної роботи у рамках цієї теми визначено підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до участі у практичних заняттях шляхом самостійного опрацювання пунктів плану лекції з використанням матеріалів Інтернету, зокрема, опрацювання книги К. Станіславського «Робота актора над собою».

Наступним елементом, освітньо-професійної програми, спрямованим на підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, став **модуль** «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)».

Модуль інтегрував дві теми. Першою з яких стала тема «Організація фізичного виховання у ПТНЗ», яка інтегрувала 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять та 9 год. самостійної роботи.

Лекція «Особливості організації фізичного виховання у ПТНЗ» проходила за таким планом: мета фізичного виховання у ПТНЗ; структура навчального процесу з фізичного виховання у ПТНЗ; зміст фізичного виховання у ПТНЗ; особливості оцінювання навчальних досягнень з фізичної культури учнів ПТНЗ.

Подання матеріалу на цій лекції носило «мозаїчно-образний» характер, спрямований на підведення студентів до необхідних узагальнень. Для цього використовувалися різноманітні зорові ряди (слайди, відеофрагменти, схеми тощо).

Засвоєнню студентами лекційного матеріалу сприяло перше практичне заняття теми, на якому вони вивчали документи, що регламентують процес фізичного виховання у ПТНЗ. Зокрема, кожен із студентів для роботи отримував теку, до якої входили: Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998) [171]; Лист МОН України «Про затвердження Навчальної програми з фізичної культури для професійно-технічних навчальних закладів МОН України» (2013) [84]; Накази МОН України «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп продовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» (2002) [105], «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» (2011) [104],

«Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» (2005) [112], «Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних навчальних закладах» (2002) [111], «Про затвердження Положення про Всеукраїнську координаційно-методичну раду з питань розвитку фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в професійно-технічних навчальних закладах» (2011) [106], «Про затвердження Правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах» (2010) [108], «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» (2005) [107], «Про нормативні документи з фізичного виховання» (1998) [110], «Про затвердження тестів і нормативів для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» (2016) [109], спільний наказ МОН та МОЗ України «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» (2009) [202]; Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10–11 класи (2015) [224].

Завдання практичного заняття полягало у вивченні цих документів з наступним складанням звіту-конспекту у якому мали бути висвітлені такі питання:

1. Яким документом регламентується кількість учнів у групі на заняттях з фізичного виховання у ПТНЗ, а також на основі якого документу здійснюється поділ на групи для вивчення предмету «Фізична культура»?

2. За якими видами діяльності може здійснюватися оцінювання навчальних досягнень учнів на заняття з фізичної культури у ПТНЗ?

3. Окремо чи ні для дівчат і юнаків здійснюється вивчення предмета «Фізична культура» у ПТНЗ?

4. На основі яких критеріїв відбувається оцінювання за предметом «Фізична культура» учнів ПТНЗ під час здійснення тематичного, семестрового чи річного оцінювання?

5. На основі яких критеріїв відбувається відбір варіативних модулів програми з предмету «Фізична культура»?

6. Чи можуть викладачі предмету «Фізична культура» у ПТНЗ використовувати авторські системи нарахування «бонусних» балів?

У результаті виконання цього завдання майбутні бакалаври фізичної культури і спорту, з одного боку, удосконалювали навички аналізу нормативних документів, а з іншого – визначали ключові моменти, пов'язані зі специфікою організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ.

На другому практичному занятті в межах теми «Організація фізичного виховання у ПТНЗ» майбутні бакалаври фізичної культури і спорту опрацьовували освітні навчальні програми з фізичної культури у ПТНЗ [39; 102; 186], а також типові річні плани з цього предмету.

Результатом опрацювання стало усвідомлення студентами механізмів планування процесу фізичного виховання учнів ПТНЗ, а також уявлення про найбільш типовий зміст цього процесу.

Студенти із задоволенням включалися до виконання поставлених завдань, демонструючи при цьому високий рівень активності і зацікавленості впродовж всього практичного заняття.

Самостійна робота у рамках цієї теми полягала у складенні освітньої навчальної програми з фізичної культури для окремих спеціальностей ПТНЗ (які було вибрано жеребкуванням) на основі заздалегідь підготовленого викладачем електронного шаблону. Також самостійна робота передбачала опрацювання наукових джерел [156].

Друга тема в межах модуля «Організація фізичного виховання у ПТНЗ» мала назву «Особливості самоорганізації професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури в ПТНЗ». Вивчення цієї теми передбачало 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять, 9 год. самостійної роботи.

У ході лекції на тему «Характеристика особистості викладача фізичної культури ПТНЗ» студентам було подано теоретичний матеріал про особистісні якості викладача фізичної культури ПТНЗ, а також про соціально-психологічні особливості учнівського контингенту ПТНЗ.

Лекція відбувалася за таким планом: особливості контингенту учнів ПТНЗ; особливості емоційно-вольової сфери викладачів фізичної культури ПТНЗ; психолого-педагогічні витоки та зовнішні ознаки авторитету викладача фізичної культури ПТНЗ; етичні аспекти професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури ПТНЗ.

Лекція проходила за класичною формою. Наприкінці лекції спонтанно почалося обговорення поданого матеріалу. При цьому, думки студентів щодо оптимального стилю професійно-педагогічної діяльності викладача фізичної культури ПТНЗ не співпали з суспільними імперативами щодо необхідності «гуманістичного» характеру педагогічної взаємодії між учнями ПТНЗ та викладачами. Вважаємо, що такий результат дискусії, перш за все, пов'язаний із соціальними і психологічними особливостями учнів ПТНЗ.

Перше практичне заняття в межах цієї теми було присвячено зустрічі із досвідченим викладачем фізичної культури ПТНЗ. За нашою думкою, це спілкування мало сприяти формуванню у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту адекватного професійного самовідношення, зокрема в аспекті їхньої готовності до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

Викладачу, якого ми запросили, пропонувалося схарактеризувати себе з таких позицій: соціальне оточення: сім'я, школа, друзі, тренери та ін.; професійний шлях; мотивація до професійних досягнень; реакція на стреси, найбільш приємні та неприємні події, пов'язані із професійною діяльністю; методи та засоби досягнення професійного успіху; стиль професійно-педагогічної діяльності; ціннісні орієнтації, етичні погляди.

За нашими спостереженнями, спілкування досвідченого викладача фізичної культури ПТНЗ з майбутніми бакалаврами фізичної культури і спорту

певною мірою підсилювало їхню мотивацію до навчання та кар'єрного зростання, орієнтувало їх на особистісний розвиток.

На другому практичному занятті у рамках теми студенти розробляли професіограму викладача фізичної культури ПТНЗ. Це відбувалося у мікрогрупах по 4-5 студентів. Наприкінці заняття кожна мікрогрупа презентувала результат своєї роботи.

Підсумком заняття стала професіограма, до якої увійшли професійні якості, що мали найбільш високий рейтинг. Тобто ті, які були відмічені у списках більшості мікрогруп і займали при цьому найбільш високі позиції за своєю значущістю.

Вважаємо, що на цьому занятті студенти отримали уявлення про ідеальний образ викладача фізичної культури ПТНЗ, а також замислилися над цілями та засобами своєї професійної самореалізації.

Самостійна робота за темою полягала в осмисленні інформації й методичних матеріалів, отриманих на практичних заняттях, а також евристичному пошуку інформації в Інтернеті для уточнення положень нормативних документів. Окрім того, студентам пропонувалося ознайомитися із науковими джерелами, що стосується агресивних проявів в учнів ПТНЗ [88].

Наступним компонентом освітньої програми, що відтворював авторські концептуальні ідеї щодо модифікації професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту, став модуль «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)».

Першою темою цього модулю стала тема «Завдання фізичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів». Її вивчення передбачало 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять, 9 год. Самостійної роботи.

Лекція «Сутність професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ПТНЗ», яка була проведена у межах цієї теми, відбувалася за таким планом: поняття професійно-прикладної фізичної підготовки; мета професійно-прикладної фізичної підготовки; місце професійно-прикладної фізичної

підготовки у процесі фізичного виховання учнів ПТНЗ; групи професій і зміст професійно-прикладної фізичної підготовки.

Лекція проходила у традиційній лінійній формі з використанням дидактичного матеріалу – структурної схеми взаємозв'язку основних понять теми, яка була роздана студентам перед початком заняття.

Такий підхід дозволив упорядкувати уявлення студентів про професійно-прикладну фізичну підготовку, а також дещо спростив викладачеві завдання пояснення нового матеріалу.

На першому практичному занятті у рамках цієї теми майбутні бакалаври фізичної культури і спорту знайомилися з існуючими програми прикладної фізичної підготовки. Зокрема, з інформаційно-методичною системою «Здоров'я з голочки», описаною у дисертації Н. Голованової [30].

На другому практичному занятті завданням майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту було складання плану-конспекту заняття з фізичної культури у ПТНЗ з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності різних груп учнів ПТНЗ.

При цьому напрямки цієї діяльності (шахтарі та працівники гірничо-рудної промисловості; будівельники, зварники, газорізники; механізатори, механіки та водії різних видів транспорту; верстатники; працівники важкої промисловості; робітники водного транспорту; робітники легкої промисловості, працівники сфери соціального обслуговування; представники професій тонких ручних робіт тощо) обиралися студентами за жеребкуванням.

Самостійна робота за темою полягала в опрацюванні методичних матеріалів, отриманих на лекціях та практичних заняттях, а також (частково) у роботі над планом-конспектом заняття з фізичної культури у ПТНЗ.

Другою темою модуля стала тема «Зміст професійно-прикладної фізичної підготовки для роботи у різних галузях». Тема інтегрувала 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять, 9 год. самостійної роботи.

Лекція «Зміст професійно-прикладної фізичної підготовки для роботи у різних галузях», яка була проведена у межах цієї теми, відбувалася за таким

планом: характеристика груп професій і змісту професійно-прикладної фізичної підготовки до них; особливості розвитку рухових якостей у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки; особливості розвитку особистісних якостей у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки.

Лекція проходила за традиційною формою.

На практичних заняттях теоретичні положення мали продовження у виконанні спеціальних завдань.

На першому такому занятті, проведеному у рамках цієї теми, відбувалася робота зі спеціальними картками: на одних картках були вказані назви груп професій, на інших – завдання професійно-прикладної фізичної підготовки (Додаток Д). Це завдання розроблено на основі аналізу наведеного в табл. А.1 (Додаток А).

Завдання студентів полягало у знаходженні «правильних пар», тобто суміщення карток таким чином, щоб групі професій на одній картці відповідали адекватні завдання професійно-прикладної фізичної підготовки на іншій картці.

За нашим спостереженнями, встановлення відповідності між групами професій та завданнями ППФП сприяло поглибленню знань про зміст професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ПТНЗ.

У межах другого практичного заняття майбутні бакалаври фізичної культури і спорту проходили тестування, метою якого було виявлення «слабких місць» у знаннях із теорії та методики професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ПТНЗ.

Студенти відповідали на запитання розроблених автором тестів, які безпосередньо стосувалися специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ та особливостей професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти з різних галузей (Додаток Б.2).

Це тестування виконувало у нашому дослідженні подвійні функції: з одного боку, воно давало змогу студентам усвідомити наявний рівень професійних знань і виступало основою для їхньої рефлексії, а з іншого – давало нам дані для дослідно-експериментальної роботи.

Самостійна робота за темою полягала в роботі з матеріалами Інтернету для підготовки до тестування.

Ще одною складовою освітньо-професійної програми, безпосередньо спрямованою на підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ став змістовий модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ» дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології (5–7-й семестр)».

Першою темою модулю була тема «Характеристика вправ та засобів фізичного виховання за групами спеціальностей». Тема інтегрувала 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять, 9 год. самостійної роботи.

Лекція «Інноваційні засоби прикладної фізичної підготовки» проходила за таким планом: огляд програм рухової активності з точки зору завдань професійно-прикладної фізичної підготовки; огляд тренажерних пристроїв для розвитку професійно важливих рухових та особистісних якостей; основи складання програм самостійного розвитку професійно важливих рухових та особистісних якостей; основи саморегулювання фізичного стану працівників різних галузей.

Завдання першого практичного заняття, проведеного у рамках цієї теми був аналіз фітнес програм, розрахованих на спортивний зал у контексті завдань професійно-прикладної фізичної підготовки робітників різних груп професій. За допомогою жеребкування студенти визначали зі списку групу професій для подальшої роботи. Обравши групу, аналізували відповідні завдання і рекомендовані програмою засоби професійно-прикладної фізичної підготовки. Після цього, працюючи з матеріалами Internet, добирали фітнес програми, які б найбільш точно співвідносилися із завданнями професійно-прикладної підготовки для обраної групи професій.

Кожний студент мав визначити 3 фітнес програми. Він також повинен був бути готовим обґрунтувати свій вибір у заключній частині цього практичного заняття.

Прикладами визначених студентами фітнес програм були: для професій водного транспорту, важкої промисловості та будівничої галузі – функціональний тренінг (FT Outdoor); для професій тонких ручних робіт – «Розумне тіло» (Body&Mind); для професій сфери соціального обслуговування – кі-бо аеробіка, тощо.

Виконуючи завдання цього практичного заняття майбутні бакалаври фізичної культури і спорту виявляли ініціативу та проявляли значний інтерес. Вважаємо, що це практичне заняття було корисним у плані розвитку здатності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до арсеналу вправ, що можуть бути корисними при розробленні програм фізичного виховання під час професійно-педагогічної діяльності.

На другому практичному занятті у межах цієї теми майбутні бакалаври фізичної культури і спорту аналізували фітнес програми на свіжому повітрі (скандинавська ходьба (Nordic walking), оздоровчий біг (Jogging) та ін.). Завдання було таким самим, як і на попередньому занятті.

Слід відзначити, що різноманітність програм створює проблеми в дозуванні рухових навантажень, оскільки ці програми істотно відрізняються одна від одної, перш за все, величиною тренувальної дії на організм того, хто займається. Тому, фінальна частина другого практичного заняття, окрім обґрунтування студентами обраних програм, передбачала приділення уваги дозуванню рухових вправ.

Самостійна робота за темою полягала в узагальненні інформації Internet, отриманої на практичних заняттях у формі своєрідного електронного (MS Word) методичного посібника, що містив би інформацію про фітнес програми і їхнє співвідношення з завданнями професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ПТНЗ, структурованого у відповідності до уявлень здобувача освіти про зручність користування. Таким чином, після практичних занять у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту залишилася добірка матеріалів, як можна було використовувати у самостійній професійно-педагогічній діяльності в умовах ПТНЗ.

Друга тема модулю – «Закордонний досвід фізичного виховання у професійній освіті», інтегрувала 2 год. лекцій, 4 год. практичних занять, 9 год. самостійної роботи.

Лекція «Фізичне виховання у професійній освіті у країнах Європи, Америки та Азії» проходила за таким планом: зміст процесу фізичного виховання: досвід США, досвід Європи, досвід Японії, досвід Китаю. Особливості контингенту здобувачів професійної освіти у країнах світу.

На першому та другому занятті у рамках цієї теми майбутні бакалаври фізичної культури і спорту працювали з дидактичним комплексом – текою з інформаційними файлами, які інформували про особливості занять з фізичної культури у професійно-технічних закладах різних країнах. Тека мала три розділи: Європа, Азія, Америка.

Завданням майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту було скласти конспект, у якому були б відображені такі питання:

1. Які заклади у досліджених країнах готують кваліфікованих працівників?
2. Яким чином відбувається мотивація до занять фізичною культурою та спортом у професійно-технічних закладах освіти за кордоном?
3. Якими є особливості професійно-прикладної фізичної підготовки у закордонних закладах професійно-технічної освіти?
4. Як відбувається підготовка викладачів фізичної культури для роботи у закладах професійно-технічної освіти за кордоном?

Ця робота продовжувалася і вдома.

На другому занятті теми студенти мали змогу задати викладачеві питання щодо технологій викладання фізичної культури у ПТНЗ. Організація цього завдання мала такий вигляд: викладач звертається до студентів з пропозицією у письмовій формі ставити запитання за певною темою. Декілька хвилин майбутні бакалаври фізичної культури і спорту формулювали запитання, відповідь на які їх цікавила найбільше, і передавали викладачеві, який сортував їх за змістом та важливістю. Після сортування викладач починав відповідати на питання у формі зв'язаного оповідання.

Після закінчення розповіді викладача, він ініціював дискусію метою якої було забезпечення зворотнього зв'язку із студентами.

Самостійна робота за темою полягала в опрацюванні матеріалів Internet для доповнення конспекту, який узагальнював досвід фізичного виховання у професійно-технічній освіті за кордоном.

Уміння й навички, набуті в аудиторній роботі обов'язково мають бути закріплені в умовах, близьких до майбутньої професійно-педагогічної діяльності. Тому, для встановлення безпосереднього зв'язку між теорією та практикою останнім компонентом освітньо-професійної програми, спрямованим на підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності, стала виробнича практика у 8-му семестрі, яка проходила у ПТНЗ м. Запоріжжя.

На цій практиці студенти виконували функції помічника викладача з фізичної культури. Зокрема, готували плани-конспекти занять, брали участь у проведенні спортивно-оздоровчих заходів, виконували окремі завдання адміністрації ПТНЗ.

Відмітимо, що на заняттях, які проводили студенти-практиканти, робився відеозапис їх дій з подальшим аналізом. Вважаємо, що це було дійовим засобом підвищення самооцінки студентів. При цьому аналіз відеозапису давав майбутнім бакалаврам фізичної культури і спорту змогу отримувати цінний документальний матеріал для співвідношення власної та еталонної професійно-педагогічної діяльності, що давало підстави для їхнього саморозвитку.

Пріоритетними напрямками самостійної роботи в межах практики була підготовка до проведення навчальних занять з фізичної культури, спортивно-оздоровчих заходів, а також складання підсумкового звіту з виробничої практики у ПТНЗ.

Також, важливою складовою цієї практики стала участь студентів у діагностичних заходах, що проводилися у рамках нашої дослідницької роботи.

Зокрема, на практиці відбувалося оцінювання експертами проведення майбутніми бакалаврами фізичної культури та спорту занять з фізичної

культури у ПТНЗ. Експертами при цьому виступали викладачі фізичної культури ПТНЗ, у яких студенти проходили практику (зміст методики експертної оцінки розкрито у підрозділі 3.1 та в додатку Б.4).

На нашу думку, не зважаючи на організаційні труднощі, експертне оцінювання практикантів викладачами ПТНЗ стало доцільним і ефективним засобом діагностики готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ.

Також на цій практиці відбулося оцінювання професійних якостей студентів-практикантів учнями ПТНЗ з використанням розробленої автором анонімною анкети (детальніше її описано у підрозділі 3.1 та додатку Б.5).

Вважаємо, що таке оцінювання виявилось одним з найбільш інформативних діагностичних засобів у нашому дослідженні, оскільки учні ПТНЗ, у силу анонімності анкетування, давали достатньо об'єктивну характеристику студентам-практикантам.

Останнім діагностичним засобом, використаним під час практики, стали шкали опитувальника В. Ковальчука (Додаток Б.1).

Бланки шкал опитувальника, а також пояснення щодо їх заповнення майбутні бакалаври фізичної культури та спорту отримували на останньому тижні практики. Самі бланки студенти заповнювали вдома, у режимі самостійної роботи і мали їх повернути заповненими разом із звітними документами з практики.

За нашими спостереженнями, виявлення наявного стану професійних знань та рівню розвитку професійно важливих особистісних якостей ініціювало у студентів мотивацію і рефлексію, стимулювало в них потребу до професійного зростання.

Вважаємо, що загальним результатом організації освітнього процесу майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту, які належали до експериментального ЗВО, стало досягнення запланованих результатів навчання в аспекті готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ. Підтвердженню цього припущення присвячений наступний підрозділ дисертації.

3.3. Організація педагогічного експерименту та аналіз його результатів

Для перевірки ефективності авторських інновацій з підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ проведено педагогічний експеримент, у процесі організації якого було:

- обґрунтовано дизайн і план експерименту;
- визначено вихідний рівень готовності здобувачів освіти до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ;
- впроваджено в експериментальній групі авторські іновації, спрямовані на підвищення якості підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ;
- визначено кінцевий рівень готовності здобувачів освіти до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ;
- проаналізовано результати експерименту та сформульовано висновки дослідження.

У наукових джерелах відзначається, що дизайн експерименту має описувати:

- кількість груп;
- кількість незалежних змінних і варіантів їх прояву;
- тип шкали вимірювання незалежних змінних;
- методи збору експериментальних даних;
- місце та умови проведення експерименту;
- особливості організації експериментального впливу [33].

У той же час, експериментальний план, як складова частина дизайну експерименту, має відображати проект, задум і тактику експериментального дослідження, втілені в конкретну систему операцій. При цьому вважається, що методи планування експерименту дозволяють мінімізувати кількість

необхідних дослідів, встановити раціональний порядок і умови проведення вимірювань у залежності від потрібної точності результатів [116].

Виходячи зі сказаного вище у загальному вигляді дизайн нашого дослідження мав такий вигляд [78; 196; 179]:

1. Педагогічний експеримент проходив в три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний.

2. Дослідженню підлягали дві групи експериментальна (далі ЕГ) і контрольна (КГ). В ЕГ були студенти Класичного приватного університету, КГ – Запорізького національного університету.

3. ЕГ і КГ вирівнювалися за параметром статі. Кількість здобувачів освіти у кожній вибірці – 21 студент (10 – дівчата, 11 – юнаки). Загалом вимірюваннями в межах експерименту охоплено 42 студенти.

4. Залежною змінною (результативною ознакою) виступали готовність майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ та її компоненти.

5. Незалежною змінною – педагогічні умови формування готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, як впроваджувалися на формувальному етапі експерименту в ЕГ.

6. Оцінка сформованості компонентів і готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ вимірювалася за порядковою шкалою на основі індексу, що був визначений з використанням авторського інструментарію.

7. Обраний експериментальний план передбачав вимірювання готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ у незалежних вибірках (ЕГ і КГ) на початку дослідження, а також наприкінці дослідження – після впровадження в одному з них авторських методичних напрацювань. Зокрема, ЕГ і КГ вимірювання результативної ознаки проводилося у 2016 та у 2020 рр.

8. На основі отриманих даних, встановлювалася наявність відмінностей між здобувачами освіти експериментальної і контрольної груп на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту, а також порівнювалася динаміка змін в сформованості готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ. Одночасно порівнянню підлягала й сформованість компонентів цієї готовності.

Перевірка ефективності авторської технології проводилася відповідно з описаними вище дизайном дослідження та експериментальним планом. Зокрема, в ЕГ і КГ було проведено два виміри готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ: у 2016 та у 2020 роках.

Дані, отримані на констатувальному етапі експерименту подані в табл. В.1 (Додатку В).

Переведення індексу сформованості готовності до професійно-педагогічної діяльності та її компонентів до рівневої шкали, продемонструвало тотожність цих груп (рис. 3.2). За мотиваційно-ціннісним, операційно-діяльнісним і оцінно-результативним компонентами розподіли за рівнями сформованості в обох групах майже ідентичні. Лише за когнітивно-змістовим компонентом КГ краща за ЕГ. Однак, ця різниця нивелюється після отримання рівня сформованості готовності, що демонструє гістограма розподілу (рис. 3.3). Як видно з рис. 3.3, в КГ на констатувальному етапі дослідження, 8 студентів мали низький рівень готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ (38,1%). Середній рівень – у 6 (28,6%), достатній – у 7 (33,3%) студентів. В ЕГ низький рівень виявлено у 8 (31,8%) студентів, середній – у 7 (33,3%) і достатній – у 6 (28,6%) студентів. Високий рівень не продемонстрував жоден студент в обох групах.

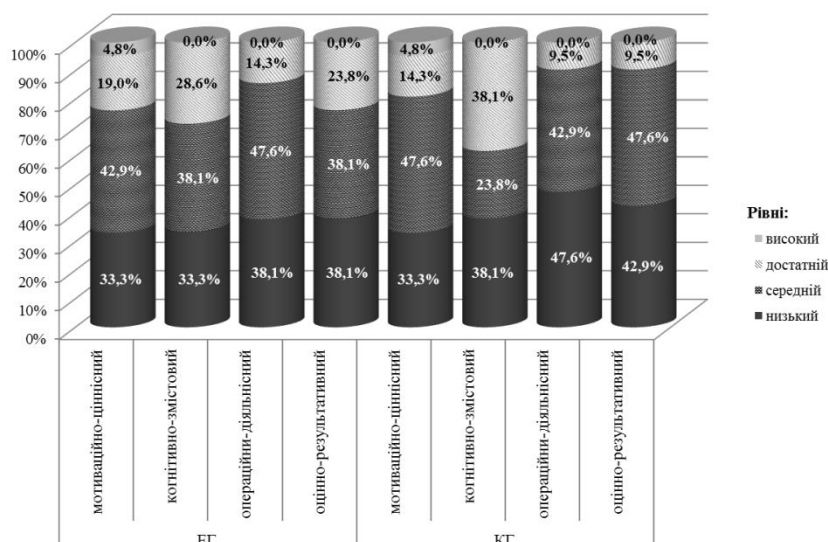

Рис. 3.2. Гістограма розподілу студентів ЕГ і КГ за рівнями сформованості компонентів готовності на констатувальному етапі експерименту

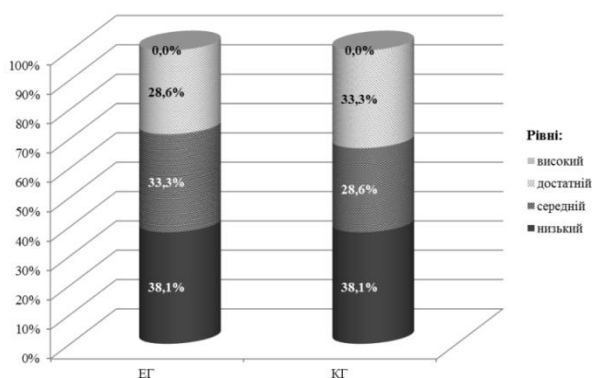

Рис. 3.3. Гістограма розподілу студентів ЕГ і КГ за рівнями сформованості готовності на констатувальному етапі експерименту

Отримані описові показники (середнє, дисперсія, стандартне відхилення, мода, медіана) також засвідчили подібність двох груп (табл. В.3, Додаток В).

Утім, ці результати не можуть бути свідченням відсутності розбіжностей між цими групами, тому ми скористалися перевіркою статистичних гіпотез.

Зважаючи на кількісне наповнення груп (по 21 здобувачу освіти) для встановлення відмінностей (або їх відсутності) між двома групами використано U-критерій Манна-Уїтні, що відноситься до непараметричної альтернативи t-критерію Стюдента для незалежних вибірок [191].

Спочатку була сформульована повна сукупність гіпотез (нульова і альтернативна):

H_0 : на констатувальному етапі експерименту рівень індекса сформованості готовності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного компонента готовності) в КГ не нижче ніж ЕГ;

H_1 : на констатувальному етапі експерименту рівень індекса сформованості готовності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного компонента готовності) в КГ нижче ніж ЕГ.

Обробка даних здійснювалася з використанням програми Statistica 10 [241]. Отримані результати (табл. 3.4) довели, що за індексом сформованості всіх компонентів готовності та готовності в цілому рівень КГ не нижче ЕГ.

Таблиця 3.4

Результати порівняння індексів сформованості готовності та її компонентів за результатами констатувального етапу експерименту

Компонент	Довірчий інтервал середнього		U	р-значення	Статистична гіпотеза
	КГ	ЕГ			
Мотиваційно-ціннісний	[0,35;0,48]	[0,32;0,47]	211	0,821	H_0
Когнітивно-змістовий	[0,35;0,51]	[0,33;0,47]	206,5	0,734	H_0
Операційно-діяльнісний	[0,32;0,41]	[0,33;0,47]	191,5	0,473	H_0
Оцінно-результативний	[0,33;0,41]	[0,33;0,41]	190	0,450	H_0
Готовність	[0,34;0,44]	[0,35;0,42]	215,5	0,910	H_0

Результати перевірки гіпотез в програмі Statistica 10 наведені в табл. В.4 (Додаток В).

За результатами контрольного етапу експерименту (табл. В.5, Додаток В) була реалізована та сама процедура, що й на констатувальному етапі.

Розподіли студентів за рівнями сформованості компонентів готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ розрізнялися (рис. 3.4).

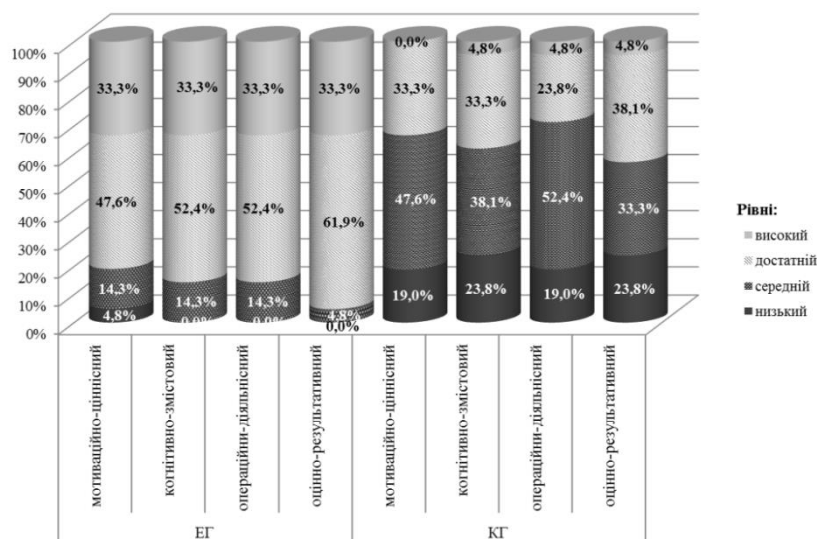

Рис. 3.4. Гістограма розподілу студентів ЕГ і КГ за рівнями сформованості компонентів готовності на контрольному етапі експерименту

А за сформованістю готовності (рис. 3.5) в КГ було 2 студенти (9,5%) з низьким рівнем, 11 (52,4%) – з середнім, 8 (38,1%) – з достатнім. Натомість результати ЕГ були такими (рис. 3.5): з низьким рівнем жодного студента, з середнім – 2 (9,5%), з достатнім – 12 (57,1%), з високим – 7 (33,3%) студентів.

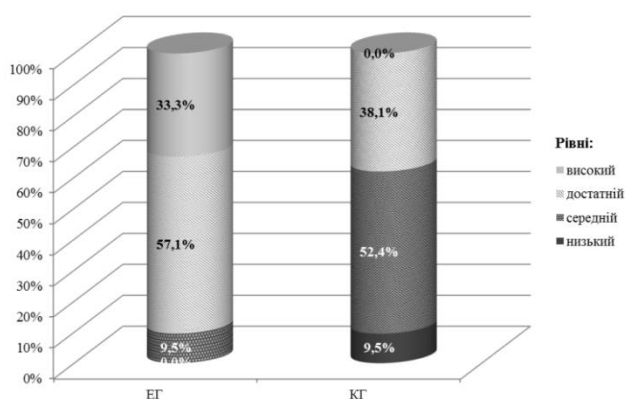

Рис. 3.5. Гістограма розподілу студентів ЕГ і КГ за рівнями сформованості готовності на контрольному етапі експерименту

Середні значення індексів сформованості компонентів і готовності (табл. В.7, Додаток В) в ЕГ значно більші ніж в контрольній. Так, середні значення індексів сформованості компонентів готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ в ЕГ такі: мотиваційно-ціннісний компонент – 0,62,

когнітивно-змістовий – 0,64, операційно-діяльнісний – 0,66, оцінно-результативний – 0,66. А в КГ: мотиваційно-ціннісний компонент – 0,45, когнітивно-змістовий – 0,47, операційно-діяльнісний – 0,44, оцінно-результативний – 0,47. Середнє значення індексу сформованості готовності в ЕГ – 0,64, а в КГ – 0,46.

Для порівняння груп за допомогою U-критерію Манна-Уїтні сформульована повна сукупність гіпотез:

H_0 : на контрольному етапі експерименту рівень індекса сформованості готовності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного компонента готовності) в КГ не нижче ніж ЕГ;

H_1 : на контрольному етапі експерименту рівень індекса сформованості готовності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного компонента готовності) в КГ нижче ніж ЕГ.

Отримані результати довели, що за індексом сформованості всіх компонентів готовності та готовності в цілому рівень КГ нижче ЕГ (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Результати порівняння індексів сформованості готовності та її компонентів за результатами контрольного етапу експерименту

Компонент	Довірчий інтервал середнього		U	р-значення	Статистична гіпотеза
	КГ	ЕГ			
Мотиваційно-ціннісний	[0,40;0,51]	[0,54;0,70]	99,5	0,002	H_1
Когнітивно-змістовий	[0,40;0,54]	[0,56;0,71]	105	0,004	H_1
Операційно-діяльнісний	[0,39;0,50]	[0,59;0,73]	55,5	0,000	H_1
Оцінно-результативний	[0,41;0,54]	[0,60;0,72]	66,5	0,000	H_1
Готовність	[0,41;0,51]	[0,58;0,71]	72	0,000	H_1

Результати перевірки гіпотез в програмі Statistica 10 наведені в табл. В.8 (Додаток В).

Додатково за допомогою U-критерію Манна Уїтні ми провели порівняння змін, що сталися в ЕГ і КГ (порівняли різницю між результатами діагностики на контрольному і констатувальному етапах).

Повна сукупність гіпотез:

H_0 : зміни індекса сформованості готовності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного компонента готовності) в КГ не нижче ніж ЕГ;

H_1 : зміни індекса сформованості готовності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного компонента готовності) в КГ нижче ніж ЕГ.

Отримані результати довели, що за індексом сформованості всіх компонентів готовності та готовності в цілому рівень КГ нижче ЕГ (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Результати порівняння індексів сформованості готовності та її компонентів за результатами контрольного етапу експерименту

Компонент	Сума рангів ЕГ	Сума рангів КГ	U	p- значення	Статистична гіпотеза
Мотиваційно-ціннісний	249	654	18	0,000	H_1
Когнітивно-змістовий	234	669	3	0,000	H_1
Операційно-діяльнісний	262	641	31	0,000	H_1
Оцінно-результативний	281	622	50	0,000	H_1
Готовність	236	667	5	0,000	H_1

Результати перевірки гіпотез в програмі Statistica 10 наведені в табл. В.9 (Додаток В).

У результаті проведення педагогічного експерименту встановлено наступне:

– порівняння майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту на констатувальному етапі експерименту довело відсутність розбіжностей між студентами ЕГ і КГ;

– результати контрольного довели наявність відмінностей між цими групами за розподілами і за середніми значеннями індексів сформованості

готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ та компонентів цієї готовності;

– статистична перевірка за U-критерієм Манна-Уїтні довела існування значущих розбіжностей (на рівні $p < 0,05$) між КГ і ЕГ, а також достовірність змін, що сталися в ЕГ у порівнянні з КГ.

Отже, результати педагогічного експерименту засвідчили, що в експериментальній групі, на відміну від контрольної, процес формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ проходив більш ефективно, підтверджуючи тим самим дієвість авторських методичних напрацювань і ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності.

Висновки до третього розділу

1. У розділі розроблена система оцінювання готовності майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, що інтегрує:

– цільові орієнтири очікуваних результатів підготовки – сформованість мотиваційно-ціннісного, когнітивно-змістового, операційно-діяльнісного і оцінно-результативного компонентів;

– засоби оцінювання – тести знань; методику експертного оцінювання професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів викладачами ПТНЗ на практиці; систему оцінювання виконання ситуаційних завдань; анонімну анкету з оцінювання професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів здобувачами освіти на практиці; стандартизовані методики («Рівень професійної спрямованості студента», «Рівень педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ», «Комунікативні та організаторські

схильності», «Педагогічна рефлексія», «Самооцінка здатності до самоосвіти й саморозвитку особистості»);

– інструмент «Визначення індексу готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ» на основі Excel;

– порядок заходів оцінювання.

2. Відмінності між контрольним та експериментальним ЗВО забезпечувалися модифікацією освітнього процесу за рахунок поетапного засвоєння здобувачами освіти змісту таких компонентів освітньої програми:

– змістовий модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ» дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології (5-7-й семестр)»;

– змістовий модуль «Артистичні засади педагогічної майстерності» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр);

– змістовий модуль «Педагогічні ситуації» дисципліни «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (7-й семестр);

– змістовий модуль «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)»;

– змістовий модуль «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ» дисципліни «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ (8-й семестр)»;

– практика у ПТНЗ в якості помічника викладача (8-й семестр).

3. У ході педагогічного експерименту з'ясовано, що:

– на початку експерименту між КГ і ЕГ існують лише випадкові відмінності;

– на контрольному етапі експерименту ці групи розрізнялися за розподілами за рівнями сформованості готовності та її компонентів;

– статистична перевірка достовірності змін у рівні сформованості готовності майбутніх бакалаврів майбутніх бакалаврів фізичної культури та спорту між результатами, отриманими на констатувальному і контрольному етапах педагогічного експерименту, за U-критерієм Манна-Уїтні довела, що в ЕГ достовірно (на рівні $p < 0,05$) підвищився рівень цієї готовності, натомість в КГ такого підвищення зафіксовано не було.

Отримані результати свідчать про ефективність авторських методичних напрацювань та організаційно-педагогічних умов.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях автора [131; 136; 138; 139].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі подано теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення наукової проблеми формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ. Отримані результати свідчать, що поставлену мету досягнуто, і надають змогу сформулювати такі висновки.

1. Фізична культура є невід'ємним складником загальнолюдської культури, одним із визначальних чинників здоров'я нації та прогресивного поступу держави. Завдання викладача фізичної культури – стати організатором і координатором такої спільної діяльності учнів, педагогів, медиків, психологів та батьків учнів, яка б допомагала кожному з них усвідомлювати здоров'я й розвинені фізичні якості як цінність та особистісну мету, обирати здоровий спосіб життя й гуманістично спрямовані професійні та особистісні цілі. Утім, у підготовці бакалаврів з фізичної культури та спорту не враховують специфіки роботи в сучасних професійно-технічних навчальних закладах, психолого-педагогічних особливостей контингенту учнів ПТНЗ та чинників, що впливають на професійну діяльність педагога в закладах фахової передвищої освіти. На сучасному етапі спостерігається недосконалість квазіпрофесійних засобів підготовки майбутніх викладачів фізичної культури до роботи в умовах ПТНЗ, відсутні надійні та оперативні методи встановлення рівня готовності до професійно-педагогічної діяльності. До основних чинників впливу на професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури та спорту в умовах ПТНЗ належать такі: необхідність урахування виховного впливу того трудового колективу, в якому учні проходять виробниче навчання чи виробничу практику, усіх особливостей контингенту учнів ПТНЗ та інженерно-педагогічного колективу; специфіка виховної роботи в ПТНЗ, яка найчастіше пов'язана з перевихованням або з усуненням проявів девіантної поведінки учнів майбутніх носіїв робітничих професій; необхідність формування правил і норм поведінки учнів – майбутніх носіїв робітничих професій у фахово спрямованому середовищі.

2. Вивчення термінологічної основи дослідження надало змогу уточнити значення понятійного конструкта «готовність майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ» як інтегративного комплексу знань (фахових у галузі фізичної культури та спорту, психолого-педагогічних); спеціальних фізкультурно-спортивних умінь і здібностей; навичок методичної, організаційної, спортивно-оздоровчої, виховної, просвітницької, аніматорської роботи; особистісного прагнення та психофізичної здатності працювати з учнівською молоддю в ПТНЗ.

У структурі готовності майбутнього викладача ПТНЗ з фізичної культури до професійно-педагогічної діяльності виділено:

– у мотиваційно-ціннісному компоненті – самомотивацію професійно-педагогічної діяльності; сформовану систему професійних і педагогічних цінностей; психофізіологічну спрямованість на педагогічну діяльність в умовах ПТНЗ;

– у когнітивно-змістовому компоненті – теоретичні й технологічні знання з фізичної культури та спорту й педагогіки; інтегровані знання щодо організації оздоровчої та просвітницької роботи; знання специфіки викладання фізичної культури в ПТНЗ;

– в операційно-діяльнісному компоненті – розвиненість професійних умінь та педагогічних навичок; сформованість організаційних і комунікативних здібностей; конструктивні вміння та навички;

– в оцінно-результативному компоненті – інтелектуальний розвиток відповідно до вимог професійної діяльності; здатність до оцінювання власної професійно-педагогічної діяльності, внесення до неї коректив; здатність до прогнозування результатів своєї діяльності.

Система оцінювання рівня сформованості готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності включає тестування знань студентів; оцінювання експертами їхніх дій у квазіпрофесійній діяльності за визначеними параметрами; діагностику

професійно-особистісних якостей студентів із використанням стандартизованих опитувальників та анкет.

3. Процес підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ пов'язаний з реалізацією таких організаційно-педагогічних умов:

– моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проєкцією на роботу в умовах ПТНЗ;

– інтеріоризація емоційно-ціннісних позицій успішних майстрів виробничого навчання засобами недирективного впливу;

– організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією в практику роботи в ПТНЗ.

4. Реалізація цих умов підпорядкована моделі педагогічного процесу, що включає цільовий, організаційно-методологічний, змістово-реалізаційний і результативний блоки, кожен з яких має своє змістове наповнення.

Цільовий блок передбачає досягнення мети (формування в майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ) шляхом вирішення завдання – досягнення високого або достатнього рівня цієї готовності.

Стрижнем організаційно-методологічного блоку є комплекс організаційно-педагогічних умов, які реалізуються завдяки дотриманню методологічних підходів та дидактичних принципів.

Основне навантаження в процесі підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту несе змістово-реалізаційний блок. Усі його елементи (етапи, форми, методи й засоби) спрямовані на формування готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, яка є змістом цієї підготовки.

Результативний блок є логічним завершенням усього педагогічного процесу й покликаний створити умови для комплексного оцінювання визначених компонентів готовності майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ, а також

сприяння усвідомленню студентами своїх недоліків з метою подальшого професійного розвитку.

5. Педагогічний експеримент, який проходив за стандартною схемою, надав змогу:

– зіставити на констатувальному етапі дві відібрані групи й довести їх однорідність;

– здійснити візуальний аналіз гістограм розподілу студентів двох груп за рівнями сформованості в них готовності до професійно-педагогічної діяльності та впевнитися в розбіжностях між ними на користь ЕГ;

– порівняти середні значення індексів сформованості компонентів готовності, які в ЕГ були значно вищі, ніж у контрольній (мотиваційно-ціннісний компонент: ЕГ – 0,62, КГ – 0,45; когнітивно-змістовий: ЕГ – 0,64, КГ – 0,47; операційно-діяльнісний: ЕГ – 0,66, КГ – 0,44; оцінно-результативний: ЕГ – 0,66, КГ – 0,47);

– перевірити статистичні гіпотези за допомогою критерію Манна-Уїтні, що довело достовірність відмінностей між ЕГ і КГ на рівні значущості ($p \leq 0,01$).

Аналіз та інтерпретація отриманих результатів педагогічного експерименту підтвердили припущення про те, що впровадження організаційно-педагогічних умов у процес підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ зробить цей процес ефективнішим.

Проведене дослідження закладає основу для подальшого теоретичного та методичного пошуку ефективних методик підготовки інших майбутніх бакалаврів інших спеціальностей до професійно-педагогічної діяльності в умовах закладів ПТО. Отримані в дослідженні емпіричні дані щодо змісту готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ можуть стати основою для вдосконалення освітньо-професійних програм спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова В. В. Формирование профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры : дис .... канд. пед. наук : 13.00.08. Тирасполь, 2006. 180 с.
2. Ажиппо О. Ю. Теоретичні й методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 39 с.
3. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2010. 41 с.
4. Антоненко О. В. Підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання до інноваційної навчальної діяльності. *Електронний архів наукових публікацій Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2008. С. 77–81. URL: enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4197/1/Antonenko (дата звернення: 23.05.2019).
5. Атанов Г. А. Возрождение дидактики – залог развития высшей школы. Донецк : ДООУ, 2001. 160 с.
6. Балахничева Г. В., Заремба Л. В., Цьось А. В. Професійна майстерність учителя фізичного виховання. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.
7. Бахтин Ю. К. Факторы формирования здоровья человека и их значение. *Молодой ученый*. 2012. № 5. С. 397–400. URL : <https://moluch.ru/archive/40/4754/> (дата обращения: 01.07.2019).
8. Башавець Н. А. Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2012. Вип. 102. Т. 2. С. 324–326.

9. Бегидова С. Н. Теория и практика профессионально-творческого развития личности в процессе подготовки специалиста физической культуры и спорта : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Майкоп, 2001. 439 с.
10. Беликов В. А. Педагогические условия как цель педагогических исследований. *Проблемы образования и развития личности учащихся*. Магнитогорск : МаГУ, 2001. С. 69–73.
11. Бех І. Д. Виховання особистості (у 2-х томах). Книга 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
12. Бирка М. Ф. Розвиток професійної компетентності викладача інформаційних технологій професійно-технічного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 253 с.
13. Білінський А. М. Творче освітньо-інформаційне середовище як чинник розвитку особистості вчителя. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2012. №2. С. 15–21.
14. Боброва М. П. Дидактическая подготовка педагогических кадров дошкольных учреждений в контексте профессиональной деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Барнаул, 1997. 17 с.
15. Борытко Н. М. Пространство воспитания: образ бытия : монография / науч. ред. Н. К. Сергеев. Волгоград : Перемена, 2000. 225 с.
16. Буренко М. С. Формування фахових компетенцій майбутніх тренерів-викладачів у процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2012. 224 с.
17. Вакуленко В. М. Про роль ціннісного ставлення до професіоналізму педагогічних працівників. *Збірник наукових праць. Серія: Педагогічні та психологічні науки*. 2010. № 55. С. 8–11.
18. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посібник. Львів : Норма, 2005. 344 с.

19. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. №8. С. 1–6.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
21. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. 1992–2002* : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. Харків : ОВС, 2002. С. 301–310.
22. Вонсович В. П. Використання імітаційних технологій і прийомів у навчально-професійній діяльності студентів. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. № 126. С. 40–43. URL : http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu (дата зверення: 25. 04 2019).
23. Воробйов М. І., Круцевич Т. Ю. Практика в системі фізкультурної освіти : навч. посіб. Київ : Олімпійська література, 2006. 192 с.
24. Воронін Д. Питання готовності вчителів фізичної культури до професійної діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. праць. 2011. №. 2 (14). С. 23–25.
25. Воскобойник Т. А. Професійно-педагогічна компетентність майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34. С. 120–124.
26. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 44 с.
27. Гальперин П. Я. Лекции по психологии. Москва : КД «Университет»; Высшая школа. 2002. 400 с.
28. Генсерук Г. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2005. 226 с.

29. Глушко О. О. Суть психологічної готовності до професійної діяльності. *Вісник психології та спеціальної педагогіки*. URL: <http://psych.kiev.ua/nma-referats/flarefers/referat-147/lang-2/referatpart-4index.html> (дата звернення: 15.07.2019).
30. Голованова Н. Л. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх фахівців швейного виробництва з використанням інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Нац. ун-т фізичного виховання і спорту. Київ, 2017. 25 с.
31. Головань М. С. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія*. Ялта : РВВ КГУ, 2011. Вип. 31. Ч. 1. С. 203–211.
32. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
33. Горбунова В. В. Экспериментальная психология в схемах и таблицах. Ростов н/Д : Феникс, 2005. 184 с.
34. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання: досвід європейських країн. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 42. С. 39–50.
35. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). Київ : 2000. 417 с.
36. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1999. 42 с.
37. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті : монографія / за ред. Р. С. Гуревича. Львів : Вид-во «СПОЛОМ» 2012. 506 с.
38. Гурьев А. И. Межпредметные связи – теория и практика. *Наука и образование*. 1998. № 11. С. 204.

39. Гусев В. Л. Освітня робоча програма «Фізична культура I-III курс», групи ТУ. Рівень стандарту. Решетилівка: Решетилівський професійний аграрний ліцей імені І. Г. Боровенського», 2019. 55 с.
40. Демінська Л. О. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 11. С. 41–44.
41. Демінська Л. О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Луганськ, 2004. 20 с.
42. Демченко І. І. Імітаційне моделювання у квазіпрофесійній підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку* : електронний журнал. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n4_2009_st_2/ (дата звернення: 24. 03. 2019).
43. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький : ТУП, 2002. 334 с.
44. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. Москва : Изд-во РАГС, 1999. 392 с.
45. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
46. Драч І. І. Наукові основи компетентнісно орієнтованого управління професійною підготовкою майбутніх фахівців. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць. 2014. Вип. 119. С. 74–83.
47. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.
48. Дубовицкая Т. Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов. *Психологическая наука и образование*. 2004. №2. С. 82-86.

49. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности к педагогической деятельности. Москва : Политиздат, 1983. 356 с.
50. Дутчак М. Методологія формування системи спорту для всіх в Україні. *Парадигма здорового способу життя: духовні та фізичні компоненти*: матеріали II Міжнар. наук.-теор. конф. кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (Київ, 16–18 берез. 2010 р.). Київ : НУФВСУ, 2010. С. 33–38.
51. Енциклопедія освіти / голов. ред В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
52. Єрмакова З. І. Розвиток комунікативної компетентності викладачів професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2015. 336 с.
53. Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растяников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении. Москва, 1990. 104 с.
54. Заблоцька І. В. Готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг як педагогічна проблема. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. СХХХV (135). С. 90–97.
55. Забора А. В. Формування знань і навичок майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання» і «Гімнастика з методикою викладання» : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Львів, 2003. 24 с.
56. Загальні теоретичні положення керівництва процесом фізичного виховання. *Професійна діяльність фахівців з фізичної рекреації*. URL: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/fiz_reabil/classes_stud/uk/med/health/ptn (дата звернення: 09.04.2019).
57. Зайцева С. Н. Формирование индивидуального опыта творческой деятельности будущего учителя в процессе профессиональной подготовки (на примере учителя физической культуры) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 1991. 186 с.

58. Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: теорія та методика : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2012. 440 с.
59. Зеер Э., Сыманюк Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования. Высшее образование в России. 2005. №4. URL : <https://cyberleninka.ru/article/v/kompetentnostnyu-podhod-k-modernizatsii-professionalnogo-obrazovaniya> (дата звернення: 21.04.2019).
60. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Москва : Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.
61. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 22 с.
62. Зязюн І. А. Педагогіка добра і реалії : наук.-метод. посіб. Київ : МАУП, 2000. 312 с.
63. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 512 с.
64. Ильин Е. П. Психология воли. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 288 с.
65. Іваній І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Східноєвропейського нац. університету ім. Лесі Українки. Луцьк. 2013. № 1 (21). С. 43–47.
66. Ісаєва О. С. Формування культури іншомовного спілкування. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 32. С. 214–220.
67. Качалов А. В. Педагогические условия формирования творческой самостоятельности студентов педвуза. *Известия Уральского государственного университета*. 2009. № 1/2(62). С. 212–217.
68. Кашпур Т. О. Педагогічні умови підготовки майбутнього інженера-педагога до виховної діяльності в професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2011. 20 с.

69. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. 386 с.
70. Коваль В. В. Розвиток фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України (1950–1990 рр.) : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.01. Рівне, 2015. 264 с.
71. Ковальчук В. І. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2014. 460 с.
72. Козерук Ю. В. Формування рухових навичок учениць професійно-технічних навчальних закладів засобами фізичних вправ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2012. 246 с.
73. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
74. Кондрашова Л. В. Сборник педагогических задач : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1987. 144 с.
75. Коновальчук І. Сутність та зміст проектувально-педагогічних умінь. *Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. 2003. Вип. 11. С. 46–50.
76. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 828-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/828-2011-%D1%80/>(дата звернення: 29.04.2019).
77. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні. Київ : Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, 2004. 12 с.
78. Краевский В. В. Методология педагогического исследования. Самара : СГПИ, 1994. 408 с.

79. Кривильова О. А. Проектування психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Бердянськ, 2018. 547 с.
80. Кривошеєва О. І. Формування професійної етики майстрів виробничого навчання в професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2007. 265 с.
81. Кушнірук М. В. Формування культури професійної діяльності учнів у навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів технічного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
82. Лещенко Г. А. Формування позитивної мотивації школярів до систематичних занять фізичними вправами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Кривий Ріг, 2002. 18 с.
83. Лисицын Ю. П. Образ жизни как основа здоровья. Анализ факторов риска заболеваемости: проблемная статья. *Медицинская газета*. № 19 от 19.03.2010. С. 12.
84. Лист МОН України № 1/12-6294 від 05.08.2013 р. «Про затвердження Навчальної програми з фізичної культури для професійно-технічних навчальних закладів, Міністерством освіти і науки України». URL: http://vpu9.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=425:2010-03-24-05-23-30&catid=37:market&Itemid=70.
85. Лісовська О. М. Формування конкурентоспроможності майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти сфери послуг : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2018. 249 с.
86. Лук'янова Л. Б. Теорія і практика екологічної освіти у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 669 с.
87. Лучкина Т. В. Пути становлення профессионализма молодого учителя. *Педагогика*. 2013. №2. С. 74–79.

88. Лящ О. П. Психологічна профілактика агресивних проявів в учнів професійно-технічних навчальних закладів : дис. ... канд. психол. Наук : 19.00.07. Київ, 2006. 249 с.
89. Магин В. А. Контекст модернизации высшего профессионального физкультурного образования. *Теория и практика физической культуры*. 2005. № 4. С. 39–41.
90. Мазін В. М. Організація виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах (теоретико-методичний аспект). Запоріжжя : ЗНТУ, 2015. 470 с.
91. Мазін В. М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 222 с.
92. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. Том 1 / сост. Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов. Москва : Педагогика, 1983. 368 с.
93. Макаренко О. А. Формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до виховної діяльності в професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 279 с.
94. Мартин Б., Ханнингтон Б. Универсальные методы дизайна. Санкт-Петербург : Питер, 2014. 208 с.
95. Матушанский Г. У., Фролов А. Г. Проектирование моделей подготовки и профессиональной деятельности преподавателей высшей школы. *Educational Technology & Society*. 2000. № 3(4). С. 183–192. URL : http://elibrary.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/IEEE/Russian/2000/Nr%204/OT_O_2000_4_02.pdf. (дата звернення : 17.08.2019).
96. Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання / пер. з англ. Ю. М. Рашкевича. Київ: ТОВ «Поліграф плюс», 2016. 80 с.
97. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти : затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2017 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 21

- грудня 2017 № 1648). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf> (дата звернення: 29.04.2019).
98. Мефанік М. С. Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2019. 261 с.
99. Мільто Л. О. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.
100. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч.осібник. 5-е видання, доповнене і перероблене. Київ, 2007. 656 с.
101. Моторна Л. Зміст професійної компетентності викладача ВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 5. С. 50–57.
102. Навчальна програма з фізичної культури для професійно-технічних навчальних закладів / В. О. Павленко та ін. Київ: МОН України, 2013. 103 с. URL: http://vpu9.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=425:2010-03-24-05-23-30&catid=37:maket&Itemid=70. (дата звернення: 15.04.2018).
103. Найн А. Я. О методологическом аппарате диссертационных исследований. *Педагогика*. 1995. № 5. С. 44–49.
104. Наказ МОН України «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» № 329 від 13.04.2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11/print>. (дата звернення: 22.08.2019).
105. Наказ МОН України «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп продовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» № 128 від 20.02.2002 р. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0229-02/print>. (дата звернення: 22.08.2019).

106. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про Всеукраїнську координаційно-методичну раду з питань розвитку фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в професійно-технічних навчальних закладах» № 1563 від 29.12.2011 р. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/proftech/26781/>
107. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» № 458 від 02.08.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0909-05> .
108. Наказ МОН України «Про затвердження Правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах» № 521 від 01.06.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-10/print> .
109. Наказ МОН України «Про затвердження тестів і нормативів для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» № 4665 від 15.12.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1207-18/print> .
110. Наказ МОН України «Про нормативні документи з фізичного виховання» № 188 від 25.05.98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0500-98/print>.
111. Наказ МОН України «Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних навчальних закладах» № 210 від 22.03.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0210290-02/print>
112. Наказ МОН України про «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» № 458 від 02.08.2005 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0909-05/print> .

113. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор. Тернопіль : Астон, 2010. 160 с.
114. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р., № 347/2002. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.
115. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту : затверджено Указом Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148/2004 із змінами і доповненнями від 21 жовтня 2005 р. № 1505/2005. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U1148_04.html (дата звернення: 25.04.2019).
116. Никандров В. В. Наблюдение и эксперимент в психологии. Санкт-Петербург : Речь, 2002. 103 с.
117. Николаев Ю. М. Теория физической культуры : базовые концепции и основополагающий категориальный аппарат. *Теория и практика физической культуры*. 2002. № 3. С. 15–20.
118. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2008. 200 с.
119. Ніжевська Т. В. Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання засобів артпедагогіки у професійній діяльності. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2015. № 4 (48). С. 66–69.
120. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. Київ : Знання, 2005. 319 с.
121. Нісімчук А. С. Педагогіка : підручник. Київ : Атака, 2007. 344 с.
122. Оверко Н. Я. Розвиток педагогічної майстерності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів кулінарного профілю у процесі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Львів, 2016. 268 с.
123. Однолеток Т. В., Ляной М. О. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та*

медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2009. № 9. С. 107–109.

124. Олійник В. В. Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2004. 46 с.
125. Омельчук О. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення природничо-наукових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.
126. Омеляненко І. О. Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури. *Професійні компетенції та компетентності вчителя* : матеріали регіональної наук.-практ. семінару. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 117–118.
127. Омок Г. А. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Сучасний вимір психології та педагогіки* : зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22–23 травня 2020 р.). Львів : ГО «Львів. пед. спільнота», 2020. С. 111–114.
128. Омок Г. А. Когнітивно-змістовий компонент готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання до професійної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього* : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 травня 2020 р., м. Одеса). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. С. 129–132.
129. Омок Г. А. Наукові витоки та дефінітивний аналіз ключових понять дослідження проблеми підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання до педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і*

загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 3. Вип. 69. С. 69–73.

130. Омок Г. А. Наукові підходи до моделювання підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Менеджмент розвитку сучасного закладу освіти в умовах інформаційного освітнього простору* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (29 травня 2020 р., м. Полтава). Полтава, 2020. С. 73–82.
131. Омок Г. А. Операціонально-діяльнісний компонент готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання до професійної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27–29 травня 2020 р., м. Мелітополь). Мелітополь, 2020. С. 341 – 346.
132. Омок Г. А. Організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в професійно-технічній освіті. *Збірник наукових праць національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 2 (21). С. 147–164.
133. Омок Г. А. Особливості контингенту учнів сучасної професійно-технічної освіти та проблема формування у майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту готовності до фахової взаємодії з ними. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 2. Вип. 71. С. 177–181.
134. Омок Г. А. Принципи підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії* : матеріали Міжнар. наук. конф. (22 травня 2020 р. м. Суми). Суми, 2020. Т. 3. С. 76–80.

135. Омок Г. А. Розгляд деяких базових дефініцій проблеми підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до виховної діяльності в ПТНЗ. *Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика* : матеріали II Міжнар. літнього наукового симпозіуму (м. Одеса, 26–27 липня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 28–30.
136. Омок Г. А. Сутність і специфіка готовності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах професійно-технічної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / ред.-упоряд. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 29. Т. 3. С. 180–185.
137. Омок Г. А. Термінологічний базис професійної підготовки та професійної діяльності майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту в умовах професійно-технічної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / ред.-упоряд. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 28. Т. 3. С. 153–157.
138. Омок Г. А. Уточнення теоретичних позицій щодо формування у майбутніх фахівців фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності у професійно-технічних навчальних закладах. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1–2 травня 2020 р.). Київ : ГО «Київ. наук. організація педагогіки та психології», 2020. Ч. 1. С. 59–62.
139. Омок Г. А. Формування у майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в закладах професійно-технічної освіти як наукова проблема: перспективний вітчизняний досвід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Т. 3. Вип. 70. С. 166–169.

140. Онопрієнко О. В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2009. 20 с.
141. Орлова И. В. Тренинг профессионального самопознания: теория, диагностика и практика педагогической рефлексии. Санкт-Петербург : Речь 2006. 128 с.
142. Освітньо-професійна програма «Фізична культура» здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність – 014.11 Середня освіта (Фізична культура), спеціалізація – організація спортивно-масової роботи. Бердянськ: ДВНЗ Бердянський державний педагогічний університет, 2018. 11 с.
143. Особливості виховання учнів в умовах професійно-технічного закладу освіти. URL : <https://studfiles.net/preview/4512219/page:43/> (дата звернення: 27.04.2019).
144. Павлов Ю. О. Теорія і практика формування основ професійної компетентності майбутніх фахівців ресторанного сервісу у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2014. 400 с.
145. Павлюк О. С. Аналіз фізичної готовності до професійної діяльності викладача фізичного виховання. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць. 2012. № 62. С. 104–108.
146. Папуча В. М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2010. 243 с.
147. Педагогика : Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. Минск : «Современное слово», 2005. 720 с.
148. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. Москва, 2003. 523 с.

149. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.
150. Перепльотчиков Д. О. Підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2011. 222 с.
151. Переухенко Г. І. Традиції і практика впливу театральної педагогіки на підготовку майбутніх учителів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1998. 18 с.
152. Петунин О. В. Теоретические основы подготовки студентов к профессиональной деятельности учителя физической культуры : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Санкт-Петербург, 1996. 48 с.
153. Печерська Г. О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2013. Т. 2. № 10 (91). С. 252–257.
154. Печко О. М. Формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Чернігів, 2015. 238 с.
155. Пиаже Ж. Психология интеллекта / пер. с англ. и фр. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 192 с.
156. Пліско В. І. Козерук Ю. В., Буланов О. М. Організація процесу фізичної підготовки в закладах професійно-технічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112 (1). С. 255-257.
157. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. : в 2-х кн. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. Кн. 2. 256 с.
158. Положення про організацію контролю та оцінювання якості навчання студентів Черкаського державного технологічного університету. Черкаси: ЧДТУ, 2012. URL: <https://chdtu.edu.ua/normative/regulations/item/420-polozhennya-pro-organizatsiyu-kontrolyu-ta-otsinyuvannya-yakosti-navchannya-studentiv>

159. Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0460-98>.
160. Полякова Г. Вплив освітнього середовища ВНЗ на формування професійної компетентності фахівців. *Вища школа*. 2010. №10. С. 78–87.
161. Пономарьов В. О. Формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього тренера з атлетичної гімнастики у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2010. 262 с.
162. Попов О. А. Пример вычисления норм теста. *Статистика в психологии и педагогике* : сайт. URL: <http://psystat.at.ua/publ/2-1-0-24> (дата звертання: 17.09.2019).
163. Попов С. В. Валеология в школе и дома (О физическом благополучии школьников). Санкт-Петербург : «СОЮЗ», 1998. 251 с.
164. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.04.2019).
165. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти України від 30.05.2006 р. № 419, зі змінами згідно з наказами МОН від 05.08.2008 р. №731 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки від 10.11.2008 р. № 1019). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0460-98> (дата звернення: 29.04.2019).
166. Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах : Наказ МОНУ від 11.01.2006 №4. URL: <http://www.osvitasport.org/dokumenty/nakazi-mon/item/116-nakaz-#-4-vid-11012006.html> (дата звернення: 25.07.2018).
167. Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 5.08.1998 р. № 1240 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ від 27.08.2010 р. № 783(783-2010-п)). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1240-98-%D0%BF>. (дата звернення: 27.03.2019).

168. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОНУ від 24.04.2019 р. №567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf> (дата звернення: 26.01.2019).
169. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту : Указ президента України від 28.09.2004 р. № 1148/2004: станом на 26.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (дата звернення: 17.02.2019).
170. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.03.2019).
171. Про професійно-технічну освіту : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 32. Ст. 215; 2003. № 37. Ст. 300; 2004. № 8. – Ст. 67; 2008. № 27–28. Ст. 253; зі змінами, внесеними аконом України від № 2443-VIII від 22.05.2018. ВВР. 2018. № 33. Ст. 250 № 541-VIII від 06.09.2018. № 43. Ст. 345.
172. Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в ДНЗ, ЗНЗ, ПТНЗ та позашкільних навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.07.2003 р. № 486. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-03> (дата звернення: 22.04.2019).
173. Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних начальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.03.2002 р. № 210. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0210290-02> (дата звернення: 15.12.2018).
174. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 р. №2745-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19> (дата звернення: 05.07.2019).

175. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. №3808-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 24.12.2018).
176. Професійна освіта : словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
177. Прохорова М. В., Неверкович С. Д., Маркина Т. А. Проблемы педагогической компетентности специалистов по физической культуре и спорту. *Теория и практика физической культуры*. 1994. № 7. С. 38–39.
178. Проценко О. С. Формування життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2015. 20 с.
179. Пшенична О. С. Основні аспекти організації та проведення педагогічного експерименту в умовах вищого навчального закладу. *Вісник Запорізького національного університету : Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2014. № 1 (22). С. 153–159.
180. Пшенична О. С. Підготовка майбутнього менеджера організацій до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 288 с.
181. Радкевич В. Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер. : Професійна педагогіка*. Київ. 2016. № 11. С. 5-22.
182. Радул В. В. Соціальна активність у структурі соціальної зрілості (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Кіровоград : Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. 256 с.
183. Рапацевич Е. С. Золотая книга педагога / под общ. ред. А. П. Астахова. Минск : Современная школа, 2010. 720 с.
184. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 416 с.

185. Резанович А. Е. Развитие готовности студентов вузов к организаторской деятельности : автореф. дисс. ... канд. пед. Наук : 13.00.08. Магнитогорск, 2002. 22 с.
186. Робоча програма навчальної дисципліни «Фізичне виховання» спеціальність 5.07010602 «Обслуговування та ремонт автомобілів та двигунів». Дніпропетровськ: Вище Професійне Училище № 17, 2015. 13 с.
187. Романенко В. А. Двигательные способности человека. Донецк : Новый мир, УКРЦентр, 1999. 336 с.
188. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія. 2010. № 3. С. 83–87. URL : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2145> (дата звернення: 17.06.2018).
189. Романчук Н. О. Підготовка майбутнього інженера-педагога до особистісно-орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти : автореф. ... дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2011. 20 с.
190. Ротерс Т. Т. Інформаційні технології у процесі підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. 2008. Вип. 54. С. 318–321.
191. Руденко В. М., Руденко Н. М. Математичні методи в психології : підручнк. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 304 с.
192. Руденко Л. А. Теоретичні та методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Львів, 2016. 509 с.
193. Рябокінь Л. М. Формування готовності до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Вісник післядипломної освіти*. 2010. Вип. 1(2). С. 344–349.
194. Сазонов Б. А. Болонский процесс: актуальные вопросы модернизации российского высшего образования. Москва : МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2006. 245 с.

195. Сидорук А. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до анімаційної діяльності в загальноосвітній школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 288 с.
196. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч.. Рівне : Волинські обереги, 2013. 359 с.
197. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка : підручник. Київ : Міленіум, 2005. 520 с.
198. Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика : учеб.для студ.; под ред. В. А. Слостенина. 8-е изд. Москва : Издательский центр «Академия», 2008. 576 с.
199. Словник термінів і понять з педагогіки вищої школи : посібник / уклад. В. В. Приходько, В. В. Малий, В. Л. Галацька, М. А. Мироненко. Дніпропетровськ : НГУ, 2005. 181 с.
200. Собрание сочинений : В 6-ти т. Т. 2. Проблемы общей психологии / под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика, 1982. 504 с.
201. Сорочан Т. М. Розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2005. 472 с.
202. Спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я України «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» № 518/674 від 20.07.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0772-09>
203. Стандарт вищої освіти України перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Затверджено і введено в дію наказом МОН України № 1460 від 21.11.2019 р. 19 с.
204. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 629 с.

205. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України. В 3 т. / за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Квасюка. Київ : Фенікс, 2007. Т. 1 : Економіка знань: модернізаційний проект України. 544 с.
206. Сутула В. О. Системоутворювальна функція фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2014. № 1. С. 118–121.
207. Сущенко А. В. Гуманізація педагогічної діяльності вчителя : науково-методичний посібник. Запоріжжя : Прем'єр, 2003. 222 с.
208. Сущенко А. В., Сватъєв А. В., Папуча В. М., Мазін В. М. Перспективні концепти оновлення професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту / під загальн. ред. А. В. Сущенка. Запоріжжя : Видавництво ЗНУ, 2014. 333 с.
209. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т, 2003. 442 с.
210. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 489 с.
211. Табінська С. О. Модернізація професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 11.00.04. Запоріжжя, 2016. 285 с.
212. Талызина Н. Ф. Теория планомерного формирования умственных действий сегодня. *Вопросы психологии*. 1993. № 1. С. 92–101.
213. Теорія і методика фізичного виховання : підр. для студ. ВНЗ фіз. виховання та спорту : в 2 т. / [ред. Т. Ю. Круцевич]. Київ : Олімпійська література, 2008. Т. 1 : Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. 391 с. Т. 2 : Методика фізичного виховання різних груп населення. 367 с.
214. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 35 с.

215. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості. Київ : Марич, 2009. 232 с.
216. Троїцька Т. С. Українська філософська антропологія як теоретико-методологічна основа професійної підготовки педагога : дис. ... д-ра філософ. наук : 09.00.10. Київ, 2007. 395 с.
217. Туряниця З. В. Формування у майбутніх майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю готовності до професійного самовдосконалення : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 288 с.
218. Узнадзе Д. Н. Психология установки. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 416 с.
219. Українсько-російський психологічний тлумачний словник / авт. упор. В. М. Копоруліна. Харків : Факт, 2006. 400 с.
220. Управління людськими ресурсами (понятійно-термінологічний словник) / за ред Г. В. Щокіна, О. В. Антонюка, М. Ф. Головатого. Київ : МАУП, 2006. 496 с.
221. Фазлеев Н. Ш. Компетентностно ориентированный подход к профессиональной подготовке педагога по физической культуре и спорту. *Теория и практика физической культуры*. 2008. №12 С. 9–12.
222. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. 490 с.
223. Философский энциклопедический словарь / под ред. И. Т. Фролова. 7-е изд. переработ. и доп. Москва : Республика, 2001. 719 с.
224. Фізичне виховання : Навчальна програма для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>. (дата звернення: 18.09.2019).
225. Фізичне виховання. Теоретичний розділ : навч. посіб. / С. І. Присяжнюк та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 192 с.

226. Філософський енциклопедичний словник / редкол. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 744 с.
227. Фролов Ю. В., Махотин Д. А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов. *Высшее образование сегодня*. 2004. №8. С. 34–41.
228. Хазова С. А. Компетентность конкурентоспособного специалиста по физической культуре и спорту : монография. Москва : Академия естествознания, 2010. URL: <http://www.rae.ru/monographs/61-2394/> (дата обращения: 18.01.2019).
229. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963%D0%B0/98> (дата звернення: 26.02.2019).
230. Цьось А. В. Диференційований підхід у процесі професійної підготовки вчителя фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 16 с.
231. Чепелюк А. В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 20 с.
232. Черняков В. В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 20 с.
233. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні. Київ : Інститут педагогіки АПН України, 1996. 249 с.
234. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 267 с.
235. Шварцер Р., Ерусалем М., Ромек В. Русская версия шкалы общей самооффективности Р. Шварцера и М. Ерусалема. *Иностранная психология*. 1996. №7. С. 71–77.

236. Швидка С. О. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя засобами театрального мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1996. 177 с.
237. Шиян Б. М., Папуша В. Г. Теорія фізичного виховання : підручник для студ. вищ. навч. закладів. Тернопіль : Збруч, 2000. 235 с.
238. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 50 с.
239. Щербак О. І. Педагогічна майстерність у формуванні професійних компетентностей сучасного педагога професійного навчання. *Формальна і неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна* : матер. Міжнародної наук.-практ. конференції (Полтава, 5–6 бер. 2018 р.) Полтава : АСМІ, 2018. С. 83–86.
240. Щербак О. І. Педагогічні ідеї А. С. Макаренка в світлі сучасних підходів до підготовки педагогів професійної школи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 11. С. 346–351.
241. Электронный учебник по статистике. *StatSoft*. StatSoft, Inc. (2012). URL : <http://www.statsoft.ru/home/textbook/default.htm> (дата звернення: 12.06.2020)
242. Язловецька О. В. Педагогічні умови та етапи формування іміджу майбутніх учителів фізичної культури. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2010. С. 631–641. URL: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/bitstream/> (дата звернення: 12.02.2019).
243. Ялович В. Т. Формування педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 1996. 24 с.
244. Bielski J. Teoretyczne i metodyczne podstawy efektywności pracy nauczyciela wychowania fizycznego. Wyd. 2 popr. i rozszerz. Piotrków Trybunalski : Wyd. Filii Kieleckiej WSP w Piotrkowie Tryb., 2000. 438 s.
245. Drakenberg M. The professional development of teachers in Sweden. *European Journal of Teacher Education*. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 195–204.

246. Durkheim Ém. The Rules of Sociological Method. Preface to the Second Edition, trans. W.D.Halls, The Free Press, 1982. 232 p.
247. Grum B. I. Convention Thought and Practice in Physical Education. Problems of Teaching and Implications of Change. 1998. *Quest*. 583 vol. 45. P. 17–23.
248. Hardman K., Klein G., Patriksson G., Rychtecky A. Curriculum Development Model : Physical Education. *AEHESIS : Report of the Third Year* / K. Petry, K. Froberg & A. Madella (Ed.) ; Institute of European Sport Development & Leisure Studies, German Sport University. Cologne, 2006. P. 201–238.
249. Kamenz U., Wehrle U. Professor Untat : Was faul ist hinter den Hochschulkulissen. Berlin : Ullstein Taschenbuch Verlag, 2008. 282 s.
250. Likert R., Roslow S., Murphy G. A Simple and reliable method of scoring the Thurstone attitude scales. *The Journal of Social Psychology*. 1934. Vol. 5. P. 228–238. doi:10.1080/00224545.1934.9919450.
251. Physical Education and Sport at School in Europe : Eurydice Report *European Commission*. EACEA. Eurydice, 2013. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2013. URL: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>.
252. Pshenychna O., Klopov R., Gura O., Gura T. Improvement of the student evaluation system based on the ICT use. *E3S Web Conf*. 2020. 166. DOI : <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016610018>.
253. Rahmenlehrplan für den Ausbildungsberuf Berufskraftfahrer. Berufskraftfahrerin. *Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 1. Dezember 2000*. Berufskraftfahrer. BIBB, 2000. URL: <http://www.bglev.de/images/downloads/ausbildung/rahmenlehrplan.pdf> (дата звернення: 20.01.2019).
254. Strategies of Change in Teacher Education : European Views / Gassner, O. (ed) ; Austria. Feldkirsh : Padagogische Akademie Feldkirsh, 2002. 198 s.
255. Voinar I. Problems and Tendencies of Professionals Education in Physical Culture Area. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2011. Vol. 17 (1). P. 44–50.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати аналізу публікацій з теми дослідження

Таблиця А.1

Перелік професійно-прикладних видів спорту та їх елементів
для різних груп професій*

Група професій	Професія	Види спорту
Професії вугільної та гірничорудної промисловості	Машиніст вугільного комбайна	гімнастика, боротьба, баскетбол.
	Електрослюсар шахтного устаткування	гімнастика, боротьба
	Машиніст шахтних електровозів	баскетбол, настільний теніс
Будівельні професії	Штукатури-муляри	спортивна гімнастика
	Столяри-теслі	вільна боротьба, кульова стрільба, теніс, ручний м'яч
	Монтажники будівельних конструкцій	спортивна гімнастика, акробатика, стрибки у воду і на батуті
	Каменярі	гімнастика, лижі
	Машиністи баштових кранів	спортивна гімнастика, баскетбол
	Бульдозеристи	баскетбол, гімнастика
Професії металістів-верстатників	Токарі, фрезерувальники, шліфувальники	легка атлетика, спортивна ходьба, біг на середні дистанції
Професії точних і тонких ручних робіт	Збирачі годинникових механізмів, радіоламп, креслярі	баскетбол, волейбол, ручний м'яч, настільний теніс
Професії легкої промисловості	Ткалі, прядильниці	легка атлетика (біг), баскетбол
	Швачки	аеробіка, крос, їзда на велосипеді, спортивні ігри, легка атлетика, плавання
	Закройники	баскетбол, волейбол, гандбол, настільний теніс, легка атлетика
	Взутьєвоики	баскетбол, волейбол, гандбол, настільний теніс
Професії транспорту	Помічник машиніста тепловоза	гімнастика, баскетбол
	Електромонтер контактних і високовольтних електрифікованих залізниць	гімнастика
	Тракторист-машиніст широкого профілю	легка атлетика (біг)
	Автослюсар	боротьба, гімнастика, штанга, веслування, ручний м'яч
	Автоелектрик	настільний теніс, баскетбол, волейбол
	Професії водного транспорту	акробатика, стрибки на батуті, стрибки у воду, гімнастика, плавання

* За результатами роботи з публікаціями Н. Голованової, В. Ковалю, Ю. Козерук

Продовження табл. А.1

Група професій	Професія	Види спорту
Професії целюлозно-паперового виробництва	Кислотчики, варщики, сіткарі, пресувальники, сушильники, накатники, каландровщики	легка атлетика
Професії, пов'язані з роботою в нагрівальних умовах	Підручний сталевара, горновий, вальцовщик, штампувальник по гарячому штампуванню	легка атлетика (біг на середні та довгі дистанції), фехтування
Професії нафто- і газовидобутку	Буровики нафтових і газових свердловин	літні та зимові багатоборства, легка атлетика, важка атлетика, гонки, туризм
Сфера послуг	Перукар	аеробіка, крос, ходьба на лижах, їзда на велосипеді
	Майстер манікюру	аеробіка, крос, ходьба на лижах, їзда на велосипеді

Додаток Б

Комплекс діагностичних методик дослідження

Додаток Б.1

**Шкали опитувальника «Рівень педагогічної майстерності майстра
виробничого навчання ПТНЗ»(В Ковальчук)**

Будь ласка, навпроти кожного твердження позначте своє ставлення до нього, обвівши цифру, що стоїть у рейтинговій шкалі за принципом 5 – “завжди”, 1 – “ніколи” або 5 – “саме так”, 1 – “точно ні”, залежно від формулювання питання.

Твердження	Рейтингова шкала
4. Ціннісна шкала	
45. Мене ніколи не виводить з рівноваги некмітливий співрозмовник	1 2 3 4 5
46. Моє ставлення до учня не залежить від його національності і віри, яку він сповідує	1 2 3 4 5
47. Я спокійно перенесу галасливі дитячі ігри	1 2 3 4 5
48. Мене не дуже дратують надмірно активні люди	1 2 3 4 5
49. Внутрішнім критерієм оцінювання моїх вчинків є принцип: “Я вчиняю відносно інших людей так, як хотів би, щоб вони вчиняли відносно мене”	1 2 3 4 5
50. Намагаюся робити шляхетні вчинки навіть тоді, коли це пов’язано із збитками для мене	1 2 3 4 5
51. Вважаю, що справедливість вчинку важливіша, ніж результат тієї діяльності, під час якої він здійснений	1 2 3 4 5
52. Намагаюся завжди виконувати свої обіцянки	1 2 3 4 5
53. Під час проведення навчального заняття я домагаюся виконання учнями моїх вказівок	1 2 3 4 5
54. Люди, які мене оточують, вважають, що я – вольова людина	1 2 3 4 5
55. Я завжди відстоюю свою думку, якщо вважаю, що правий	1 2 3 4 5
56. Вважаю, що вимогливість відрізняє гарного педагога від поганого	1 2 3 4 5
57. Визнання педагогічної помилки не применшує авторитету педагога	1 2 3 4 5
58. Я звик проводити самостійну “роботу над помилками” після кожної педагогічної ситуації	1 2 3 4 5
59. Бувають випадки, коли я не знаю як правильно вчинити, однак рішення приходить потім	1 2 3 4 5
60. Я не раз припускався педагогічних помилок	1 2 3 4 5
5. Психофізична шкала	
61. Мені не складно адаптуватися до швидких змін в умовах професійної діяльності	1 2 3 4 5
62. Я швидко входжу у новий колектив	1 2 3 4 5
63. У незапланованих педагогічних ситуаціях я дію рішуче	1 2 3 4 5
64. У навчально-виховному процесі практично не було випадків, коли я виходив із себе	1 2 3 4 5

65. Мої спонтанні емоційні реакції не призводять до неприємних наслідків для мене	1 2 3 4 5
66. Мої емоційні реакції на ту чи іншу подію не доставляють дискомфорту оточуючим	1 2 3 4 5
67. У незапланованих педагогічних ситуаціях я завжди контролюю свої емоційні реакції	1 2 3 4 5
68. Я завжди справляюся з хвилюванням, якщо цього вимагають обставини	1 2 3 4 5
69. Життєві неприємності або труднощі не впливають на моє самопочуття	1 2 3 4 5
70. Вважаю, що володію методами оптимізації свого психічного і фізичного стану	1 2 3 4 5
71. Мої учні можуть сказати, що я врівноважена людина	1 2 3 4 5
72. Колеги неодноразово відзначали у мене високий рівень вольової саморегуляції	1 2 3 4 5
73. Стан мого здоров'я наразі не обмежує мене в жодній сфері життєдіяльності	1 2 3 4 5
74. У цілому я відчуваю себе енергійною і життєрадісною людиною	1 2 3 4 5
75. Я точно знаю, що потрібно робити для того, щоб рівень мого здоров'я з роками не знижувався	1 2 3 4 5
76. Я уникаю дій і занять, які, як я вважаю, згубно позначаються на моєму здоров'ї	1 2 3 4 5

Норми за шкалами авторського опитувальника

Шкала	Рівні			
	Елементарний	Базовий	Досконалий	Творчий
Ціннісна	<32	32–58	58–64	>64
Психофізична	<30	30–57	57–64	>64

Додаток Б.2

Комплекс тестів для діагностування когнітивно-змістового компонента готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури і спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ

Блок 1. Знання з педагогіки та фізичної культури

1. Дидактика – це:
  - а) наука про закономірності формування особистості дитини;
  - б) розділ педагогіки, що вивчає процес виховуючого навчання;
  - в) галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти та навчання.
2. Завдання дидактики:
  - а) удосконалення форм і методів навчання, розробка навчальних технологій;
  - б) навчання підростаючого покоління, розвиток особистості;
  - в) дослідження закономірностей і механізмів психічного розвитку особистості у процесі навчання.
3. Предметом дидактики є:

- а) школяр;
  - б) урок;
  - в) процес навчання.
4. Знання – це:
- а) *теоретичне оволодіння людиною предметом;*
  - б) досвід ставлень людини до оточуючого світу;
  - в) головний засіб цілеспрямованого навчання.
5. Уміння – це:
- а) досвід творчої діяльності людини, що навчається;
  - б) *оволодіння способами застосування засвоєних знань на практиці;*
  - в) основні закони науки, що розкривають взаємозв'язки різних об'єктів і явищ дійсності.
6. Навички – це:
- а) специфічні для певного навчального предмету вміння;
  - б) *уміння, доведені до автоматизму;*
  - в) загальні для всіх навчальних предметів уміння.
7. Навчальний план – це:
- а) *нормативний документ, який визначає перелік навчальних предметів, їх розподіл за роками навчання, кількість годин на тиждень, рік, структуру навчального року;*
  - б) нормативний документ, який визначає кількість навчальних предметів, зміст матеріалу з кожного предмета, поділений на розділи і теми із зазначеною кількістю годин на кожному;
  - в) нормативний документ, в якому розкривається зміст навчального матеріалу з предметів, кількість годин на вивчення тем, розділів, початок і кінець навчального року.
8. Процес навчання – це:
- а) процес сприймання, осмислення, запам'ятовування учнями нового матеріалу;
  - б) *передача учням інформації від учителя за допомогою підручників, дидактичних матеріалів, технічних засобів навчання;*
  - в) *взаємна діяльність учителя й учнів, що спрямована на вирішення навчально-виховних цілей.*
9. Навчальна програма визначає:
- а) перелік основних галузей знань за роками навчання, максимальне навантаження учнів за роками навчання, систему ціннісних орієнтацій учнів;
  - б) *мету і завдання предмета, тематичний зміст, тривалість і основні підходи до вивчення, кінцеві результати, орієнтири рівнів засвоєння;*
  - в) знання про людину, природу, суспільство; уміння та навички (розумові, практичні, загально навчальні, предметні), досвід творчої діяльності, систему цінностей, ставлення і поведінки людини.
10. Визначальною ознакою педагогічної майстерності є:
- а) досвід, хороше ставлення до дітей і колег;
  - б) освіта, ерудиція, здатність до емпатії;
  - в) *досконале володіння педагогічною технікою.*
11. Раціональне збалансоване харчування - це:
- а) розподіл їжі протягом дня по часу, калорійності та обсягом;

- б) харчування, яка призначається хворому з метою лікування того чи іншого захворювання;
- в) харчування, відповідне фізіологічним потребам організму з урахуванням умов праці, клімату, віку, статі, маси тіла, стану здоров'я.

12. Кращими силовими вправами для дівчаток є:

- а) стрибки з обважнювачами;
- б) всі відповіді вірні;
- в) присідання;
- г) опрацювання преса.

13. Система циклічних вправ, що вимагають прояву витривалості, сприяє вдосконаленню функціональних можливостей серцево-судинної і дихальної системи, позначається як:

- а) кругова тренування;
- б) аеробіка;
- в) ритмічна гімнастика.

14. Вплив фізичних вправ на організм людини:

- а) позитивне, тільки в разі, якщо займатися ними на межі своїх фізичних можливостей;
- б) нейтральне, навіть якщо займатися старанно;
- в) позитивне, якщо ці вправи виконуються регулярно, в правильному темпі, вірною послідовності, а займається не має протипоказань, що виключають дані заняття.

15. Під аеробним навантаженням (аеробікою) розуміється:

- а) участь в роботі великих м'язових груп;
- б) можливість тривалого виконання вправи;
- в) ритмічний характер м'язової діяльності;
- г) систематичне виконання тих фізичних вправ, які охоплюють роботою велику групу м'язів і є тривалими;
- д) циклічні вправи, які сприяють сприятливим функціональним змін в організмі.

16. Основними цілями силових тренувань є:

- а) всі відповіді вірні;
- б) промальовування рельєфу;
- в) формування функціонально правильного, збалансованого м'язового каркаса;
- г) нарощування маси м'язів, їх сили.

17. Комплекс вправ, в яких дихальні рухи поєднуються з рухом тіла, опорно-рухового апарату це:

- а) аеробіка;
- б) фітнес;
- в) атлетичне єдиноборство;
- г) атлетична гімнастика.

18. Збір інформації про учня повинен складатися з:

- а) всі відповіді вірні;
- б) інтерв'ю;
- в) тестування функціонального стану;
- г) соматоскопія і антропометричні вимірювання;
- д) анкетування.

19. Силові тренування (анаеробний тренінг) представляють собою комплекс вправ, спрямований на:

- а) зміна форми тіла;
- б) розвиток і зміцнення м'язової маси;
- в) корекцію недоліків фігури;
- г) всі відповіді вірні.

20. Завдання фітнес-тренувань:

- а) розвиток рухових (м'язова сила, швидкість і ін.) і психічних (відчуття сприйняття, уявлення, уваги, пам'яті рухів та ін.) здібностей
- б) всі відповіді вірні;
- в) зміцнення здоров'я;
- г) навчання новим видам рухів, збагачення займаються руховим досвідом.

Блок 2. Специфіка викладання фізичної культури в ПТНЗ

1. Професійно-технічна освіта спрямована на:	
	1. Розвиток рухових якостей.
	2. <i>Формування у здобувачів професійних знань, умінь, навичок, розвиток духовності, культури, відповідного технічного, технологічного і екологічного мислення з метою створення умов для їх професійної діяльності.</i>
	3. Підготовку до подальшої академічної кар'єри.
2. Фізичне виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів є складовою частиною:	
	1. Процесу формування у майбутніх молодих робітників професійних умінь і навичок.
	2. Політики держави щодо збереження та примноження здоров'я громадян.
	3. <i>Навчально-виховного процесу, яка спрямована на всебічний розвиток фізичних і духовних сил майбутніх молодих робітників, їх підготовку до трудової діяльності і захисту Вітчизни.</i>
3. Фізичне виховання в професійно-технічних навчальних закладах повинно мати:	
	1. Обов'язкові заняття на свіжому повітрі.
	2. Інноваційну спрямованість.
	3. <i>Професійно-прикладну спрямованість – удосконалювати фізичні, вольові та інші якості, які необхідні для успішного освоєння обраної професії.</i>
2. Кожному заняттю, на якому виконується норматив (залікова вправа) передус:	
	1. Теоретична підготовка (на менше як на двох заняттях).
	2. <i>Спеціальна фізична підготовка (не менше як на двох заняттях).</i>
	3. Інструктаж з техніки безпеки.
5. У ПТНЗ учні можуть навчатися на базі:	
	1. Початкової середньої освіти.
	2. <i>Загальної середньої освіти (після 9 кл.), та повної загальної середньої освіти (після 11 класів).</i>
	3. Без попередньої освіти.
6. Метою фізичного виховання учнів ПТНЗ є	
	1. Підготовка до виконання професійних ролей та функцій.
	2. Рекреація та реабілітація здобувачів освіти.
	3. <i>Формування у здобувачів освіти фізичної культури особистості та здібностей направлених на використання різноманітних засобів фізичної культури, спорту і туризму для збереження та укріплення здоров'я, психофізичної підготовки і самопідготовки до майбутньої професійної діяльності</i>
7. Вивчення предмета «Фізична культура» в ПТНЗ здійснюється:	
	1. <i>Окремо для дівчат і юнаків.</i>
	2. Залежить від умов конкретного ПТНЗ.
	3. Юнаки та дівчата займаються разом.
8. Поділ учнів ПТНЗ на групи для вивчення предмету «Фізична культура» здійснюється згідно	
	1. Вольовим рішенням викладача фізичної культури ПТНЗ.
	2. Згідно Закону України «Про Фізичну культуру і спорт» від 24.12.93 № 3809-ХП
	3. <i>Згідно наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Нормативів наповнюваності</i>

	<i>груп дошкільних навчальних закладів (ясел – садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп продовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» від 20.02.2002 № 128</i>
9. Оцінка за виконання нормативу:	
	1. Є домінуючою під час здійснення тематичного, семестрового чи річного оцінювання.
	2. Не є домінуючою під час здійснення тематичного, семестрового чи річного оцінювання.
	3. Є виключною під час здійснення тематичного оцінювання.
10. Принцип варіативності передбачає:	
	1. Чіткі критерії та показники оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.
	2. Чергування маленького, помірного та великого навантаження.
	3. Планування навчального матеріалу відповідно до віково-статевих особливостей учнів, їхніх інтересів, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу (спортивний зал, спортивні майданчики, стадіон, басейн тощо та обладнання), кадрового забезпечення.
11. У ПТНЗ навчальні програми побудовані:	
	1. За модульною системою, що передбачає інтегрування у програмі обов'язкових та варіативних модулів
	2. За логіко-структурною схемою.
	3. За принципом послідовності.
12. Теоретичні знання охоплюють:	
	1. Інформацію про правила змагань та методику виконання рухових вправ.
	2. Загальні відомості про фізичне виховання та спорт в країні; організації фізичного виховання в професійно-технічній освіті; гігієнічні основи фізичного виховання; фізична культура в трудовій діяльності; усвідомлення значення фізичного здоров'я для життєдіяльності і майбутньої професійної діяльності, теоретичні знання з гімнастики, легкої атлетики, лижних перегонів, спортивних ігор, плавання
	3. Відомості про здоровий спосіб життя та шляхи запобігання шкідливим звичкам.
13. У розкладі навчальних занять ПТНЗ:	
	1. Рекомендується об'єднувати два уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль.
	2. Не рекомендується об'єднувати два уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль.
	3. Рекомендується уроки фізичної культури ставити першими за розкладом.
14. Критеріями відбору варіативних модулів при визначенні змісту фізичного виховання у ПТНЗ є:	
	1. Наявність матеріально-технічної бази, регіональні спортивні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим письмовим опитуванням наприкінці навчального року. Результати опитування додаються до протоколу методичного об'єднання навчального закладу.
	2. Бажання здобувачів освіти.
	3. Бажання викладача фізичної культури.
15. Предмет «фізична культура» є обов'язковим:	
	1. У кількості двох годин на тиждень під час теоретичного навчання.
	2. У кількості трьох годин на тиждень під час теоретичного навчання.
	3. У кількості двох годин на тиждень під час як теоретичного, так і практичного навчання.
16. Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються:	
	1. Особистісні опитувальники.
	2. Експертне оцінювання навчальних досягнень студентів за предметом «Фізична культура».
	3. Навчальні нормативи, які розроблено для кожного навчального курсу.
17. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із фізичної культури:	
	1. Затверджені наказом Президента України № 329 від 13.04.2011.
	2. Затверджені наказом МОН України № 329 від 13.04.2011.
	3. Затверджуються кожного року методичною радою МОН України.
18. Навчальні нормативи складають:	
	1. Учні основної медичної групи, які на момент прийняття нормативу не скаржаться на погане самопочуття та стан здоров'я.
	2. Всі учні, незалежно від стану здоров'я та самопочуття

	3. Тільки юнаки
19. При оцінюванні навчальних досягнень з фізичної культури не враховуються:	
	1. Особисті досягнення учнів протягом навчального року.
	2. Залучення учнів до занять фізичною культурою в позаурочний час.
	3. <i>Середній бал з інших предметів.</i>
20. Чи може викладач фізичної культури застосовувати різноманітні, розроблені ним самим, системи нарахування «бонусних» балів:	
	1. Ні
	2. <i>Так</i>
	3. Залежить від рішення адміністрації

Ключ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
2	3	3	2	2	3	1	3	2	3	1	2	2	1	1	3	2	1	3	2

Блок 3. Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти з різних галузей

1. Здатність до впевнених дій на великій висоті при обмеженій площі опори розвивається	
	1. При виконні вправ, спрямованих на розвиток швидкості реакції на сигнал та об'єкт, що рухається
	2. <i>При виконанні лазіння на більшу висоту, пересування по обмеженій площі опори на висоті, стрибків у воду, вільних вправ зі швидкими поворотами, нахилами тулуба, а також обертань і нахилів голови</i>
	3. Під час виконання загальнорозвивальних вправ з м'ячем, вправ у високому темпі під музичний супровід, а також стройових вправ.
2. Професійно-прикладна фізична підготовка – це:	
	1. Сукупність нормативно-затверджених вправ, спрямованих на підвищення здатності виконувати майбутнім працівником професійні функції.
	2. <i>Процес фізичного виховання, який здійснюється з урахуванням специфічних особливостей та вимог до даної професії.</i>
	3. Дії викладача фізичної культури, спрямовані на підготовку до здачі учнем професійно-орієнтованих нормативів з фізичної культури.
3. Загальна витривалість розвивається:	
	1. З використанням вправ, що виконуються тривалий час для локальних груп м'язів (вправи з обтяженнями, в'язкопружні пристрої, тренажерні пристрої, функціональний тренінг тощо).
	2. <i>За допомогою вправ, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп (прискорене пересування, тривалий біг на місцевості, подолання перешкод, пересування на лижах, плавання, спортивні ігри).</i>
	3. Спринтерським бігом.
4. Мета професійно-прикладної фізичної підготовки:	
	1. Підготовка учнів до успішної здачі контрольних нормативів.
	2. <i>Розвиток у учнів рухових якостей, особливо важливих для обраної професії; формування і вдосконалення допоміжно-прикладних рухових навичок; підвищення стійкості організму до зовнішніх впливів; виховання специфічних фізичних, вольових та інших якостей.</i>
	3. Приведення учнів до відповідності стандартам обраної професійної діяльності.
5. Сила й силова витривалість розвиваються	
	1. Вправами, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп.
	2. <i>У результаті багаторазового виконання вправ, що вимагають значної й максимальної напруги м'язів: піднімання ваг, силові вправи на гімнастичних приладах у необхідному дозуванні.</i>
	3. Вправами, які виконуються обмежений час в утруднених умовах.
6. Професійно-прикладна фізична підготовка на уроках фізичної культури в професійно-технічних навчальних закладах включається:	
	1. У зміст спеціальної практичної підготовки.
	2. <i>У зміст навчальних занять, спеціальних вправ професійно-прикладного характеру; при проведенні фізкультурних заходів у режимі дня ранкової й виробничої (вступної) гімнастики; у процесі фізкультурно-оздоровчих і масових спортивних заходів.</i>

	3. До спеціальних курсів, які є обов'язковими у ПТНЗ нашої країни.
7. Швидкісна витривалість виробляється:	
	1. Вправами, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп
	2. <i>Шляхом виконання тривалих швидкісних вправ: біг на дистанцію 200 – 400 м, багаторазове подолання коротких відрізків з невеликими перервами, пересування на лижах, плавання, біг із прискореннями.</i>
	3. Під час виконання загальнорозвивальних вправ з м'ячем, вправ у високому темпі під музичний супровід, а також стройових вправ.
8. Швидкість розвивається:	
	1. Вправами, основною відмінною рисою яких є тривалий відпочинок між повтореннями.
	2. <i>При виконанні швидкісних і швидкісно-силових вправ: біг на дистанцію до 100 м, елементи спортивних ігор, стрибки, метання, подолання перешкод.</i>
	3. Вправами, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп.
9. Стійкість до перевантажень досягається:	
	1. <i>Шляхом виконання вправ, пов'язаних із тривалою напругою м'язів живота в сполученні із грудним подихом, стрибками, бігом на короткі й середні дистанції.</i>
	2. Вправами, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп.
	3. Вправами, основною відмінною рисою яких є недостатність кисню.
10. Стійкість до перегрівання виробляється:	
	1. Вправами, які виконуються тривалий час під ритмічний супровід.
	2. Вправами, що виконуються у повній професійній екіпіровці.
	3. <i>Шляхом виконання вправ, що супроводжуються значним теплотворенням: тривалий біг, марш-кидок, спортивні ігри; вправи в протигазі й захисному одязі, а також шляхом проведення фізичних вправ при високій температурі (25-35°C и вище).</i>
11. Спритність розвивається:	
	1. Будь якими вправами зі спортивним інвентарем.
	2. <i>Складними по координації вправами, що вимагають швидкого переходу від одних точно погоджених дій до інших при різкій зміні обставин (вправи на гімнастичних приладах і стрибки, акробатичні вправи, подолання перешкод, спортивні ігри, стрибки у воду, спуски, повороти й стрибки на лижах, єдиноборство з партнером).</i>
	3. За допомогою вправ, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп (прискорене пересування, тривалий біг на місцевості, подолання перешкод, пересування на лижах, плавання, спортивні ігри).
12. Здатність до широкого розподілу й швидкого перемикання уваги вдосконалюється:	
	1. Вправами, пов'язаними з використанням в'язкопружних тренажерів.
	2. У процесі виконання вправ на гімнастичних приладах і стрибки, акробатичні вправи, подолання перешкод, спортивні ігри, стрибки у воду, спуски, повороти й стрибки на лижах, єдиноборство з партнером.
	3. <i>У процесі спортивних ігор, виконання комплексних дій з подоланням перешкод, переполюваннями, перебіжками, пересуванням на лижах по сильно пересіченій місцевості.</i>
13. Стійкість до захитування з'являється:	
	1. Спортивними іграми, а також вправами з м'ячем.
	2. Вправами, які виконуються під музичний супровід.
	3. <i>У результаті тренування на гімнастичних приладах, виконання вільних й акробатичних вправ зі швидкими поворотами тулуба, обертаннями й нахилами голови</i>
14. Просторове орієнтування вдосконалюється:	
	1. Виключно вправами, спрямованими на розвиток швидкості та точності реакції на об'єкт, що рухається.
	2. Вправами, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп.
	3. <i>Шляхом виконання стрибково-акробатичних і гімнастичних вправ, а також спортивними іграми.</i>
15. Професійно-прикладна фізична підготовка здійснюється шляхом:	
	1. <i>Включення спеціальних вправ у систему взаємопов'язаних між собою різних організаційних форм фізичного виховання.</i>
	2. Додаткових тренувань з обраного виду спорту у позаурочний час.

	3. Виключно впровадженням системи факультативних занять фізичною культурою у ПТНЗ.
16. Емоційна стійкість, сміливість, рішучість формуються	
	1. При виконанні звичних вправ в утруднених умовах.
	2. Виключно при заняттях одноборствами.
	3. При виконанні вправ, що містять елементи ризику й небезпеки (пересування на значній висоті по вузькій опорі, стрибки в глибину, через широкі й глибокі переешкоди, вправи на гімнастичних приладах, що включають стійки, перекиди, зіскоки й опорні стрибки; акробатичні вправи, стрибки у воду, спуски й стрибки на лижах, єдиноборство з партнером)
17. Ініціативність і спритність виробляються	
	1. У процесі спортивних ігор, єдиноборств, бігу з орієнтуванням, виконання дій по звуковим та світловим сигналам.
	2. Під час виконання загальноорозвивальних вправ з м'ячем, вправ у високому темпі під музичний супровід, а також стройових вправ.
	3. Вправами, основною відмінною рисою яких є тривалий відпочинок між повтореннями.
18. Наполегливість розвивається:	
	1. За допомогою вправ, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп (прискорене пересування, тривалий біг на місцевості, подолання перешкод, пересування на лижах, плавання, спортивні ігри).
	2. Багаторазовим виконанням вправ з великим фізичним навантаженням і застосуванням змагального методу, вправ в умовах значних психічних напруг і стомлення.
	3. Вправами, спрямованими на багаторазове повторення стандартних рухів.
19. Здатність діяти точно й спритно в умовах фізичної й психічної напруги виробляється:	
	1. Шляхом виконання вправ, що вимагають точності: метання м'яча та гранати, пересування по вузькій або хитній опорі, подолання перешкод, особливо після інших дій, пов'язаних з великим фізичним навантаженням (біг, крос, марш-кидок, марш на лижах); комплексні вправи на смузі перешкод і на гімнастичному майданчику; участь у спортивних змаганнях)
	2. Вправами, які виконуються обмежений час в утруднених умовах.
	3. У результаті багаторазового виконання вправ, що вимагають значної й максимальної напруги м'язів: піднімання ваг, силові вправи на гімнастичних приладах у необхідному дозуванні.
20. Здатність до успішної діяльності в умовах обмеженої рухливості підвищується в результаті:	
	1. Виконання вправ, які виконуються переважно в помірному й середньому темпі із тривалою роботою великих м'язових груп.
	2. Тривалого бігу, прискореного пересування різними способами, веслування, ходьби на лижах, тривалого плавання, а також виконання спеціальних комплексів фізичних вправ
	3. Виконання вправ, пов'язаних із тривалою напругою м'язів живота в сполученні із грудним подихом, стрибками, бігом на короткі й середні дистанції.

Ключ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

Додаток Б.3

Методика оцінювання експертами на практиці у ПТНЗ

1. Дата:		
2. Група:		
3. Характеристика заняття	Місце проведення:	
	Стать учнів	
	Присутніх	
4. Модуль		
5. Завдання заняття:	1.	
	2.	
	3.	
6. Прізвище, ім'я, по батькові викладача		

Висновки та пропозиції:

1. Щодо конспекту заняття:

---

2. Щодо рухової складової заняття:

---

3. Щодо дидактичної компетентності:

---

4. Щодо виховної компетентності:

Підпис практиканта _____

Додаток Б.4**Анонімна анкета для учнів ПТНЗ***Інструкція.* Просимо Вас оцінити рівень професійно-педагогічної підготовленості практиканта _____.

Відмітьте бал, який, на Вашу думку, найбільш точно відповідає оцінці досягнутого рівня розвитку.

Уміння розказати, пояснити, навчити виконання вправи	1 2 3 4 5
Уміння примусити себе слухатися, організувати	1 2 3 4 5
Спортивна компетентність	1 2 3 4 5
Упевненість у словах та діях	1 2 3 4 5
Сума балів	

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Б.5**Ситуативні завдання (кейси)**

1	На заняттях з фізичної культури в ПТНЗ у роздягальні в учнів регулярно зникають особисті речі. Це, зрозуміло, викликає нервові реакції, підозрілість і скарги. Ваші дії?
2	Викладач прийшов працювати до ПТНЗ, де до нього працював інший викладач. Учні стали отримувати нижчі оцінки, ніж попереднього навчального року. Учні у брутальній формі стали висувати претензії до нового викладача. Створилася конфліктна ситуація. Якою має бути реакція викладача?
3	Заняття веде молода викладачка. Через п'ять хвилин з гуркотом розкриваються двері і, нахабно крикнувши «можна ввійти», на порозі зупиняються троє учнів ПТНЗ. Викладачка просить їх вийти і увійти до спортивного залу як слід. Учні виходять. Через хвилину двері відкриваються знову і підлітки вже заповзають до спортивного залу. Як має поступити викладачка?

4	Учні ПТНЗ вирішили зірвати заняття нового викладача. Колишній викладач був м'кий та не вимогливий. Новий – у своїх вимогах був твердий, здавалося, занадто суворий. Він не сподобався — учні ПТНЗ почали з ним боротися, міркуючи: він нам робить погано — ми йому робимо погано. Ініціатором бойкоту став Вітя І. — міцний, сильний, але не дуже працьовитий лідер. «Братки, — запропонував він, — фізрук заходить до спортивного залу, а ми його не бачимо. Зрозуміли?! Репетуємо, розмовляємо, ходимо. Нехай хоч розірветься — не реагуємо». Викладач заходить до класу. На нього ніхто не звертає уваги. По очах хлопців, по фальшивій їхній збудженості викладач здогадується про бойкот. Як поступити викладачу фізичної культури у такому випадку?
5	Заняття з фізичної культури почалося із неприємного інциденту. Один з учнів ПТНЗ повинен був виконувати проводити підготовчу частину заняття. Проте учень виявився невідповідним, про що вголос сказав викладачеві після початку заняття. Як має відреагувати на це викладач фізичної культури?
6	Викладач фізичної культури не стримався і почав обурено кричати на учня ПТНЗ, який справді був винний. Він слухав, а потім так собі спокійно запитав: — Чого ти репетуєш? Викладач зупинився, як вражений. Група затихла. Нечувана зухвалість — сказати викладачу «ти»? Як викладачу діяти далі?
7	Учні ПТНЗ побили юнака, свого однокласника поза межами навчального закладу. Били майже всім, що потрапляло під руки. Юнак одержав струс мозку, потрапив до лікарні... Що має робити, говорити викладач фізичної культури на першому занятті після цієї події у цій групі?
8	Молода викладачка замінила іншу, більш досвідчену, яку учні поважали. Першого ж дня роботи один із учнів заявив їй відверто і вороже: «Ви нам не потрібні, ми хочемо нашу колишню викладачку». Як має поводитися викладачка фізичної культури?
9	Лунає телефонний дзвінок. Піднявши слухалку, викладач фізичної культури ПТНЗ чує приглушений юнацький голос: «Говорить твій учень. Завтра ми викинемо тебе з вікна, так і знай». Як поступити викладачу фізичної культури у такому випадку?
10	Учень ПТНЗ, прийшовши на заняття з фізичної культури і маючи явний намір брати участь без форми, говорить викладачу фізичної культури: «Я знову забув спортивне взуття (лижі, ковзани, спортивні труси і тощо)», проте хочу дещо поразм'ятися тут. Як на це має відреагувати викладач?
11	Учень ПТНЗ заявляє викладачві фізичної культури: «Мені не подобається те, що Ви говорите про фізичну культуру, як ходите, як спілкуєтеся із нами. Не хочу Вас бачити більше». Якою має бути відповідь викладача?
12	Учень ПТНЗ, явно демонструючи своє погане ставлення до когось з товаришів по групі, каже: «Я не буду займатися фізичною культурою разом із цим придурком». Як на це повинен відреагувати викладач фізичної культури?
13	Майбутня кваліфікована працівниця у розмові з молодим викладачем фізичної культури ПТНЗ говорить йому: «Я хотіла би, щоб Ви ставилися до мене краще, ніж до моїх однокласниць. Я готова зробити для цього все, що Ви забажаєте». Як повинен відповісти викладач на це?
14	Триває заняття з фізичної культури у ПТНЗ з теми «Гімнастика». Працювати викладачу заважає недисциплінований учень: чіпляється до однокласників, коментує невдалі виконання вправ, дії викладача. Викладач декілька разів робить йому зауваження, але юнак не реагує: заважає, сміється, кривляє інших. Як би Ви на місці викладача відновили робочу обстановку в класі?
15	Жовтень. Погода прохолодна, проте не сонячна. Мотивуючи тим, що на вулиці зимно, група відмовляється переодягатися на заняття з фізичної культури. Що б Ви зробили на місці вчителя, якщо можливості проведення заняття в залі не було?
16	За декілька хвилин до початку заняття викладач фізичної культури вивела з рівноваги бесіда з батьком одного з учнів ПТНЗ. На занятті в нього стався зрив: він необгрунтовано вигнав з заняття трьох учнів. Коли викладач заспокоївся, то зрозумів, що був неправий. Як йому бути після того, як образив учнів? Що б Ви зробили на його місці у цій досить складній ситуації?
17	Більшість учнів відмовляється ходити на уроки фізичної культури. Причина – незручний, як вони говорять, розклад. У відкритій формі виражають з цього приводу викладачу фізичної культури невдоволення. Що має робити викладач?
18	Учні групи дали образливе прізвисько викладачу фізичної культури, який, як вони вважають, не зважає на їхню думку, „затикає” їм роти та дає різні доручення. При кожному зручному приводі вони називають у розмові між собою це прізвисько так, щоб викладач міг його почути.

	Як повинен поводитися викладач фізичної культури в такій ситуації?
19	Один з учнів ПТНЗ постійно порушує правила поведінки: відмовлявся виконувати вправи і доручення, вступає у суперечки з викладачем фізичної культури, на зауваження відповідає лайкою. У групі він знайшов двох юнаків, які виконують його волю і постійно цілеспрямовано намагаються зірвати заняття з фізичного виховання. Як діяти викладачу?
20	У дівчини в роздягальні під час переодягання до уроку фізичної культури вкрали гаманець. Одногрупниця бачила, хто це зробив, і сказала про це викладачу. Як повинен викладач вийти з цієї ситуації?
21	На перерві учні ПТНЗ ходять палити за ріг школи. Викладач фізичної культури постійно стикається з курцями. Що він повинен робити?
22	Несподівано до спортивного залу заходить учень, що запізнився на півзаняття, і тому не може брати участь у руховій діяльності. Учні дивляться на Вас. Дійте, реагуйте.
23	Викладач фізичної культури везе учнів на спортивно-оздоровчий захід на громадському транспорті. До одного з юнаків чіпляється компанія молодих людей з метою образити та спровокувати бійку. Що робити?
24	На занятті з фізичної культури у ПТНЗ виникла бійка між двома учнями. Є очевидним, що конфлікт назрівав давно і торкається інтересів не тільки тих, хто б'юється, але і інших учнів. Що має робити викладач?
25	Викладач фізичної культури йде коридором. Назустріч – один з учнів ПТНЗ. Порівнявшись з викладачем і дивлячись на нього, учень проходить повз, не привітавшись. Як викладач має вчинити у цьому випадку?

Результати педагогічного експерименту

Таблиця В.1

Результати діагностики, проведеної на констатувальному етапі експерименту

№	КГ										ЕГ									
	МЦ		КЗ		ОД		РР		готовність		МЦ		КЗ		ОД		РР		готовність	
	I _{МЦ}	рівень	I _{КЗ}	рівень	I _{ОД}	рівень	I _{РР}	рівень	Q	рівень	I _{МЦ}	рівень	I _{КЗ}	рівень	I _{ОД}	рівень	I _{РР}	рівень	Q	рівень
1	0,66	достатній	0,55	достатній	0,41	середній	0,37	середній	0,49	достатній	0,64	достатній	0,64	достатній	0,64	достатній	0,47	достатній	0,44	середній
2	0,28	низький	0,23	низький	0,28	низький	0,29	низький	0,27	низький	0,41	середній	0,41	середній	0,41	середній	0,37	середній	0,31	низький
3	0,67	достатній	0,49	достатній	0,44	середній	0,38	середній	0,49	достатній	0,59	достатній	0,62	достатній	0,62	достатній	0,55	достатній	0,51	достатній
4	0,38	середній	0,38	середній	0,37	середній	0,33	низький	0,36	середній	0,19	низький	0,24	низький	0,24	низький	0,23	низький	0,28	низький
5	0,34	низький	0,38	середній	0,33	низький	0,42	середній	0,37	середній	0,43	середній	0,43	середній	0,43	середній	0,41	середній	0,43	середній
6	0,41	середній	0,29	низький	0,29	низький	0,31	низький	0,33	низький	0,79	високий	0,75	достатній	0,75	достатній	0,45	середній	0,4	середній
7	0,37	середній	0,54	достатній	0,4	середній	0,41	середній	0,42	середній	0,22	низький	0,22	низький	0,22	низький	0,25	низький	0,37	середній
8	0,39	середній	0,38	середній	0,38	середній	0,36	середній	0,38	середній	0,45	середній	0,45	середній	0,45	середній	0,43	середній	0,37	середній
9	0,45	середній	0,25	низький	0,25	низький	0,28	низький	0,31	низький	0,15	низький	0,22	низький	0,22	низький	0,28	низький	0,33	низький
10	0,57	достатній	0,63	достатній	0,41	середній	0,42	середній	0,50	достатній	0,36	середній	0,36	середній	0,36	середній	0,33	низький	0,28	низький
11	0,37	середній	0,32	низький	0,29	низький	0,27	низький	0,31	низький	0,27	низький	0,27	низький	0,27	низький	0,31	низький	0,36	середній
12	0,41	середній	0,75	достатній	0,68	достатній	0,64	достатній	0,62	достатній	0,38	середній	0,38	середній	0,38	середній	0,38	середній	0,41	середній
13	0,41	середній	0,15	низький	0,21	низький	0,25	низький	0,26	низький	0,59	достатній	0,59	достатній	0,59	достатній	0,43	середній	0,4	середній
14	0,34	низький	0,37	середній	0,36	середній	0,38	середній	0,36	середній	0,23	низький	0,23	низький	0,23	низький	0,26	низький	0,29	низький
15	0,26	низький	0,36	середній	0,31	низький	0,27	низький	0,30	низький	0,4	середній	0,4	середній	0,4	середній	0,42	середній	0,47	достатній
16	0,14	низький	0,28	низький	0,22	низький	0,29	низький	0,23	низький	0,38	середній	0,38	середній	0,38	середній	0,36	середній	0,35	низький
17	0,32	низький	0,74	достатній	0,43	середній	0,44	середній	0,47	достатній	0,24	низький	0,24	низький	0,24	низький	0,27	низький	0,27	низький
18	0,44	середній	0,6	достатній	0,48	достатній	0,51	достатній	0,50	достатній	0,44	середній	0,41	середній	0,41	середній	0,44	середній	0,48	достатній
19	0,81	високий	0,74	достатній	0,42	середній	0,45	середній	0,59	достатній	0,16	низький	0,2	низький	0,2	низький	0,26	низький	0,31	низький
20	0,43	середній	0,33	низький	0,33	низький	0,37	середній	0,37	середній	0,52	достатній	0,51	достатній	0,51	достатній	0,49	достатній	0,51	достатній
21	0,24	низький	0,29	низький	0,29	низький	0,31	низький	0,28	низький	0,43	середній	0,46	достатній	0,46	достатній	0,44	середній	0,53	достатній

Таблиця В.2

Таблиця частотних показників результатів переведення даних
констатувального етапу експерименту в шкалу рівнів

Компонент	Рівень	ЕГ		КГ	
		n	%	n	%
мотиваційно- ціннісний	низький	7	33,3%	7	33,3%
	середній	9	42,9%	10	47,6%
	достатній	4	19,0%	3	14,3%
	високий	1	4,8%	1	4,8%
когнітивно- змістовий	низький	7	33,3%	8	38,1%
	середній	8	38,1%	5	23,8%
	достатній	6	28,6%	8	38,1%
	високий	0	0,0%	0	0,0%
операційно- діяльнісний	низький	8	38,1%	10	47,6%
	середній	10	47,6%	9	42,9%
	достатній	3	14,3%	2	9,5%
	високий	0	0,0%	0	0,0%
оцінно- результативний	низький	8	38,1%	9	42,9%
	середній	8	38,1%	10	47,6%
	достатній	5	23,8%	2	9,5%
	високий	0	0,0%	0	0,0%
Готовність до професійно- педагогічної діяльності	низький	8	38,1%	8	38,1%
	середній	7	33,3%	6	28,6%
	достатній	6	28,6%	7	33,3%
	високий	0	0,0%	0	0,0%

Таблиця В.3

Таблиця основних описових показників за результатами
констатувального етапу експерименту

Статистичний показник	ЕГ					КГ				
	I_{MC}	I_{K3}	I_{OD}	I_{OP}	Q	I_{MC}	I_{K3}	I_{OD}	I_{OP}	Q
Середнє	0,39	0,40	0,40	0,37	0,39	0,41	0,43	0,36	0,37	0,39
Помилка середнього	0,04	0,03	0,03	0,02	0,02	0,03	0,04	0,02	0,02	0,02
Медіана	0,4	0,4	0,4	0,38	0,37	0,39	0,38	0,36	0,37	0,37
Мода	0,59	0,41	0,41	0,43	0,31	0,41	0,38	0,29	0,37	0,37
Стандартне відхилення	0,17	0,16	0,16	0,09	0,08	0,16	0,18	0,10	0,09	0,11
Дисперсія	0,03	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,03	0,01	0,01	0,01
Ексцес	-0,02	-0,31	-0,31	-1,01	-1,09	1,24	-0,78	3,20	2,18	-0,59
Асиметрія	0,50	0,58	0,58	-0,01	0,26	0,95	0,56	1,26	1,23	0,55

Таблиця В.4

Зведені результати перевірки статистичних гіпотез за критерієм Манна-Уїтні
на констатувальному етапі експеримента

Компонент	Сума рангів EG	Сума рангів КГ	U	Z	p- значення	Z - скорегований	p- значення
Мотиваційно- ціннісний	461	442	211	0,226	0,821	0,227	0,821
Когнітивно- змістовий	465,5	437,5	206,5	0,340	0,734	0,340	0,734
Операційно- діяльнісний	422,5	480,5	191,5	-0,717	0,473	-0,718	0,473
Оцінно- результативний	421	482	190	-0,755	0,450	-0,756	0,450
Готовність	456,5	446,5	215,5	0,113	0,910	0,113	0,910

Результати діагностики, проведеної на контрольному етапі експерименту

№	КГ										ЕГ									
	МЦ		КЗ		ОД		РР		готовність		МЦ		КЗ		ОД		РР		готовність	
	I _{мц}	рівень	I _{кз}	рівень	I _{од}	рівень	I _{ор}	рівень	Q	рівень	I _{мц}	рівень	I _{кз}	рівень	I _{од}	рівень	I _{ор}	рівень	Q	рівень
1	0,66	достатній	0,56	достатній	0,4	середній	0,38	середній	0,49	достатній	0,79	високий	0,94	високий	0,81	високий	0,81	високий	0,83	високий
2	0,33	низький	0,3	низький	0,37	середній	0,33	низький	0,34	низький	0,59	достатній	0,67	достатній	0,55	достатній	0,67	достатній	0,61	достатній
3	0,68	достатній	0,51	достатній	0,46	достатній	0,4	середній	0,51	достатній	0,82	високий	0,83	високий	0,81	високий	0,83	високий	0,82	високий
4	0,41	середній	0,37	середній	0,39	середній	0,32	низький	0,37	середній	0,39	середній	0,47	достатній	0,55	достатній	0,48	достатній	0,48	достатній
5	0,38	середній	0,42	середній	0,34	низький	0,4	середній	0,38	середній	0,59	достатній	0,53	достатній	0,74	достатній	0,67	достатній	0,64	достатній
6	0,43	середній	0,39	середній	0,3	низький	0,38	середній	0,37	середній	0,83	високий	0,88	високий	0,84	високий	0,81	високий	0,84	високий
7	0,4	середній	0,56	достатній	0,37	середній	0,44	середній	0,43	середній	0,49	достатній	0,61	достатній	0,55	достатній	0,55	достатній	0,55	достатній
8	0,44	середній	0,41	середній	0,41	середній	0,46	достатній	0,43	середній	0,64	достатній	0,67	достатній	0,72	достатній	0,61	достатній	0,66	достатній
9	0,51	достатній	0,22	низький	0,31	низький	0,35	низький	0,35	середній	0,28	низький	0,41	середній	0,43	середній	0,71	достатній	0,46	достатній
10	0,64	достатній	0,64	достатній	0,45	середній	0,48	достатній	0,54	достатній	0,49	достатній	0,57	достатній	0,59	достатній	0,5	достатній	0,54	достатній
11	0,37	середній	0,41	середній	0,3	низький	0,31	низький	0,34	низький	0,55	достатній	0,48	достатній	0,61	достатній	0,51	достатній	0,54	достатній
12	0,41	середній	0,74	достатній	0,7	достатній	0,71	достатній	0,64	достатній	0,49	достатній	0,59	достатній	0,55	достатній	0,72	достатній	0,59	достатній
13	0,45	середній	0,29	низький	0,37	середній	0,44	середній	0,39	середній	0,91	високий	0,84	високий	0,84	високий	0,81	високий	0,85	високий
14	0,4	середній	0,43	середній	0,43	середній	0,51	достатній	0,44	середній	0,43	середній	0,37	середній	0,43	середній	0,55	достатній	0,45	середній
15	0,34	низький	0,44	середній	0,59	достатній	0,34	низький	0,44	середній	0,8	високий	0,8	високий	0,81	високий	0,81	високий	0,81	високий
16	0,31	низький	0,31	низький	0,41	середній	0,49	достатній	0,39	середній	0,73	достатній	0,55	достатній	0,59	достатній	0,52	достатній	0,60	достатній
17	0,38	середній	0,81	високий	0,79	високий	0,79	високий	0,69	достатній	0,48	достатній	0,46	достатній	0,49	достатній	0,56	достатній	0,50	достатній
18	0,48	достатній	0,63	достатній	0,64	достатній	0,67	достатній	0,61	достатній	0,68	достатній	0,71	достатній	0,77	достатній	0,63	достатній	0,70	достатній
19	0,74	достатній	0,71	достатній	0,51	достатній	0,78	достатній	0,68	достатній	0,39	середній	0,41	середній	0,45	середній	0,44	середній	0,42	середній
20	0,49	достатній	0,42	середній	0,37	середній	0,55	достатній	0,46	достатній	0,8	високий	0,79	високий	0,91	високий	0,8	високий	0,83	високий
21	0,29	низький	0,35	низький	0,4	середній	0,43	середній	0,37	середній	0,84	високий	0,82	високий	0,81	високий	0,83	високий	0,82	високий

Таблиця В.6

Таблиця частотних показників результатів переведення даних
констатувального етапу експерименту в шкалу рівнів

Компонент	Рівень	ЕГ		КГ	
		n	%	n	%
мотиваційно- ціннісний	низький	1	4,8%	4	19,0%
	середній	3	14,3%	10	47,6%
	достатній	10	47,6%	7	33,3%
	високий	7	33,3%	0	0,0%
когнітивно- змістовий	низький	0	0,0%	5	23,8%
	середній	3	14,3%	8	38,1%
	достатній	11	52,4%	7	33,3%
	високий	7	33,3%	1	4,8%
операційно- діяльнісний	низький	0	0,0%	4	19,0%
	середній	3	14,3%	11	52,4%
	достатній	11	52,4%	5	23,8%
	високий	7	33,3%	1	4,8%
оцінно- результативний	низький	0	0,0%	5	23,8%
	середній	1	4,8%	7	33,3%
	достатній	13	61,9%	8	38,1%
	високий	7	33,3%	1	4,8%
Готовність до професійно- педагогічної діяльності	низький	0	0,0%	2	9,5%
	середній	2	9,5%	11	52,4%
	достатній	12	57,1%	8	38,1%
	високий	7	33,3%	0	0,0%

Таблиця В.7

Таблиця основних описових показників за результатами
контрольного етапу експерименту

Статистичний показник	ЕГ					КГ				
	I_{MC}	I_{K3}	I_{OD}	I_{OP}	Q	I_{MC}	I_{K3}	I_{OD}	I_{OP}	Q
Середнє	0,62	0,64	0,66	0,66	0,64	0,45	0,47	0,44	0,47	0,46
Помилка середнього	0,04	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02
Медіана	0,59	0,61	0,61	0,67	0,61	0,41	0,42	0,4	0,44	0,43
Мода	0,49	0,67	0,81	0,81	–	0,41	0,56	0,37	0,38	–
Стандартне відхилення	0,18	0,17	0,15	0,13	0,15	0,13	0,16	0,13	0,15	0,11
Дисперсія	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,02	0,02	0,01
Ексцес	-1,19	-1,27	-1,48	-1,54	-1,52	0,19	-0,43	1,35	0,21	-0,23
Асиметрія	-0,08	0,12	-0,02	-0,05	0,13	1,02	0,61	1,39	1,09	0,96

Таблиця В.8

Зведені результати перевірки статистичних гіпотез за критерієм Манна-Уїтні
на контрольному етапі експеримента

Компонент	Сума рангів ЕГ	Сума рангів КГ	U	Z	Р- значення	Z-скорегований	Р- значення
Мотиваційно- ціннісний	330,5	572,5	99,5	-3,031	0,002	-3,034	0,002
Когнітивно- змістовий	336	567	105	-2,893	0,004	-2,895	0,004
Операційно- діяльнісний	286,5	616,5	55,5	-4,138	0,000	-4,145	0,000
Оцінно- результативний	297,5	605,5	66,5	-3,861	0,000	-3,866	0,000
Готовність	303	600	72	-3,723	0,000	-3,723	0,000

Таблиця В.9

Зведені результати перевірки статистичних гіпотез за критерієм Манна-Уїтні
за результатами змін на етапах експерименту

Компонент	Сума рангів ЕГ	Сума рангів КГ	U	Z	Р- значення	Z-скорегований	Р- значення
Мотиваційно- ціннісний	249	654	18	-5,081	0,000	-5,086	0,000
Когнітивно- змістовий	234	669	3	-5,459	0,000	-5,465	0,000
Операційно- діяльнісний	262	641	31	-4,754	0,000	-4,756	0,000
Оцінно- результативний	281	622	50	-4,276	0,000	-4,278	0,000
Готовність	236	667	5	-5,408	0,000	-5,409	0,000

Матеріали формування готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ

Таблиця Д.1

Матеріали практичного заняття «Встановлення відповідності між групами професій та завданнями ППФП»

Групи професій	Завдання ППФП	Засоби ППФП
Професії вугільної і гірничорудної промисловості	Розвиток сили і витривалості м'язів плечового поясу і спини, спритності; зміцнення суглобово-зв'язкового апарату; формування навичок пересування і переповзання; розвиток просторово-м'язового почуття і точності реакції; вдосконалення зорового аналізатора; концентрація уваги; загартування організму	Атлетична гімнастика; прикладна гімнастика; гімнастика: загальнорозвиваючі вправи з предметами і без предметів, вправи в парах, вправи на гімнастичних приладах, повзання і переповзання по пластунські, на боці, з упором на руки та коліна, різними обмежувачами у вертикальній і горизонтальною площинах; легка атлетика: ходьба і її різновиди; стрибки, метання, біг на витривалість, спортивні та рухливі ігри; загартування організму та водні процедури
Будівнича галузь	Розвиток статичної витривалості і сили рук; удосконалення уваги, просторового орієнтування, окоміру, швидкості і точності рухів; забезпечення високої працездатності в умовах статичної напруги і гіподинамії; підвищення стійкості організму до дії високих і низьких температур, захитування; формування навичок лазіння по вертикальній і похилій драбині; необхідно навчитися долати страх висоти. Розвиток сили кистей рук і розгиначів спини, статичної витривалості плечового поясу, черевного пресу, м'язів ніг, координації рухів, підвищення адаптації організму до несприятливих метеорологічних умов та до роботи на висоті і незручній опорі	Атлетична гімнастика, прикладна гімнастика, загальнорозвиваючі вправи без предметів та з предметами, парні вправи, вправи на гімнастичній лаві, з гантелями; прикладні вправи: лазіння по канату, жердині по гімнастичній драбині, стрибки в глибину; вправи на зберігання рівноваги в звичайних умовах, а також на певній висоті на обмеженій опорі; вправи на гімнастичних приладах, акробатика, спортивні ігри (баскетбол, волейбол і настільний теніс) спрямовані на вдосконалення зорової, тактильної і кінестетичної чутливості), метання в ціль тенісних м'ячів, естафети з подоланням різних перешкод, рухливі ігри, проведення занять на відкритому повітрі, водні процедури
Професії зварників, газорізників	Розвиток спритності, рівноваги в умовах висоти, на обмеженій опорі в різних вихідних положеннях, точності, швидкості й реакції, загальної координації рухів рук, вестибулярної стійкості, сили м'язів кистей рук, тулуба, ніг, статичної сили й стійкості, швидкісно-силової і загальної витривалості. Удосконалення техніки рухових дій і рухливості в суглобах тіла в умовах емоційної напруги в екстремальних ситуаціях, швидкості окремих рухів і реакції, розвиток координації й точності рухів; підвищення статичної витривалості м'язів тулуба в різних положеннях тіла, складної координації, спритності в умовах висоти й обмеженої опори; підвищення загальної витривалості; загартовування	Атлетична гімнастика; заняття на тренажерах; гімнастика (вправи з набивними м'ячами, гантелями, еспандером, на гімнастичній лавці та дробині); елементи спортивних ігор, легка атлетика - метання м'яча та штовхання кулі на дальність і на задану відстань, в ціль; крос; спортивні і рухливі ігри, естафети, вправи на увагу, точність і спритність рухів; туризм, лижі. Загартовування, плавання та водні процедури

Продовження табл. Д.1

Групи професій	Завдання ППФП	Засоби ППФП
Професії механізаторів, механіків та водіїв різних видів транспорту.	Розвиток стійкості, здатність до розподілення і перемикання уваги, просторовому орієнтуванню; вироблення швидкості і точності складних координованих рухів, сили і статичної витривалості м'язів рук, плечового поясу і спини, стійкості до несприятливих умов зовнішнього середовища	Гімнастика - вільні вправи на узгодження рухів руками і ногами, вправи на гімнастичних приладах, елементи акробатики, естафети і рухливі ігри; легка атлетика - спринтерський біг з високого і низького стартів із зміною напрямку і швидкості руху, різні метання в ціль; спортивні ігри – баскетбол (передача і прийом м'яча в зустрічних колонах і в колі, ведення м'яча по "коридорах" різної ширини і «змійкою», з прискореннями, зупинками по сигналу, передачі м'яча партнерові різними способами з місця і в русі, стрибку, після повороту крутом, кидки в кошик); вправи зі штангою, гирями, підняття і перенесення важких предметів; рухливі ігри і естафети з включенням вправ на увагу і несподіваність виконання на червоний і зелений сигнали; проведення занять на відкритому повітрі
Професії верстатників	Розвиток сили м'язів плечового поясу, тулуба, стопи: вдосконалення стійкості у вертикальному положенні; розвиток витривалості; розвиток і вдосконалення координації рухів рук; вдосконалення функції уваги	Загальнорозвиваючі вправи стоячи та лежачи на підлозі з різними предметами, різні види ходьби, включаючи спортивну, вправи на гімнастичній драбині; гімнастичній лаві та з нею; вправи на гімнастичній колоді: різні види ходьби, повороти, рівновага; вправи для балансування, які виконуються з вантажем на голові; ходьба по підлозі і підвищеній опорі з переступанням через різні предмети, повороти, присідання; вправи на гімнастичних приладах; атлетична гімнастика, біг на середній дистанції; лижна підготовка; спортивні ігри та естафети; вправи на розслаблення м'язів тулуба, ніг
Професії важкої промисловості	Підвищення теплової стійкості; розвиток сили і загальної витривалості; загартування організму	Атлетична гімнастика; прикладна гімнастика: перенесення вантажів різними способами; гімнастика - силові вправи на гімнастичних приладах, загальнорозвиваючі вправи з обтяженнями, гантелями, вправи на опір; легка атлетика - біг на довгі і середні дистанції, крос; лижна підготовка; спортивні ігри; плавання та загартування; комплекси лікувальної фізичної культури для профілактики специфічних професійних захворювань
Професії водного транспорту	Підвищення вестибулярної стійкості до усіх видів вестибулярних роздратувань; розвиток навичок лазіння, стрибків, рівноваги та ін.; сили м'язів ніг, черевного пресу і плечового поясу	Атлетична гімнастика; гімнастика - загальнорозвиваючі вправи (повороти, нахили, обертання голови і тулуба); лазіння по канату, жердині, драбині; пересування по обмеженій опорі; рівновага на гімнастичній лавці і колоді; акробатичні вправи; аквааеробіка, плавання - елементи вестибулярного тренування у воді (навчання різним стилям плавання з обертанням, різним поворотам в русі та ін.); прикладне плавання, спортивні та рухливі ігри

Продовження табл. Д.1

Групи професій	Завдання ППФП	Засоби ППФП
Професії тонких ручних робіт	Удосконалення функції зорового і тактильного аналізаторів, рухливості основних нервових процесів; підвищення стійкості організму до одноманітних рухів і дій; збереження високої працездатності при тривалому перебуванні в умовах гіподинамії; розвиток швидкості реакції, витривалості і рухливості суглобів кисті; формування навичок точного дозування рухів пальців рук в різних площинах, з різною амплітудою по часу і величині м'язових зусиль	Гімнастика - стройові і загальнорозвиваючі вправи, вправи з гімнастичними палицями, набивними м'ячами, гімнастичною лавою, на гімнастичних драбинах, акробатичні вправи, аеробіка та елементи йоги; рухливі ігри і естафети з передачами предметів різними способами; спортивні ігри - волейбол, баскетбол, настільний теніс, бадмінтон легка атлетика - стрибки, біг, метання
Професії легкої промисловості	Розвиток загальної і статичної витривалості (м'язів черевного пресу та спини), уваги, швидкості і точності рухів, спритності і вестибулярної стійкості; ходьба, прискорення; підвищення стійкості до несприятливих умов зовнішнього середовища (високих і низьких температур, різким перепадам температур, загазованості)	Гімнастика - загальнорозвиваючі вправи, лазіння по канату і гімнастичним драбинам, вільні вправи, вправи на гімнастичних приладах; легка атлетика - метання м'яча, стрибки в довжину з розбігу, біг на середні дистанції; спортивні ігри; лижі і плавання; проведення занять на відкритому повітрі, а також широке використання фізичних вправ у поєднанні з природними факторами
Професії сфери соціального обслуговування	Досконалення тонкої координації, точність і швидкості рухів пальців кістей рук при різному темпі і амплітуді рухів; підвищення загальної і спеціальною витривалості, переважно м'язів ніг і спини; розвиток 'рухливості в суглобах кістей рук підвищення функції уваги і зору	Гімнастика - вільні вправи на узгодження рухів рук і ніг з іншими частинами тіла, що виконуються в заданому темпі і ритмі; загальнорозвиваючі вправи з предметами; відновлювальні вправи для груп м'язів очей, голови та тулуба; легка атлетика - біг повторний і змінний, метання; лижі - ходьба із зміною напрямку, підйоми, спуски, повороти, гальмування; спортивні ігри - баскетбол, волейбол, бадмінтон, настільний теніс, тощо

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька область, Україна, 72312, тел. (0619) 44-04-64,
факс (0619) 44-03-60 E-mail: rectorat@mdpu.org.ua, www.mdpu.org.ua,
код ЄДРПОУ 02125237

22.06.2020 № 01-33/323 На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Омок Ганни Анатоліївни на тему «Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та
спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ» на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Ганни Анатоліївни Омок здійснювалось впродовж 2018-2019 років шляхом впровадження у процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту низки змістових модулів дисциплін фахового і педагогічного спрямування: «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (модулі «Педагогічні ситуації» та «Артистичні засади педагогічної майстерності»); «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ» (модулі «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» і «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ»); «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології» (модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ»).

Доповнення змісту професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту новими змістовими модулями, розробленими і апробованими дисертанткою сприяє кращому розумінню особливостей професійної діяльності такого фахівця в умовах ПТНЗ, забезпечує формуванню в них фахових, спеціальних фізкультурно-спортивних умінь і здібностей, навичок методичної, організаційної, спортивно-оздоровчої, виховної, просвітницької, аніматорської роботи, а також сприяє їх особистісному прагненню та психофізичної здатності працювати з учнівською молоддю в ПТНЗ.

Апробація результатів дисертаційного дослідження Омок Г.А. свідчить про його високий науково-методичний рівень, своєчасність та доцільність впровадження в практику професійної підготовки бакалаврів з фізичної культури та спорту в закладах вищої освіти України.

Ректор

Анатолій СОЛОНЕНКО

КЛАСИЧНИЙ
ПРИВАТНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Україна, 69002 тел. (061) 787-33-96
м. Запоріжжя, (061) 764-67-50
Жуковського, 70 "Б" факс (061) 228-07-78

CLASSIC
PRIVATE
UNIVERSITY

70 "B", Zhukovskogo st., tel. (061) 787-33-96
69002 Zaporizhja, (061) 764-67-50
UKRAINE fax (061) 228-07-78

№ 808

"18" 06 2020 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів кандидатського дисертаційного дослідження
Омок Ганни Анатоліївни на тему «Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури
та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ» за спеціальністю
13.00.04 – «теорія та методика професійної освіти»

Результати дисертаційного дослідження Г.А.Омок з теми «Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ» впродовж 2018-2019 років були впроваджені у процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту.

За програмою апробації результатів дисертаційного дослідження в освітній процес було впроваджено:

– низка змістових модулів, якими збагачено процес викладання дисциплін: «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (модулі «Педагогічні ситуації» та «Артистичні засади педагогічної майстерності»); «Методика викладання фізичної культури у ПТНЗ» (модулі «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» і «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ»); «Теорія і методика фізичного виховання і сучасні освітні технології» (модуль «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ»);

– організаційно-педагогічні умови реалізації цього процесу (моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ; інтеріоризація майбутніми фахівцями з фізичної культури та спорту професійно-педагогічних цінностей як основного імперативу в діяльності викладача ПТНЗ; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією у практику роботи в ПТНЗ);

– діагностичний інструментарій для визначення рівня готовності майбутнього бакалавра з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

У результаті проведеної апробації, зроблено висновок, що результати дисертаційного дослідження Г.А.Омок доцільно впроваджувати в практику освітнього процесу закладів вищої освіти України, які здійснюють професійну підготовку майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту.

Перший проректор
Класичного приватного університету

О.В. Покатаєва

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
 ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
 ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
 «ЗАПОРІЗЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ЦЕНТР
 ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ»
 (ДНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ПЦПТО»)
 вул. Перспективна, 2 б, м. Запоріжжя, 69106, тел. 707 7371; 094 921 1371
 e-mail: vpu23@meta.ua код ЄДРПОУ 02549204

22.06.2020р. № 13/01

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 ОМОК ГАННИ АНАТОЛІЇВНИ
 на тему «Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до
 професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ» на здобуття наукового
 ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та
 методика професійної освіти

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Ганни Анатоліївни Омок здійснювалось впродовж 2018-2019 років шляхом проходження педагогічної практики майбутніми бакалаврами з фізичної культури та спорту із Класичного приватного університету, які працювали в закладі за програмою автора. У процесі викладання дисципліни «Фізичне виховання» практиканти використовували окремі модулі, прийоми та засоби викладання, розроблені та рекомендовані Омок Ганною Анатоліївною, зокрема такі: «Педагогічні ситуації у вихованні підлітків» та «Артистичні засади педагогічної майстерності»; «Специфіка організації процесу фізичного виховання у ПТНЗ» і «Особливості професійно-прикладної фізичної підготовки здобувачів освіти різних галузей у ПТНЗ»; «Інноваційні технології викладання фізичної культури у ПТНЗ».

Доповнення змісту професійної підготовки учнів ПТНЗ з фізичної культури та спорту новими змістовими модулями, розробленими і

апробованими дисертанткою сприяє кращому розумінню особливостей професійної діяльності фахівця з фізичної культури та спорту в умовах ПТНЗ, забезпечує формуванню в них фахових, спеціальних фізкультурно-спортивних умінь і здібностей, навичок самоорганізації, самостійної спортивно-оздоровчої, самовиховальної, аутопросвітницької, аніматорської роботи, а також сприяє їх особистісному прагненню та психофізичної здатності будувати своє життя на засадах глибокої поваги до феномену здоров'я, вести здоровий образ життя тощо.

Апробація результатів дисертаційного дослідження Омок Г.А. свідчить про її високий науково-методичний рівень, своєчасність та доцільність впровадження в практику професійної підготовки бакалаврів з фізичної культури та спорту в закладах вищої освіти України.

Заступник директора
з виховної роботи

Михайло ЖИВИЦЯ

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, МСП-41, 69600, Україна
 тел.: (061) 764-45-46, факс: (061) 228-75-08, e-mail: znu@znu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 02125243

29.02.2020 № 132/010113 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Омок Ганни Анатоліївни на тему «**Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ**» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «теорія та методика професійної освіти»

Результати дисертаційного дослідження Омок Г.А. з теми «Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ» впроваджено та використовуються при викладанні дисциплін професійного циклу з метою удосконалення освітнього процесу.

Апробація впродовж 2018-2019 років визначених та обґрунтованих Г.А. Омок організаційно-педагогічних умов досліджуваного процесу (моделювання акмеологічного професійно орієнтованого освітнього середовища в ЗВО з проекцією на роботу в умовах ПТНЗ; інтеріоризація майбутніми фахівцями з фізичної культури та спорту професійно-педагогічних цінностей як основного імперативу в діяльності викладача ПТНЗ; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту з екстраполяцією у практику роботи в ПТНЗ) сприяло поглибленню та розширенню знань і вмінь майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту в контексті їх подальшої професійної діяльності в умовах професійно-технічного закладу.

Завдяки використанню у процесі їх реалізації відповідних форм (аудиторні та позааудиторні заняття), методів (словесні, «мозкова атака», ситуаційне моделювання, імпровізація, тренінги, кейс-методи, майстер-класи, аналіз педагогічних ситуацій) та засобів (підручники, довідкова література, спортивне спорядження та тренажери, комп'ютери та інтерактивний проектор, дистанційна онлайн-платформа, дидактичні комплекси, фільми) відбулося

ефективне навчання майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту у контексті їх подальшої професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Апробація результатів дослідження Г.А.Омок підтверджує його теоретичне значення і практичну цінність для подальшого впровадження в освітній процес закладів вищої освіти України з метою підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту.

Проректор з наукової роботи

Г.М. Васильчук